

FFOs krav til statsbudsjettet 2016

Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon

INNHOOLD

FFOs krav til statsbudsjettet for 2016

- Hovedkrav
- Arbeids- og sosialdepartementet
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
- Finansdepartementet
- Helse- og omsorgsdepartementet
- Justis- og beredskapsdepartementet
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet
- Kulturdepartementet
- Kunnskapsdepartementet
- Samferdselsdepartementet

FFOs skriftserie: 01/15 FFOs krav til statsbudsjettet 2016

ISSN: 0801-8065

Trykk: Allkopi 2015

Opplag: 200

Samfunnsmessig likestilling og deltakelse

Samfunnsmessig likestilling og deltakelse for funksjonshemmede er Funksjonshemmedes Fellesorganisasjons (FFO) overordnede mål. Kravet om likestilling og deltakelse er et krav om politiske endringer - endringer som krever politiske beslutninger. FFO arbeider for en rettferdig fordeling av samfunnets goder og at samfunnet blir tilrettelagt og gjort tilgjengelig for mennesker som lever med funksjonshemning og kronisk sykdom. FFOs årlige krav til statsbudsjettet er en viktig del av dette arbeidet.

Nær en femtedel av befolkningen er funksjonshemmet. Derfor vil selv den strengest prioriterte kravlisten fra FFO måtte bli både bredspektret og lang. Vi har oversendt regjeringen krav i to omganger. Den 20. november 2014 oversendte vi FFOs hovedkrav til statsbudsjettet for 2016, der vi prioriterte fire hovedsatsningsområder:

- Sikre funksjonshemmede og kronisk syke og deres familier gode levekår ved relevante velferdsytelser og ordninger, samt opprettholde god dialog med organisasjonene som representerer dem.
- Øke innsatsen for å få flere funksjonshemmede i arbeid.
- Sørge for at funksjonshemmede og kronisk syke ivaretas i planer og meldinger på helseområdet, med spesielt fokus på et godt og individuelt habiliterings- og rehabiliteringstilbud.
- Sikre rettigheter og tjenestetilbud til funksjonshemmede og kronisk syke i kommunereformen.

Kravene dannet utgangspunkt for møtet i Kontaktutvalget mellom Regjeringen og FFO 4. desember 2014. De endelige kravene til statsbudsjettet for 2015 ble oversendt 8. januar 2015, og er stilet til 9 ulike statsråder og omfatter 110 krav. Noen av kravene er likelydende, men stilet til forskjellige departementer.

Ønsker du ytterligere opplysninger om FFOs statsbudsjettkrav, kan du henvende deg til FFO på telefon 815 56 940 eller e-post post@ffo.no

Oslo, 12. januar 2015

Liv Arum
generalsekretær

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
Statsråd Solveig Horne
Pb 8036 Dep
0030 Oslo

Vår fil: B14-LA017
Vårt Arkiv: 402
Saksbehandler: Ingunn Ulfsten

Oslo 20. november 2014

FFOs hovedkrav til Statsbudsjettet for 2016

Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon (FFO) oversender med dette våre hovedkrav til statsbudsjettet for 2016. Vi viser til vår avtale med regjeringen og ber om at kravene danner utgangspunkt for møtet i Kontaktutvalget som er avtalt torsdag 4. desember.

Regjeringen er i gang med flere større utredninger og gjennomganger av ordninger på områder som er vesentlige for funksjonshemmedes hverdag og livssituasjon. Dette er utgangspunktet for FFO når vi setter søkelys på fire områder og formulerer noen hovedkrav til statsbudsjettet for 2016:

- FFO ber regjeringen sikre funksjonshemmede og kronisk syke og deres familier gode levekår ved relevante velferdsytelser og ordninger, samt opprettholde god dialog med organisasjonene som representerer dem.
- FFO ber regjeringen øke innsatsen for å få flere funksjonshemmede i arbeid.
- FFO ber regjeringen sørge for at funksjonshemmede og kronisk syke ivaretas i planer og meldinger på helseområdet, med spesielt fokus på et godt og individuelt habiliterings- og rehabiliteringstilbud.
- FFO ber regjeringen sikre rettigheter og tjenestetilbud til funksjonshemmede og kronisk syke i kommunereformen.

Nær en femtedel av den norske befolkningen lever med funksjonshemning eller kronisk sykdom i hele eller deler av livsløpet. Mange av dem har grunnleggende behov som ikke blir møtt, samtidig som de møter hindringer for å kunne delta på ulike samfunnsområder.

Flere konkrete krav fra FFO

FFO er Norges største og eldste paraplyorganisasjon for organisasjoner av funksjonshemmede og kronisk syke. Til sammen har våre 75 organisasjoner over 335.000 medlemmer. Det å leve med en funksjonshemning eller kronisk sykdom berører mange av livets forhold.

FFOs arbeidsområde er derfor omfattende, og vi adresserer flere fagdepartement med detaljerte krav på de ulike politikkområdene. Våre detaljerte krav til budsjettet for 2016 oversender vi til de respektive departementene i midten av januar 2015. Disse kravene skal følges opp med møter med politisk ledelse i de respektive departementene. FFOs krav til de årlige statsbudsjettene er en god illustrasjon på hvordan det er å leve med funksjonshemning eller kronisk sykdom i det norske samfunnet i dag.

Sikre gode levekår

Gode helserelaterte ytelser og økonomiske velferdsordninger er helt grunnleggende for at mange funksjonshemmede og kronisk syke og deres familier skal kunne leve selvstendige liv og unngå fattigdom.

Arbeidslinjen og økonomiske velferdsordninger

FFO er bekymret for en utvikling der ytelser og sosiale ordninger til funksjonshemmede og kroniske syke er under press, med begrunnelse i at de ikke understøtter arbeidslinjen. Ny uføretrygdordning fra 2015 skal fortsatt være en grunnleggende inntektssikring for dem som har fått avklart en varig nedsatt inntektsevne. En god uføretrygdordning er helt avgjørende slik at de kan ha akseptable levekår. Det er viktig at fokuset på uføretrygdede ikke bare dreier seg om deres manglende arbeidsdeltakelse. Mange uføretrygdede har varige helseutfordringer og funksjonshemninger og klarer ikke å jobbe i kombinasjon med trygden. Likevel må de sikres gode levekår.

Det er uheldig dersom det føres en politikk som vil gi større sosiale forskjeller mellom dem som lever av trygd og den øvrige befolkningen. Derfor er det viktig at uførepensjonister med de laveste trygdene som forsørger barn, fortsatt sikres et behovsprøvd barnetillegg i årene som kommer.

Startlån og boligtilskudd

FFO ber regjeringen satse enda sterkere på at alle kommuner gir startlån og boligtilskudd til varig uføre og andre med lave inntekter. Startlån er et tilbud til de som har problemer med å få lån til kjøp av bolig. Det er positivt at det åpnes for en nedbetalingstid på 50 år for enkelte låntakere, og det må tydeliggjøres i retningslinjene at unge uføre er en målgruppe for slike avtaler.

Uføretrygdede med boliggjeld

Uføretrygdede som har boliggjeld får redusert rentefradragsverdien ved omlegging til ny uføretrygdordning. For flere vil dette innebære store økonomiske utfordringer. FFO mener det er bra at det foreslås en overgangsordning for disse i statsbudsjettet for 2015. Det er samtidig svært viktig at det jobbes fram varige ordninger som gir uføre mulighet til å klare boutgiftene og beholde sin egen bolig. Vi mener at bruken av boligsosiale virkemidler må utvides slik at denne gruppen kan fortsette å bo i boligen sin etter overgangsordningen går ut i 2018.

Bostøtten

Bostøtten er en viktig ordning, men boutgiftstaket ligger for lavt i forhold til leieprisene mange steder. I et stramt leiemarked presses leieprisen opp, og det er ikke mulig å finne en bolig som ligger under boutgiftstaket. I statsbudsjettet for 2015 foreslås det å øke taket med 1000 kroner for alle boliger, og det er positivt. Men for å sikre at boutgiftstaket korresponderer bedre med faktiske leiepriser, mener vi at bostøtten må knyttes til en leieprisindeks.

Bostøtten og ny uføretrygdordning

Når folketrygdens uførepensjon erstattes av ny uføretrygd fra 2015 vil uføretrygdens bruttoytelse øke, uten at grenseverdiene for bostøtten endres. Det kan få den konsekvensen at enkelte trygdemottakere faller ut av bostøtteordningen. Spesielt vil dette kunne ramme unge uføre. For at personer med uføretrygd ikke skal få dårligere levekår ved innføringen av de nye reglene, må grenseverdiene i bostøtteordningen justeres i tråd med endringene i uføretrygden. FFO påpeker at regjeringen i Prp. 1 S (2014-2015) sier de vil legge fram forslag i Stortinget hvordan bostøttmottakere med uførepensjon/-trygd skal behandles etter 1. juli 2016.

Det er bra at det er foreslått en skjermingsordning til man får oversikt over konsekvensene av ny uføretrygd og beregningen av bostøtten. Dette vil gjelde for om lag 1 000 uføre, og det må være mulig å finne en god permanent løsning for denne begrensede gruppen. Siden deres inntekt i

realiteten vil være den samme som før, må ordningen sikre at de får samme rett til bostøtte som de har i dag.

Økonomiske støtteordninger for familier med funksjonshemmede barn

Regjeringen har satt i gang et program for pårørende frem mot 2020. I dette skal man blant annet gjennomgå de ulike økonomiske støtteordningene for pårørende, med formål å forbedre disse. Det ligger noen føringer for gjennomgangen i Kaasautvalgets anbefalinger fra 2011¹. FFO var sterkt kritisk til disse blant annet på grunn av forslagene rundt de økonomiske støtteordningene.

Vårt syn er at dagens støtteordninger er gode, men at det er rom for forbedring i praktiseringen av omsorgslønsordningen og i innretningen av pleiepengeordningen. Vi ber regjeringen fokusere på å forbedre disse, og ikke røre ordningene med grunn- og hjelpetønad. Dette er særlig viktige ordninger for familier med store omsorgsoppgaver for funksjonshemmede og alvorlig syke barn.

Økt innsats for å få flere funksjonshemmede i arbeid

Å få flere funksjonshemmede i arbeid krever en målrettet innsats. Regjeringen er opptatt av å nå dette målet, og vil legge fram en ny melding til Stortinget som skal inneholde strategier og forslag for å inkludere flere i ordinært arbeidsliv. FFO er positive til at regjeringen vil ha en parlamentarisk drøfting av dette viktige området.

Helhetlig politikk

Det er viktig at regjeringen legger opp til en helhetlig politikk for å få flere funksjonshemmede i arbeid. Noen få gode enkelttiltak, som funksjonsassistanse og arbeids- og utdanningsreiser, kan ikke oppveie andre endringer som gjør det vanskeligere for funksjonshemmede å komme i arbeid. Eksempel på dette kan være reduksjon i antall tiltaksplasser for personer med nedsatt arbeidsevne, sammenslåing av oppfølgings- og avklaringstiltak for sykemeldte og tiltak for personer med nedsatt arbeidsevne, samt en generell adgang til midlertidige ansettelser. FFO er bekymret for at en slik politikk ikke vil gi flere funksjonshemmede varig arbeid, og at regjeringen totalt sett ikke legger opp til en satsning som bidrar til å nå målet om et mer inkluderende arbeidsliv for funksjonshemmede.

En utvidet strategisk satsning

FFO mener det er behov for en målrettet og strategisk innsats for å få flere funksjonshemmede i arbeid uavhengig av alder. Gjennomføringen av «Jobbstrategi for mennesker med nedsatt funksjonsevne» (Jobbstrategien) rommer ikke en slik helhetlig innsats. Det er bra det satses på at unge som er mottakere av arbeidsavklaringspenger, skal avklares for varig arbeid. FFO mener det er nødvendig med en bredere og mer målrettet oppfølging av øvrige grupper funksjonshemmede som også står uten for arbeidslivet. Jobbstrategien må utvides til å gjelde alle funksjonshemmede i yrkesaktiv alder.

FFO etterlyser en mer offensiv holdning fra regjeringen når det gjelder å koble innsatsen på utdanningsfeltet med innsats på arbeidsfeltet. Det er behov for større satsning på tiltak som gjør overgangen mellom utdanning og arbeid lettere for funksjonshemmede. En slik utdypet strategisk tenkning kan integreres i eksisterende Jobbstrategi. Det er behov for å forankre et langt tettere samarbeid mellom utdanningsinstitusjonene, arbeidslivet og NAV for å oppnå inkludering av unge funksjonshemmede i arbeidslivet. Blant annet må rådgivningstjenesten på videregående skole og i høyere utdanning styrkes for funksjonshemmede.

¹ NOU 2011:17, Når sant skal sies om pårørendeomsorg

Målrettet oppfølging av uføretrygdede

Hvordan man reelt sett kan få utføre med funksjonshemninger og kronisk sykdom inn i et arbeidsforhold dreier seg om målrettet og langsiktig oppfølging av den enkelte som kan være motivert for arbeid. Forventningene til at ny uføretrygdordning skal gi funksjonshemmede økt deltakelse i arbeidslivet, handler primært om oppfølging fra NAV. NAV må følge opp uføretrygdede som ønsker å jobbe, samtidig som etaten må jobbe aktivt inn mot arbeidsmarkedet for denne gruppen. FFO erfarer at dette ikke er oppgaver NAV prioriterer i dag.

Vi mener det må etableres et program for dem som kan kombinere arbeid og trygd. Her bør offentlig sektor ta et særskilt ansvar og en ledende rolle i å etablere og legge til rette for små deltidsstillinger.

NAV og de arbeidsrettede tiltakene

Regjeringen har satt i gang en prosess i NAV med avbyråkratisering og forenkling av tiltaksstrukturen. FFO vil påpeke at det fortsatt må legges opp til et bredt utvalg av tiltak, som kan brukes fleksibelt slik at det møter brukerens ulike behov. Dette forutsetter et kompetent NAV, som gjennom samtaler med brukeren forstår behovene, kjenner de ulike tiltakene og kan finne de gode sømløse løsningene sammen med brukeren. Det må derfor satses ytterligere på å styrke NAVs kompetanse i dette arbeidet.

Vi vil også understreke at tilretteleggingsgarantien omfatter faktorer som er viktige for å lykkes. Det er nødvendig å iverksette riktige tiltak og gi rask og tett oppfølging både til arbeidstaker og arbeidsgiver. FFO mener det er viktig at NAV tar tilretteleggingsgarantien som virkemiddel mer i bruk.

Ivareta funksjonshemmede i helseplaner

De to neste to årene varsler regjeringen at de vil legge fram Nasjonal helse- og sykehusplan, Folkehelsemeldingen, Primærhelsemeldingen og Opptrappingsplan for habilitering og rehabilitering. De to sistnevnte planene er særskilt viktige for funksjonshemmede og kronisk syke. De vil begge ha fokus på kommunehelsetjenesten. Det er bra, fordi det er her vi ser de største utfordringene innen helse- og omsorgstjenestene.

Primærhelsetjenesten

FFO har gitt innspill til departementets arbeid med primærhelsemeldingen. Et av områdene vi kommenterer er habilitering og rehabilitering. Det er viktig at utfordringene innen habilitering og rehabilitering ses i sammenheng med øvrig primærhelsetjeneste og får en sentral plass i meldingen.

Vi erfarer at det mangler både kompetanse og kapasitet i helse- og omsorgstjenestene lokalt. For å sikre at kommunene har nødvendig kompetanse til å dekke behovene i befolkningen, må det stilles profesjons- og kompetansekrav. Kommunene må forpliktes mer på ha tilstrekkelig kapasitet til å dekke innbyggernes behov. Regjeringen har ønsket å styrke kapasiteten i skolehelsetjenesten, men det er et problem at bevilgningene ikke når frem. Det er viktig at midlene til skolehelsetjenesten øremerkes, og det må innføres et rapporteringssystem for antall nye stillinger. En annen svakhet i den kommunale helse- og omsorgstjenesten er mangelen på fastleger og deres svake tilknytning til de øvrige helse- og omsorgstjenester i kommunen.

Pasientsikkerhetsarbeidet i primærhelsetjenesten er viktig for utviklingen av tjenestene og for å ivareta folks behov. FFO mener pasientsikkerhetsprogrammet i større grad må ha innsatser rettet inn mot kommunens tjenester. Vi vet for lite om kvaliteten på de kommunale helse- og omsorgstjenestene, og det er viktig for utviklingen av tjenestene at det bygges opp kunnskap om feltet.

Koordinering av tjenester til mennesker med store og sammensatte behov må prioriteres fremover. For brukere med behov for tjenester fra ulike deler av helse- og omsorgssektoren er det vesentlig at kommunen møter behovet for en koordinator. Koordinatorens rolle og ansvar må tydeliggjøres slik at denne funksjonen kan fungere i praksis for de brukerne som trenger det.

Brukermedvirkning på systemnivå er ikke strukturert i den kommunale helse- og omsorgstjenesten, og vi mener det må vurderes om egne brukerutvalg for den kommunale helse- og omsorgstjenesten kan være en måte å sikre brukernes innflytelse på utviklingen av tjenestene.

Kommunale lærings- og mestringstilbud

Helse- og omsorgsministeren vil skape pasientens helsetjeneste og vektlegger at brukerens behov skal stå i sentrum. Helse skal knyttes til opplevelse av mestring. For mennesker med langvarige helseutfordringer kan manglende kunnskap om egen sykdom, bekymringer rundt tilstanden og praktiske utfordringer forverre situasjonen og gi redusert livskvalitet. Opplæring og veiledning kan dempe dette, og da er tilbudet om lærings- og mestringstiltak sentralt.

Etablering av lærings- og mestringstilbud i kommunene ble beskrevet som et innsatsområde i samhandlingsreformen, men det har i liten grad blitt fulgt opp. Det er etablert en tilskuddsordning som skal stimulere til dette, men slik den er innrettet stimulerer den mer til frisklivstiltak enn til lærings- og mestringstiltak. Fylkesmannen, som forvalter ordningen fra 2014, stiller krav om at tiltaket skal knyttes til et frisklivssenter. Dette hemmer utvikling både av lærings- og mestringssentre og av andre tiltak på dette området.

Det er viktig å ha klart for seg at disse to tilbudene har ulike målgrupper. Frisklivstilbud retter seg mot de som står i fare for å utvikle livsstilssykdommer, mens lærings- og mestringstilbud retter seg mot funksjonshemmede og kronisk syke som lever med livslange helseutfordringer. For å sikre at lærings- og mestringstiltak etableres og utvikles mener FFO at det må etableres en egen tilskuddsordning for dette.

Opptappingsplan for habilitering og rehabilitering

Habilitering og rehabilitering er et område som har vært neglisjert over mange år. Området beskrives grundig i FN-konvensjonen for rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne, og stiller klare krav. Norske myndigheter skal komme med effektive og hensiktsmessige tiltak på området, herunder likemannsarbeid, slik at mennesker med nedsatt funksjonsevne kan oppnå og beholde størst mulig selvstendighet, utnytte sitt fysiske, mentale, sosiale og yrkesmessige potensial fullt ut, og oppnå full inkludering og deltakelse på alle livets områder.

Det stilles krav til partene om å opprette, styrke og videreutvikle brede habiliterings- og rehabiliteringstjenester og -programmer, særlig på områdene helse, sysselsetting, utdanning og sosiale tjenester. Det skal skje på et så tidlig stadium som mulig, basert på en tverrfaglig vurdering av den enkeltes behov og ressurser, og så nært lokalmiljøet som mulig.

For at Norge skal oppfylle sine forpliktelser på dette området i konvensjonen, må det komme en forpliktende opptappingsplan. FFO er derfor positive til at planen er varslet lagt frem i 2016. Planen må tydeliggjøre kommunenes ansvar, og omfatte tiltak som styrker kapasiteten og kompetansen lokalt. Den må følges opp med en finansiering som muliggjør tiltakene i planen, og som styrker kommunene i deres "sørge-for-ansvar" på dette området.

Planen må dekke områdene som nevnes i konvensjonen, som foruten helse er arbeid, utdanning og sosiale tjenester. Det er viktig at den følges opp med tilsyn og at det sanksjoneres ved brudd. Målet må være at den enkelte får rett behandling til rett tid på rett nivå.

Sikre rettigheter i kommunereformen

Robuste tjenester

Regjeringen har satt i gang et omfattende arbeid med en kommunereform, som vil kreve store ressurser i form av tid, penger og mennesker - også i forberedelsesfasen. Erfaringene fra både NAV-reformen og Samhandlingsreformen viser at store strukturendringer går ut over tjenester. FFO frykter at tjenestene og brukerne havner i bakleksa under arbeidet med ny kommunereform.

Vi urolige for at det ikke er satt av tilstrekkelig med ressurser i budsjettet for 2015 til kommunene slik at de både kan utføre sine pålagte tjenester og gjennomføre kommunereformen. Betydelig skattesvikt i kommunene i år og økte utgifter i blant annet i pleie- og omsorgssektoren, forsterker vår bekymring.

Vi vet at kommunene styrkes gjennom de frie midlene i 2015, for blant å følge opp statlige satsinger og føringer. Men vi ser også at mange kommuner er i en økonomisk situasjon som gjør at de bruker midler som regjeringen har lagt klare føringer for til andre formål. For eksempel fikk kommunene 180 mill. kroner mer i 2014 til skolehelsetjenesten. Samme år gikk satsingen på skolehelsetjeneste ned i 23 kommuner, ifølge en undersøkelse utført av bladet Sykepleien. Det viser at kommunene prioriterer andre formål enn det som var intendert med disse midlene.

Regjeringens hovedfokus i de kommende årene må være at kommunene gis økonomiske muskler til å opprettholde tjenestetilbudet gjennom hele reformperioden. Det må sikres at mennesker som trenger gode, stabile tjenester i kommunene, ikke nedprioriteres og at kronisk syke og funksjonshemmede får tjenester de er avhengig av i sitt daglige liv.

For å sikre at innbyggerne får de tjenestene de har lovfestet rett til i reformperioden, ber FFO regjeringen om å legge fram konkrete sikringstiltak. Det kan være tiltak som å øremerke midler og ikke øke innslagspunktet for ressurskrevende tjenester ut over pris- og lønnsvekst, samt gjennomføre økt tilsyn. FFO mener også det må iverksette sanksjoner overfor kommunene når de ikke tar sitt ansvar og gir et tilstrekkelig tilbud til sine brukere som har rett til tjenester.

Å ha rett, men ikke få rett

I 2013 fikk advokat Else Leona McClimans i oppdrag fra FFO å utarbeide en juridisk betenkning om utviklingen av funksjonshemmedes rettssituasjon. McClimans konkluderte med at den største utfordringen for funksjonshemmede er at de ikke får oppfylt de rettighetene de faktisk har. Årsakene til dette er sammensatt. Lovverket er i mange tilfeller godt. Men når rettighetene skal forvaltes i kommunene, får mange likevel ikke oppfylt de lovfestede rettighetene som er vedtatt av Stortinget.

Tilsynsmyndighetene har avdekket omfattende lovbrudd i kommunene. Årsrapporten til Statens helsetilsyn fra 2013 viser at det ble avdekket lovbrudd i 189 av 326 kommunale helse- og omsorgstjenester (søknader om sykehjemsplass, rehabilitering og avlastning).² I 2009 avdekket tilsyn med barne- og avlastningsboliger i 75 kommuner og bydeler brudd på regelverket i tre av fire virksomheter.³

En av ni elever får spesialundervisning.⁴ Det utgjør omtrent 53 000 elever, eller et helt årskull i den norske skolen.⁵ Riksrevisjonens undersøkelse av spesialundervisningen i grunnskolen i 2010-2011 dokumenterte mange brudd på opplæringsloven ute i kommunene. FFOs Rettighetssenter mottar også mange henvendelser som tydelig viser at tilbudet om spesialundervisningen ikke er tilfredsstillende.

² <https://www.helsetilsynet.no/upload/Publikasjoner/aarsrapporter/aarsrapport2013.pdf>

³ Rapport fra Helsetilsynet 2/2010 Oppsummering av landsomfattende tilsyn i 2009 med kommunale sosial- og helsetjenester til barn i barne- og avlastningsboliger: Det vil helst gå bra...

⁴ Utdanningsspeilet 2013.

⁵ Ibid.

Mange funksjonshemmede og kronisk syke har en utfordrende hverdag, og bruker mye energi og krefter på å klare helt dagligdagse oppgaver. Noen orker ikke å ta opp kampen for sine rettigheter og resignerer. Andre har smertelig erfart at sjansen for å nå frem er så minimal at de lar være. Når forvaltningen av individuelle rettigheter praktiseres slik i kommunene, kan det føre til at tjenester og ytelser blir forbeholdt de mest utholdende og mest ressurssterke; og at mange som trenger tjenestene ikke får.

I hvilken grad lovfestede rettigheter oppfylles, avhenger i stor grad av kommunale faktorer som kunnskap og kompetanse, økonomiske rammer og prioriteringer. Store kommunale forskjeller fører til at vi får velferdsflyktninger. Det er familier som ser seg nødt til å flytte til en annen kommune for å få de tjenestene de trenger. Men ikke alle har mulighet til det, og det bør heller ikke være nødvendig. I en kommunereform må folk gis trygghet på at de får de tjenestene de trenger og at det er likhet i tilbud uavhengig av bostedskommune.

FFO mener en kommunereform ikke må føre til at fylkesmannens myndighet i forbindelse med klagebehandling og tilsyn svekkes, men tvert i mot styrkes. I dag erfarer FFO at fylkesmennene har ulik kompetanse og vurderer sin rolle ulikt. Noen fylkesmenn legger større vekt på kommunenes selvstyre enn andre. Hvis klageinstansen svikter i sin kontroll, mister funksjonshemmede, kronisk syke og deres familier en grunnleggende rettsgaranti for at de får den hjelpen de har behov for.

Med vennlig hilsen

FUNKSJONSHEMMEDES FELLESGRUPPE

Knút Magne Ellingsen
Leder

Liv Arum
Generalsekretær

Statsråd Robert Eriksson
Arbeids- og sosialdepartementet
Postboks 8019 Dep
0030 Oslo

Vår fil: B15-GC001
Vårt Arkiv: 401
Saksbehandler: Grete Crowo

Oslo 8. januar 2015

FFOs krav til statsbudsjettet 2016

20. november 2014 oversendte FFO krav til regjeringen knyttet til nødvendige hovedinnsatser i politikken for funksjonshemmede i statsbudsjettet for 2016.

I møte i Kontaktutvalget med regjeringen den 4. desember 2014 varslet vi våre krav til det enkelte fagdepartement på viktige områder i politikken for funksjonshemmede. Her følger derfor FFOs konkrete krav knyttet til statsbudsjettet for 2016 på Arbeids- og sosialdepartementets område.

Norge ratifiserte FN-konvensjonen for mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) i 2013. FFO har fått oppgaven med å koordinere skyggerapporten fra sivilt samfunn. Vi vil i den forbindelse understreke Arbeids- og sosialdepartementets plikt til å implementere CRPD innenfor sitt ansvarsområde og følge opp med økonomiske bevilgninger i 2016, slik det beskrives i artikkel 9 i konvensjonen:

«mennesker med nedsatt funksjonsevne skal få et selvstendig liv og kunne delta fullt ut på alle livets områder. Partene skal treffe alle hensiktsmessige tiltak for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne på lik linje med andre får tilgang til det fysiske miljøet, til transport, til informasjon og kommunikasjon, herunder informasjons- og kommunikasjonsteknologi og – systemer, og til andre tilbud og tjenester som er åpne for eller tilbys allmennheten, både i byene og i distriktene».

Flere funksjonshemmede i jobb

- FFO ber om at Jobbstrategien utvides til å være en handlingsplan for inkludering av funksjonshemmede i arbeidslivet uavhengig av alder og ytelse.
- FFO ber om at aldersgrensen på 26 år for å få utdanning som arbeidsrettet tiltak fjernes.
- FFO ber om at det opprettes incentivordninger for å få virksomheter med mer enn 50 ansatte til å etablere traineestillinger.
- FFO ber om at det igangsettes et forsøksprosjekt i offentlig sektor med opprettelse av små stillinger på 20-40 % for mennesker med nedsatt funksjonsevne.
- FFO ber regjeringen utrede et oppfølgings- og tjenestetilbud til uføretrygdede som ønsker å jobbe i kombinasjon med uføretrygd, knyttet til Jobbstrategien.
- FFO ber regjeringen opprettholde aktivitets- og rapporteringsplikten i ny felles diskrimineringslov og at plikten utvides til å omfatte virksomheter med over 20 ansatte

Arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV)

- FFO ber om at inngangskravet for AAP må senkes fra 50 til 30 prosent nedsatt arbeidsevne.

- FFO ber om at det opprettes 2000 nye tiltaksplasser for personer med nedsatt arbeidsevne.
- FFO krever at det etableres et NAV-ombud.

Funksjonshemmedes levekår

- FFO ber om at inntektssituasjonen for uførepensjonister som får barnetillegg følges for å sikre at konsekvensene av endringen ikke skaper vanskeligere levekår for mottakerne.
- FFO ber om at grunnstønadsordningen utvides slik at den bedre sikrer at mennesker med store ekstrautgifter knyttet til funksjonshemming og kronisk sykdom får kompensert for sine ekstrakostnader.
- FFO ber regjeringen om å åpne for at pleiepenger ved varig sykdom skal kunne gis med inntil 100 prosent, og at pleiepenger må kunne ytes ut over aldersgrensen på 18 år.
- FFO ber regjeringen sikre at behandlingstiden på søknader om pleiepenger kommer ned på et akseptabelt nivå.

Hjelpemidler

- FFO ber regjeringen sørge for at NAV i større grad må jobbe med kvaliteten på hjelpemiddelformidlingen i Norge for å sikre at den enkelte får et hjelpemiddel som dekker individuelle behov.
- FFO ber regjeringen opprettholde retten til hjelpemidler som en ordning hjemlet i folketrygdloven.
- FFO ber regjeringen opprettholde hjelpemiddelordningen som en utlånsordning.
- FFO ber regjeringen endre ordningen med tilskudd til rimelige hjelpemidler til å bli en ordning hvor man årlig kan få et tilskudd på kr. 2000.
- FFO ber regjeringen om å utvide tilskuddsordningen til gruppe 1-bil til å omfatte personer som har behov for bil for å utføre sin funksjon som hjemmearbeidene, eller for å forhindre eller bryte en isolert tilværelse.
- FFO ber regjeringen oppheve prisgrensen for høreapparater og avvikle kravet om egenandel på høreapparat.
- FFO ber regjeringen utvide ordningen med tilskudd til PC/nettbrett til å omfatte alle elever som på grunn av sin funksjonshemming har et dokumentert behov for dette i skolearbeidet, samt å heve tilskuddet til 5000 kroner.
- FFO ber regjeringen om å utvide utlånsordningen av datahjelpemidler til å omfatte personer i arbeid.
- FFO ber regjeringen sørge for at tolke- og ledsagerhjelp for døvblinde i dagliglivet utvides til å omfatte fritidsinteresser.
- FFO ber regjeringen vurdere å unnta hjelpemiddelområdet fra lov om offentlige anskaffelser.

Flere funksjonshemmede i jobb

Det er viktig med en helhetlig politikk for å få flere funksjonshemmede i arbeid. Tiltak og regler for å øke sysselsettingen for denne gruppen må understøtte hverandre. Regjeringen har lagt fram flere tiltak som bidrar til dette, blant annet økt bruk av lønnstilskudd og en tydelig satsing på det ordinære arbeidslivet. Samtidig er vi bekymret for tiltak som er foreslått og som vi mener er mindre treffsikre for våre målgrupper. Sammenslåing av oppfølgings- og avklaringstiltak for sykemeldte, ordinært ledige og tiltak for personer med nedsatt arbeidsevne, og den generelle adgangen til midlertidige ansettelse er eksempel på dette. FFO er bekymret for om funksjonshemmede gjennom disse endringene vil få den nødvendige bistand og oppfølging som kan føre til varig arbeid.

Vår erfaring er at generelle innsatser i arbeidsmarkedet ikke bidrar til at flere funksjonshemmede kommer i arbeid og er derfor urolige for at målet om et mer inkluderende arbeidsliv for

funksjonshemmede ikke nås. Vi er opptatt av at det drives en aktiv arbeidslivspolitik. For å møte behovene til arbeidssøkere med bistandsbehov innebærer det å satse enda mer på faste ansettelser og dedikerte og tilpassede ordninger hjemlet i dagens lovverk.

Det er grunnleggende viktig at norske arbeidsplasser generelt er tilrettelagt og tilgjengelig for alle for at funksjonshemmede også kan jobbe der. Men for å få flere i arbeid mener FFO det er nødvendig med særskilte innsatser overfor arbeidssøkere som har bistandsbehov, og at det krever særskilt kompetanse om suksessfaktorer for at flere skal komme i varig arbeid. Tilbud om arbeidsrettet rehabilitering¹ og samarbeid med helsesektoren inngår i dette. For å lykkes i dette arbeidet er det nødvendig med en helhetlig tilnærming og at ulike innsatser sees i sammenheng rundt den enkelte.

En strategisk satsning

FFO mener det er behov for en målrettet og strategisk innsats for å få flere funksjonshemmede i arbeid uavhengig av alder. FFO mener at "Jobbstrategi for mennesker med nedsatt funksjonsevne" (Jobbstrategien) er et viktig virkemiddel og verktøy i dette arbeidet.

Evalueringen av Jobbstrategien, gjennomført av SINTEF i 2014, viste at det er et avvik mellom hvordan målgruppa for Jobbstrategien opprinnelig var definert og markedsført på et overordnet plan, og hvordan gruppa har blitt operasjonalisert i NAV. Dette viser hvor viktig det er at en Jobbstrategi fortløpende evalueres, slik at utilsiktede effekter kan rettes og at det strategiske arbeidet får den effekten det var tenkt til å ha.

På bakgrunn av evalueringen er FFO skuffet over at Jobbstrategien ikke er løftet fram og revitalisert i meldingsdelen til Prop. 39 L (2014-2015), som ble lagt fram i desember 2014. Det er innenfor dette rammeverket vi hadde forventet og ønsket en tydeligere inkluderingspolitikk for funksjonshemmede. Vi mener også at denne politikken kunne inngå i videreutviklingen av Jobbstrategien.

Vi mener Jobbstrategien må utvides til å være en plan for inkludering av funksjonshemmede i arbeidslivet uavhengig av alder, om den enkelte mottar en ytelse og hvilken ytelse. Vi forventer at regjeringen vil være tydelig i sin inkluderingspolitikk for funksjonshemmede fremover og utvikle Jobbstrategien til å være signaldokumentet på området.

FFO oppfordrer derfor regjeringen i det kommende året til å videreutvikle Jobbstrategien i tett samarbeid med funksjonshemmedes organisasjoner. Målet må være å få på plass et signaldokument som erkjenner problemene på feltet og drøfter ulike måter å møte den enkeltes utfordringer på. Målet må være å utvikle sømløse løp for arbeidssøkere med bistandsbehov utfra en helhetlig tilnærming til den enkeltes situasjon.

Utdanning som arbeidsrettet tiltak

FFO etterlyser en mer offensiv holdning fra regjeringen når det gjelder å koble innsatsen på utdanningsfeltet med innsatsen på arbeidsfeltet. Vi mener det er på tide å forbedre Jobbstrategien på dette området. Det er etter 2012 kommet mer kunnskap om denne sårbare overgangen for unge funksjonshemmede², som kan legges til grunn for en bedre strategi. Regjeringen har varslet en melding om livslang læring og utenforskap, som skal legges fram for Stortinget høsten 2015³, og at denne meldingen vil se på kompetanserelaterte årsaker til

¹ SINTEF har i 2014 foretatt en bredestudie gjennomført i "Med jobb i sikte", som gir oppdaterte data på synshemmedes yrkesdeltakelse. Utdanning, jobberfaring under utdanning, bruk av rehabilitering, og opplevelse av støtteapparat og eventuelt arbeidsgiver dersom en har blitt synshemmet mens en var i jobb har blitt kartlagt.

² Blant annet NOVA rapport 8/14, «Hjelp eller barrierer? En undersøkelse av betingelser for høyere utdanning for høyere utdanning for ungdom med nedsatt funksjonsevne.» Lars Grue og Jon Erik Finnevold. Legard, S (2012) Overgangen mellom utdanning og arbeid for unge med nedsatt funksjonsevne. Oslo, Arbeidsforskningsinstituttet.

³ Prop. 39 L (2014-2015), side 11. Meldingen vil se på kompetanserelaterte årsaker til utenforskap.

utenforskap. FFO understreker vår forventning om at funksjonshemmede situasjon inngår i denne meldingen.

Det er svært bekymringsfullt det som kommer fram i NOVA-rapporten⁴ om at færre får utdanning gjennom NAV, og at dette regelverket praktiseres svært ulikt utfra skjønnsbaserte vurderinger. Koblingen mellom 26 års-regelen for å få utdanning med støtte fra NAV og økt antall som dropper ut fra videregående utdanning, fører til at noen bruker opp sin rett til videregående utdanning. Resultatet er at de blir gående på kortvarige tiltak uten et strukturert og godt utdanningstilbud. De kortvarige tiltakene gir ikke gode nok kvalifikasjoner til å komme inn i ordinært arbeid. Prop. 39 L (2014-2015) drøfter ikke behovet for å vurdere endringer av dagens 26 års-grense for å få utdanning som arbeidsrettet tiltak.

For mange unge funksjonshemmede ville denne ordningen ha stor betydning for å kvalifisere seg til arbeid. FFO ber derfor om at 26 års-grensen for å få utdanning som arbeidsrettet tiltak oppheves.

Incentivordning for traineestillinger

Traineestillinger for funksjonshemmede er en god måte å gi kvalifiserte arbeidssøkere den praksisen og opplæringen de trenger for å få relevant varig arbeid. Staten har gjennomført dette i noen år, og evalueringer gjennomført av FAFO viser gode resultater, både for trainee-ene og for arbeidsgiverne. Funksjonshemmede får arbeidstrening og de får vist at de som oftest, med litt tilrettelegging, yter en fullverdig innsats på linje med øvrige arbeidstakere.

Ungdom med funksjonshemning eller kronisk sykdom har ofte vanskeligere for å skaffe seg jobberfaring og referanser gjennom sommerjobber og deltidsarbeid. Lengre perioder med sykdom eller behandling kan gi høyt fravær og hull i CV-en. Dette kan gjøre det vanskeligere å nå opp på arbeidsmarkedet. Derfor er det nødvendig med tiltak som gir denne gruppen mulighet til å opparbeide kompetanse, referanser og erfaring på linje med andre. Tettere kontakt mellom utdanningsinstitusjoner og arbeidsliv, etablering av praksisplasser i flere utdanninger, sommerjobbprosjekter i ulike virksomheter og traineestillinger med god oppfølging kan være viktige springbrett inn i arbeidslivet.

FFO mener denne type tiltak må utvikles mer og foreslår at det etableres en incentivordning, slik at flere virksomheter i både offentlig og privat virksomhet oppretter praksis- og traineestillinger. FFO mener dette vil bidra til at flere funksjonshemmede som sliter med å komme seg inn i arbeidslivet, får en mulighet. Denne type ordninger vil også være mer målrettet og treffsikker enn den generelle tilgangen til midlertidige ansettelser.

Reduserte stillinger i offentlig sektor

For mange som lever med funksjonshemning eller kronisk sykdom vil det være mest aktuelt å jobbe i reduserte stillinger helt ned til 20 prosent. Dette kan være i kombinasjon med en midlertidig eller varig helserelatert ytelse. Det er få slike små stillinger i arbeidslivet i dag, og FFO mener at det må gjøres en ekstraordinær innsats for å få flere små stillinger som kan være tilgjengelig for funksjonshemmede arbeidssøkere.

Det har vært flere prosjekt i offentlig sektor de siste årene for å utvikle mer kompetanse på inkludering av funksjonshemmede arbeidstakere⁵. Vi mener denne kompetansen bør brukes og videreutvikles til hvordan man kan opprette flere små stillinger for funksjonshemmede arbeidstakere.

⁴ NOVA rapport 8/14, «Hjelp eller barrierer? En undersøkelse av betingelser for høyere utdanning for høyere utdanning for ungdom med nedsatt funksjonsevne.» Lars Grue og Jon Erik Finnevold.

⁵ I 2013 ble to statlige etater og fire kommuner invitert til å være foregangsvirksomheter for å inkludere flere unge med nedsatt funksjonsevne i arbeidslivet, Prop. 1 S (2014-2015), side 108.

FFO mener offentlig sektor har et særskilt ansvar og skal være rollemodell for det øvrige arbeidslivet. Vi ber derfor om at det igangsettes et forsøksprosjekt i offentlig sektor med opprettelse av små stillinger på 20 til 40 prosent som kan tilbys funksjonshemmede arbeidssøkere som ønsker seg inn i, eller tilbake til arbeid.

Kombinasjonen av arbeid og trygd for uføre

FFO er positive til at ny uføretrygdordning skal gjøre det enklere å kombinere arbeid og trygd for dem som kan det. Vi vil samtidig påpeke at for noen uføretrygdede er det ikke mulig å komme tilbake i jobb. Det kan bli krevende for mange med 100 prosent uføretrygd som vil prøve seg i arbeidslivet, å få jobb med egnet tilrettelegging og stillingsstørrelse ved siden av trygden. Vi vil også understreke at dette må være en frivillig ordning.

Mange av de som ønsker å jobbe vil trenge kompetanseheving, hjelp til mestring, arbeidsrettet veiledning og formidling. Et alternativ er at uføre tilbys kompetansehevende tiltak som tiltaksplass og kurs i en avgrenset periode. Arbeidsmarkedskompetanse og tilgang på deltids- og småstillinger vil være viktig for mange, som nevnt i forslaget om forsøksordning med små stillinger.

Rettigheter i forhold til transportordninger er også et spørsmål som må avklares. Arbeids- og utdanningsreiser gis ikke til 100 prosent uføre. FFO mener det må vurderes om uføretrygdede som kombinerer ordinært arbeid med uføretrygd og som ikke kan komme seg på jobb ved hjelp av egen bil eller kollektivt, skal inkluderes i en transportordning.

Det må også vurderes videre hva slags informasjons- og motivasjonsarbeid man skal satse på. Mye av informasjonen rundt ny uføretrygd til allerede uføretrygdede knyttes til arbeidslinjen. Men hva slags oppfølging skal NAV tilby utover å veilede om hvordan man rapporterer inntekt, etc.?

I Prop. 39 L omtales formidlingsbistand til de som mottar gradert uføretrygd, men FFO kan ikke se at dette drøftes når det gjelder uføretrygdede som har 100 prosent uføretrygd, og heller ikke hva slags virkemidler som skal til for å få uføre i jobb.

«Departementet mener at det antakelig vil være lite realistisk å satse på mer enn ordinær formidlingsbistand fra Arbeids- og velferdsetaten rettet mot denne gruppen.»

Prop. 39 L (2014-2015), side 59.

NAV har en nøkkelrolle i å utrede et oppfølgings- og tjenestetilbud som kan gjøre uføretrygdede mer i stand til å jobbe. FFO mener det arbeidsrettede oppfølgingsarbeidet overfor uføretrygdede må integreres i Jobbstrategien for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Aktivitets- og rapporteringsplikten

Vi er kjent med at det vurderes hvorvidt aktivitets- og rapporteringsplikten bør beholdes i forbindelse med utarbeiding av en ny felles diskrimineringslov. FFO mener at arbeidsgiveres plikt ikke må fjernes, men opprettholdes i ny lov. Dette er et nyttig virkemiddel som vil øke arbeidsgiveres bevissthet i hvilken grad de inkluderer funksjonshemmede arbeidstakere i egen virksomheten.

I Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven ble det innført en aktivitetsplikt for virksomheter med mer enn 50 ansatte. FFO ber regjeringen om å gjøre aktivitets- og rapporteringsplikten mer omfattende, og utvide den til å gjelde virksomheter med 20 ansatte eller fler. I tillegg må sanksjonsvirkemidlene styrkes.

Arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV)

Inngangskravet i AAP-ordningen

De fleste som er på arbeidsavklaringspenger (AAP) kommer fra endt sykepengeperiode. I fasen der sykepengeperioden tar slutt er den enkelte svært utsatt. Personer med mer enn 50 prosent arbeidsevne har ikke rett til arbeidsavklaringspenger, og må dekke det inntektstapet som oppstår selv om de ikke kan gå tilbake i full jobb. Dette resulterer i en vanskelig økonomisk situasjon for mange.

FFO mener det må settes lavere inngangskrav for å få rett til arbeidsavklaringspenger for personer som kommer fra sykepenge. Om man for eksempel har en kronisk sykdom kan det å gå tilbake til fullt arbeid resultere i nye sykemeldinger, og arbeidsevnen kan etterhvert reduseres ytterligere. Vi mener at alle vil være tjent med at arbeidstakere som har en lavere grad enn 50 prosent sykmelding, må ha muligheten til å komme i et arbeidsavklaringsløp. Å åpne AAP-ordningen for disse arbeidstakerne kan bidra til at flere klarer å øke sin arbeidsinnsats og stå lenger i arbeid.

Lavere inngangskrav i AAP ble også foreslått i Dokument 8:73 (2013-2014) om «strategi for bedre arbeidsmuligheter for menneske med nedsatt arbeidsevne», som ble behandlet i Stortinget før jul. Forslaget fikk ikke flertall. Statsråden meddelte i brev til arbeids- og sosialkomiteen at det bør foreligge et bedre kunnskapsgrunnlag om hvordan AAP-ordningen har fungert før man foreslår større reguleringsendringer.

Det er positivt at regjeringen i Prp. 39 L (2014-2015) foreslår å vurdere endringer i regelverket for arbeidsavklaringspenger basert på pågående evalueringer. I evalueringene sees det særskilt på gradering og avkortning, inngangskrav, aktivitetskrav og oppfølging, varighetsbegrensning, lengde og stoppunkter.

I dette oppfølgingsarbeidet er FFO opptatt av at inngangskravet senkes fra 50 til for eksempel 30 prosent nedsatt arbeidsevne.

Tiltaksplasser

Det er et stort behov for tiltaksplasser for funksjonshemmede og kronisk syke med nedsatt arbeidsevne. Til tross for flere tiltaksplasser i 2014 klarte ikke NAV å følge opp dette slik at det kom arbeidssøkere med bistandsbehov til gode. Det er svært beklagelig. FFO mener NAV må øke sin oppmerksomhet på mennesker som er avhengig av bistand og oppfølging for å komme i arbeid, og styrke sin gjennomføringskraft slik at flere kan dra nytte av de tiltaksplassene som tross alt er tilgjengelige.

Brukere som er under arbeidsavklaring må vente på tiltak og mellom tiltak. Med en bedre gjennomstrømming og et mer sømløst system, kunne langt flere fått tilbud om en tiltaksplass. Av de 206 400 som i mars 2014 var registrert med nedsatt arbeidsevne, venter 5 100 på oppfølgingsvedtak og 58 100 har behov for arbeidsrettet tiltak⁶. Det var 55 000 som deltok på arbeidsrettede tiltak. Ikke alle som har behov for arbeidsrettet tiltak er aktuelle for en tiltaksplass, men likevel viser disse tallene at det er behov for å øke antall tiltaksplasser for personer med nedsatt arbeidsevne.

FFO har merket seg at regjeringen skriver i Prop. 39 L (2014-2015):

«Tiltakene i arbeidsmarkedspolitikken må bli bedre, mer målrettede og mer effektive. En hovedstrategi for å lykkes handler om å opprette flere og bedre tiltaksplasser i det ordinære arbeidslivet.»

⁶ Statistikknotat – Nedsatt arbeidsevne, NAV april 2014.

Flere tiltaksplasser gir NAV et større ansvar for raskere og tettere oppfølging, samt faglig kompetanse og kapasitet. FFO mener det må vurderes om uføretrygdede som ønsker å prøve seg i jobb, kan få tilbud om en tiltaksplass som et kvalifiseringstiltak for annen jobb.

For mange med nedsatt arbeidsevne vil arbeidsrettede tiltak med oppfølging i ordinært arbeidsliv være det som gir best effekt på overgangen til arbeid. Det er derfor viktig at det finnes nok tiltaksplasser for denne gruppen i det vanlige arbeidslivet. Samtidig vil det fortsatt være behov for tilbud i skjermede omgivelser. FFO merker seg at regjeringen understreker dette i meldingen om arbeidsliv⁷. Vi vil derfor påpeke at det også må være tilstrekkelig antall tiltaksplasser tilgjengelig i skjermet sektor for å ivareta personer som trenger disse tilbudene.

Vi ber derfor regjeringen å øke antall tiltaksplasser til personer med nedsatt arbeidsevne med minimum 2000 plasser i budsjettet for 2016.

NAV-ombud

FFO har i mange år jobbet interessepolitisk for at det skal opprettes et Velferdsombud som dekker NAV-området. Vi viser til representantforslaget om opprettelse av NAV-ombud som nylig ble behandlet i Stortinget⁸. Vi stiller oss undrende til at regjeringspartiene ikke støtter dette forslaget nå, men velger å vente på utredninger og at NAVs ekspertutvalg har ferdigstilt sine anbefalinger. Regjeringspartiene har tidligere vært tydelige på at man trenger et NAV-ombud, og har bedt om at et slikt ombud opprettes.

For å avhjelpe utfordringene funksjonshemmede og kronisk syke opplever i sin kontakt med NAV, mener FFO det er behov for et ombud som kan bistå brukerne på hele arbeids- og velferdsforvaltningens lovgivning- og ansvarsområde. En gjennomgang av funksjonshemmedes rettssituasjon fra 2013 dokumenterer at funksjonshemmede har rett, men allfor mange strever med å få oppfylt sine rettigheter. NAV er en sentral aktør i ivaretagelsen av funksjonshemmedes rettigheter og har et særlig ansvar.

FFO har et eget Rettighetssenter der funksjonshemmede og kronisk syke får gratis juridisk rådgivning i rettighetsspørsmål. Mer enn 1/3 av alle saker Rettighetssenteret behandler gjelder NAV og folketryktdoen, og blant disse er det flest saker om uførepensjon, arbeidsavklaringspenger og trygdebil⁹. De som henvender seg trenger både råd og veiledning i prosessen frem til et vedtak fattes, samt hjelp til å vurdere om de bør klage på vedtaket og hvilke argumenter som er relevante å få frem i klagen. Mange har brukt mye tid og krefter på å finne ut av spørsmålene sine uten å nå frem. Rettighetssenteret gir veiledning og hjelp til selvhjelp, og for noen er det alt som skal til for å ivareta egne interesser. Men mange trenger mye mer hjelp blant annet fordi de har en vanskelig livssituasjon, for eksempel på grunn av egen sykdom eller relativt omfattende omsorgs- og oppfølgingsansvar for funksjonshemmede og syke barn eller ektefelle.

NAV oppfylder ofte ikke sin veiledningsplikt, og uansett vil dette heller ikke alltid være tilstrekkelig for å ivareta behovet folk har for veiledning og hjelp. Mange føler avmakt i møte med et system de opplever ikke ivaretar deres behov, og hjelpeapparatet oppleves ofte som en motpart. Dette fører til at mange gir opp underveis fordi det ikke finnes noen uavhengige hjelpeinstanser å gå til, bortsett fra å betale for advokat selv.

For å bistå de som har rett, men ikke får rett, kan et ombud spille en vesentlig rolle. En ombudsordning kan også bidra til å kvalitetssikre NAVs tjenester. NAV-ombudet vil ikke bare kunne gi hjelp og veiledning til enkeltpersoner, men kan også gi viktig innspill til NAV om hvordan

⁷ Prop. 39 L (2014-2015), side 81.

⁸ Dokument 8:75 S (2013-2014 om å gi trygge vilkår og bedre samarbeid mellom NAV og befolkningen ved hjelp av opprettelse av et NAV-ombud, Innst. 50 S (2014-2015)

⁹ I 2013 behandlet Rettighetssenteret 1 285 saker. Av disse gjaldt 479 saker Nav. Årsrapport 2013, FFOs Rettighetssenter.

NAV kan bli bedre. FFO mener NAV-ombudet bør innrettes på samme måte som pasient- og brukerombudene, med et kontor i hvert fylke.

Funksjonshemmedes levekår

Ny uføretrygdordning

310 000 uførepensjonister gikk 1. januar 2015 over til å bli uføretrygdede. Dette er en reform FFO har støttet. Det betyr ikke at alle disse står helt utenfor arbeidslivet, noen klarer å kombinere trygd og arbeid. FFO har tro på at det nye inntektssystemet vil gjøre det enklere å kombinere trygd og arbeidsinntekt for flere, og vi følger effekten av den nye uføretrygdordningen tett.

Ny uføretrygdordning skal fortsatt være en grunnleggende inntektssikring for dem som har fått avklart en varig nedsatt inntektsevne. Det er viktig at denne ordningen ikke bare dreier seg om manglende arbeidsdeltakelse, men om disse menneskenes levekår som uføre. Dette er personer med varige helseutfordringer og funksjonshemninger.

FFO er kritisk til å legge inn øvrige økonomiske virkemidler enn det som allerede er i ordningen, for å motivere flere til å begynne å jobbe. Vi tenker da på virkemidler som bidrar til å redusere trygden eller sosiale ordninger og krav knyttet til trygden, som foreslås fordi det «skal lønne seg å arbeide».

Barnetillegget

Det er gledelig at avtalepartene¹⁰ i Stortinget kom til enighet om at barnetillegget ikke skulle omgjøres til et standardisert barnetillegg jf. forslaget fra regjeringen i Statsbudsjettet for 2015. Budsjettforliket har med dette videreført et behovsprøvd barnetillegg og hindret at de aller fleste familiene med barnetillegg ikke får redusert sine økonomiske levekår¹¹.

Stortinget har imidlertid vedtatt at ingen uføretrygdede etter 2015 skal ha en uføretrygd inkludert barnetillegg på mer enn 95 prosent av inntekt før uførhet (IFU). FFO hadde i utgangspunktet ønsket at det ikke ble innført et slikt inntektstak - eller at taket eventuelt ble satt høyere.

Vi opplever at samfunnsdebatten om hva som er et rimelig inntektsnivå for trygdede sammenlignet med minstelønninger i arbeidslivet, flytter fokuset fra på hva som faktisk er et akseptabelt og mulig inntektsnivå å forsørge barn på. I stedet for at Storting og regjering foreslår løsninger for hvordan man kan løfte grupper med arbeidstakere med urimelige lave lønnsforhold opp i inntekt for å bedre deres økonomiske levekår, så lager man heller løsninger slik at uføretrygdede med de laveste inntektene ikke kommer over dette inntektsnivået.

FFO mener at regjeringen må kartlegge og overvåke hva slags konsekvenser inntektstaket på 95 prosent får for de familiene som nå vil gå ned i samlet inntekt. Regjeringen har argumentert for at uføretrygdede som kom opp i en inntekt høyere enn IFU ikke vil ha incentiv til å arbeide ved siden av trygden. Det bør derfor også undersøkes om denne gruppen nå vil delta mer, eller like mye, i arbeid som for øvrige uføretrygdede.

Uføretrygdede med boliggjeld

Det er positivt at regjeringen i Prp. 1 LS (2014-2015) foreslo en overgangsordning for uføretrygdede med gjeld, og at man i budsjettforliket ble enige om å øke maksgrense for skattefradrag fra 20.000 kroner til 100.000 kroner i overgangsordningen fra gammel til ny uføretrygd. Flertallet i Innst. 2 S Tillegg 1 – 2014–2015 uttaler:

¹⁰ Kristelig Folkeparti, Venstre, Høyre og Fremskrittspartiet.

¹¹ Regjeringens opprinnelige forslag ville rammet om lag 32 900 barn, mens nå blir 4 500 barn berørt av mindre inntekt i familien.

«Flertallet støtter regjeringens forslag om overgangsordning for uføre med store skattefradrag, i tilknytning til ny uføreordning som ble vedtatt i Stortinget 2011 med virkning fra 2015. Flertallet er opptatt av at uføre som har vært omfattet av skattebegrensningsregelen og således har hatt større fradrag enn de får med ny ordning, gis anledning til gradvis å tilpasse endringer i nettoinntekt ved at øvre tak for skattefradrag økes fra 20 000 kroner i regjeringens forslag til 100 000 kroner i 2015 og trappes ned over foreslåtte tre år.»

FFO vil påpeke at innen denne overgangsordningen går ut, må det være etablert permanente løsninger som generelt gir uføre mulighet til å klare sine boliggifter og til å kunne beholde egen bolig. Vi mener i utgangspunktet at løsningene bør finnes innenfor det boligsosiale virkemiddelapparatet.

Uføretrygd og bostøtteordningen

En god bostøtteordning er svært viktig for mange uføretrygdede. Siden skattbar inntekt legges til grunn ved beregning av bostøtte, vil mange uføre miste retten til bostøtte som følge av uføretrygdereformen. Stortinget vedtok i statsbudsjettet for 2015 en skjermingsordning for de som rammes av dette, frem til Stortinget får tatt stilling til eventuelle tilpasninger i bostøtten til reformen.

Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med forslag til hvordan bostøttemottakere med uføretrygd skal behandles etter 1. juli 2016. Det er viktig at Arbeids- og sosialdepartementet samarbeider med Kommunal- og moderniseringsdepartementet i dette arbeidet. FFO mener at ingen uføretrygdede må miste retten på bostøtte på grunn av omleggingen av ordningen, og det må sørges for at nye uføretrygde kommer inn i ordningen.

FFO har merket seg mindretallsmerknaden til Sosialistisk Venstreparti i Innst. 2 S (2014–2015), og mener at dette er en merknad regjeringen bør ta hensyn til:

«Stortinget ber regjeringen i revidert nasjonalbudsjett for 2015 legge fram en ny 10-årig kompensasjonsordning for de uføretrygdede som taper på skatteomleggingen til inntektsskatt og forslag til eventuelle nye skattefradrag og endringer i bostøtten som kan kompensere tapet ved omleggingen slik at trygdede har tilsvarende mulighet som i dag til å anskaffe og beholde bolig.»

Innst. 2 S (2014–2015), side 90.

FFO mener at det i 2016 må foretas en konsekvensanalyse av hvordan ny uføretrygdordning slår ut når det gjelder endrede økonomiske levekår. Denne analysen må også knyttes til sosiale ordninger som er behovsprøvd ut fra inntekt.

Grunnstønad

FFO er kjent med at departementet har gitt Arbeids- og velferdsdirektoratet i oppdrag å foreta en gjennomgang av grunnstønadsordningen, og herunder å foreslå eventuelle endringer av hvilke formål det skal kunne gis stønad til¹². FFO vil påpeke at det er svært viktig at det legges opp til brukermedvirkning gjennom sentrale brukerorganisasjoner som FFO i gjennomgangen av grunnstønadsordningen. Vi er foreløpig ikke invitert inn i dette arbeidet. Vi regner også med at departementet vil rådspørre oss som sentral brukerorganisasjon i dette arbeidet, før eventuelle forslag sendes på høring eller legges fram for Stortinget.

Grunnstønaden er en viktig ordning for mange grupper funksjonshemmede, og ordningen gir mennesker med kroniske sykdommer og funksjonshemming mulighet til å få dekket noen av ekstrautgiftene som følger av sykdommen. Samtidig kan grunnstønadsordningen virke ekskluderende på en del sykdomsgrupper slik at ordningen i praksis ikke oppfyller sin egen

¹² Tildelingsbrev 5.februar 2014 fra Arbeids- og sosialdepartementet til Arbeids- og velferdsdirektoratet.

intensjon. Den svært spesifikke lovteksten begrenser hvilke ekstrautgifter som dekkes, og ekskluderer alle som ikke har kostnader i tråd med kravene.

FFO er opptatt av at funksjonshemmede og kronisk syke skal få kompensert for ekstra kostnader de har som følge av sin tilstand. De siste årene har mange kronisk syke og funksjonshemmede mistet kompensasjonen for ekstrautgifter som de tidligere kunne få gjennom særfradraget for store sykdomsutgifter.

Det er derfor viktig at direktoratet i denne gjennomgangen også vurderer konsekvensene av en endret særfradragsordning, og at det samarbeides tett med Finansdepartementet om det arbeidet de nå holder på med knyttet til å komme med forslag om ny særfradragsordning for store sykdomsutgifter.

Pleiepenger

Pleiepenger er en viktig inntektskompensasjon for foreldre som av hensyn til barnet må oppholde seg på helseinstitusjon eller som må være hjemme når barnet trenger kontinuerlig tilsyn og pleie. FFO er opptatt av den varslede gjennomgangen av pleiepengeordningen som Arbeids- og sosialdepartementet (ASD) er i gang med. Vi etterlyser imidlertid ivaretagelsen av brukermedvirkning gjennom funksjonshemmedes egne organisasjoner i arbeidet som gjøres i departementet på ny pleiepengeordning. Vi har forstått det slik at forslaget til ny ordning skal sendes på ordinær høring til våren. Det haster imidlertid med å inkludere sentrale brukerorganisasjoner som FFO om man ønsker å ivareta brukermedvirkning i prosessen med utarbeidelsen av nye forslag.

FFO vil peke på at det er en del mangler ved dagens pleiepengeordning. Et av hovedproblemene er den lange behandlingstiden og usikkerheten knyttet til hvorvidt man får innvilget pleiepenger eller ikke. NAV har ¹³vist til en gjennomsnittlig behandlingstid på fire uker, men vil ikke garantere for at avvik ikke kan forekomme. Vi kjenner samtidig til tilfeller hvor det har tatt opptil 5 måneder å få avslag på pleiepengesøknaden.

Foreldre som får erklæring fra legespesialist om behovet for pleiepenger, er selvfølgelig hjemme med barnet i god tro om at de faktisk skal få dette innvilget. Når NAV overprøver legespesialistenes helseerklæring og gir sene avslag på pleiepenger, risikerer foreldrene plutselig å skylde sin arbeidsgiver lønn for tiden de har vært hjemme. FFO mener dette er helt uakseptabelt. Vi kan ikke akseptere at foreldre som er hjemme i god tro etter anbefaling fra spesialist, ikke er sikret for sene avslag som gir store økonomiske konsekvenser.

Dagens pleiepengeordning innvilges heller ikke i situasjoner hvor behovet er varig. Hva som er varig, og når pleiepenger kan gis, blir i mange tilfeller uoversiktlig. Kaasautvalget foreslo en utvidelse av pleiepengeordningen til å omfatte barn med en alvorlig varig lidelse. FFO støttet dette i vår høringsuttalelse. Det har vært et stort problem for mange familier at pleiepenger kun har vært gitt i ustabile faser. Vi mener imidlertid at utvalget ikke går langt nok i sin anbefaling. Vi mener ytelsen ikke bør begrenses til 50 prosent, men at det må åpnes for at pleiepenger kan gis med 100 prosent i enkelte tilfeller, også ved varig, alvorlig sykdom. FFO ber derfor regjeringen om å endre reglene for pleiepenger slik at de kan innvilges ved varig sykdom og kan gis med inntil 100 prosent.

Et annet stort problem ved dagens ordning er at pleiepengene faller bort når barnet fyller 18 år. Det er ganske vanlig at barn som har en funksjonshemming eller en kronisk sykdom bor hjemme også etter fylte 18 år. De fleste har ennå ikke fullført videregående opplæring. I tillegg er det et problem at kommunen som regel ikke kan tilby en tilfredsstillende og trygg bosituasjon for ungdommer med funksjonshemming som har store bistandsbehov. I mange familier skjer derfor flytting fra familiehemmet til egen bolig mye senere enn for annen ungdom.

¹³ Opplysninger fra Norsk Epilepsiforbund fra et møte de hadde med NAV.

Det gjelder i dag et unntak for utviklingshemmede i pleiepengeordningen, og FFO mener at dette unntaket må utvides til å gjelde flere grupper. Vi mener at de samme rettighetene som gjelder frem til barnet fyller 18 år, bør gjelde så lenge barnet bor hjemme og behovet er til stede. FFO understreker at dette ikke må bli en sovepute for kommunen, men at målet må være å få på plass et trygt og fullverdig botilbud til de unge menneskene som har et stort omsorgs- og bistandsbehov. Vi ber derfor regjeringen om å fjerne aldersgrensen på 18 år for å motta pleiepenger.

Hjelpemidler

Hjelpemidler er viktig for alle som har behov for det som følge av funksjonshemning eller kronisk sykdom. Dette gjelder på ulike livsområder; i skole og utdanning, i arbeidslivet og i dagliglivet for øvrig. Hjelpemidler skal kompensere for funksjonstap og gjøre den enkelte i stand til å leve et selvstendig liv med god livskvalitet. FFO mener at funksjonshemmede og kronisk syke skal få nødvendige og hensiktsmessige hjelpemidler ut fra individuelt behov, og at ingen skal ha merutgifter på grunn av forhold som skyldes funksjonshemning eller kronisk sykdom.

Kvalitet i hjelpemiddelformidlingen

En effektiv hjelpemiddelformidling med god kvalitet handler om å formidle riktig hjelpemiddel til rett tid. Det innebærer hjelpemiddelformidling på brukernes premisser, og kvalitetssikring av formidlingsprosessen. Hjelpemiddelbrukerens eget ønske og valg må være styrende for formidlingsarbeidet. Dette kan ikke bare løses gjennom et omfattende rutinesett, men gjennom en forståelse av hvorfor det er viktig at det formidles riktige løsninger, og at brukermedvirkning faktisk etterleves i praksis.

Gode formidlingsprosesser er en forutsetning for å få til gode løsninger, det setter høye krav til de som jobber som formidlere. Formidlingsfaget er tuftet på erkjennelsen om at gode resultater er helt avhengig av positive og konstruktive prosesser mellom fagfolk og bruker. Helt avhengig av fagfolks empatiske evne og evnen til å lytte og til å koble dette til egen faglighet om hjelpemidler og løsninger.

For å sikre at den enkelte får hensiktsmessige hjelpemidler som dekker individuelle behov ber FFO regjeringen sørge for at NAV i større grad jobber med kvaliteten på hjelpemiddelformidlingen.

Individuell rett forankring i folketrygdløven

Regjeringen varslet i Sundvollen-erklæringen at den vil foreta en helhetlig gjennomgang av hjelpemiddelpolitikken i løpet av valgperioden. Samtidig varsles det at regjeringen tar sikte på å gi mer makt og myndighet til mer robuste kommuner, og at det må være større frihet til å finne lokalt tilpassede løsninger.

FFO er opptatt av at den individuelle retten til hjelpemidler forblir en rettighet som hjemles i folketrygdløven. Vi mener det er viktig at man opprettholder dagens helhetlige formidlingssystem med 18 hjelpemiddelsentraler og med retten til hjelpemidler hjemlet i folketrygdløven. Ansvaret må ikke pulveriseres ved å splitte det opp på mange sektorlover, eller ved overføre deler av formidlingen til kommunene.

Folketrygdløven er utformet som en rettighetslov. Fyller man vilkårene som er satt i loven har man rett til ytelsen eller tjenesten. Det skal ikke foretas noen skjønnsmessig vurdering utover om man fyller lovens vilkår eller ei. Dette er en klar styrke ved loven. Det er også en styrke at dette regelverket forvaltes av 18 hjelpemiddelsentraler og ikke av 428 kommuner. I 2013 utarbeidet

advokat Else Leona McClimans en juridisk betenkning for FFO.¹⁴ Hun konkluderte med at den største utfordringen for funksjonshemmede var at de ikke får oppfylt de rettighetene de har i praksis. Dette skyldes blant annet at rettighetene settes ut i praksis av kommunen der en bor. Når det gjelder kommunale tjenester og ytelser erfarer FFO at vi ikke har én velferdsstat, men 428 velferdskommuner. Det er et alvorlig rettssikkerhetsproblem at det er avhengig av hvor i landet en bor om en skal få en tjeneste/ytelse eller ei. Dette mener FFO taler for å ha retten til hjelpemidler som en statlig ordning hjemlet i folketrygdloven.

Ved å ha ordningen med hjelpemidler hjemlet i folketrygdloven har en også den rettssikkerhetsgarantien at en kan anke til Trygderetten. Man har dermed en ekstra klagemulighet i tillegg til NAV Klage og anke. Tilsvarende ekstra klagemulighet har en ikke for andre tjenester og ytelser.

FFO mener på bakgrunn av dette at ordningen med hjelpemidler må være en statlig ordning hjemlet i folketrygdloven.

Utlånsordning, ikke tilskudd til hjelpemidler

Det er også viktig for FFO at hjelpemiddelordningen forblir en utlånsordning og ikke en tilskuddsordning. Vi er svært skeptisk til en tilskuddsmodell, hvor brukeren får tildelt en pengesum for så å skaffe seg et hjelpemiddel selv. Begrunnelsen for dette er at innføringen av en slik modell innebærer et nytt prinsipp i hjelpemiddelformidlingen, og det undergraver den individuelle retten til hjelpemidler som funksjonshemmede og kronisk syke har i dag. En slik modell innebærer at det offentlige kun tar et delvis økonomisk ansvar og fraskriver seg alt formidlingsfaglig ansvar. For brukeren er det viktigste med formidlingsprosessen at man ender opp med det hjelpemiddelet som dekker brukerens behov på en best mulig måte. En tilskuddsmodell vil ikke gi brukeren mer valgfrihet, men vil innebære at brukeres økonomi vil være avgjørende for valg av løsning.

Vi mener at innføring av en tilskuddsordning *ikke* kan ses på som en utvikling i retning av mer brukermedvirkning eller at bruker får forbrukermakt. Mange av dagens hjelpemidler er teknisk svært avanserte, og det kreves fagkompetanse for å finne frem til riktig hjelpemiddel og for å sikre god tilpasning til og opplæring til bruker. For brukerne er en god faglig formidlingstjeneste og et bredt og variert sammensatt sortiment, det som er avgjørende for å fungere best mulig i dagligliv og arbeidsliv. Å overlate dette valget til brukeren alene vil svekke fagligheten i formidlingen og formidlingssystemet.

FFO mener på bakgrunn av dette at hjelpemiddelordningen må forbli en utlånsordning.

Basishjelpemidler

Fjerning av den individuelle retten til basishjelpemidler på basale livsområder som matlaging, spise, drikke, påkledning og personlig hygiene har fått store og uheldige konsekvenser for mange funksjonshemmede og kronisk syke. Ordningen med stønad til rimelige hjelpemidler som trådte i kraft 1. januar 2014 har kun i svært begrenset grad veid opp for dette. Funksjonshemmedes organisasjoner var heller ikke med i utformingen av denne nye ordningen.

Slik ordningen er per i dag kan man få et tilskudd på kr 2000. Først etter fire år kan man søke om nytt tilskudd. Dette betyr at bruker har kr 500 per år å kjøpe enklere hjelpemidler for. Denne ordningen ble valgt blant annet for at bruker skulle få større valgfrihet til selv å kjøpe enklere hjelpemidler bruker har behov for.

FFO mener dagens ordning ikke er god nok. Et søk på Enklere Liv sin hjemmeside gir følgende priseksempler: Gripetang kr 259, dusjmatte (for ikke å skli) kr 149, syltetøyåpner kr 249, flaskeåpner kr 249, støttehåndtak kr 199 per stykk, kniv med godt grep kr 249, knappeknepper kr 149. Dette er kun eksempler på *noen* enkle hjelpemidler som funksjonshemmede og kronisk syke

¹⁴ Else Leona McClimans: Utviklingen av funksjonshemmedes rettssituasjon de siste 10 år

kan ha behov for. Disse eksemplene viser at det ikke er mange enklere hjelpemidler man skal ha behov for før man er langt utenfor det man kan få i tilskudd.

FFO mener på bakgrunn av dette at ordningen må endres slik at man *årlig* kan få et tilskudd på kr 2 000.

Bil

Tilskudd til gruppe 1-bil omfatter etter siste omlegging av bilstønsordningen, kun personer som har behov for bil for å komme seg til og fra arbeid eller utdanning. Et av vilkårene for å få tilskudd til bil er at funksjonshemmingen må være av en slik art at reise med offentlig kommunikasjon ikke er mulig eller medfører slike belastninger av varig art at det ikke er rimelig å forlange det. Man får heller ikke tilskudd til bil dersom transportbehovet kan dekkes på annen måte enn ved egen bil, som for eksempel ved TT-kjøring, grunnstønad eller lignende. Tilskuddet er også sterkt økonomisk behovsprøvd.

Det er altså strenge inngangsvilkår for å få tilskudd til bil. Som følge av siste endring i ordningen med tilskudd til gruppe 1-bil får personer som har behov for gruppe 1-bil for å utføre sin funksjon som hjemmearbeidene, eller for å forhindre eller bryte en isolert tilværelse, ikke lenger tilskudd til gruppe 1-bil. Dette mener FFO er svært uheldig og urimelig. Siden det som nevnt er snakk om personer som ikke kan dekke transportbehovet sitt på annen måte enn ved egen bil, er de helt avhengig av bil for å kunne komme seg ut av hjemmet.

At bil er vanlig i befolkningen, og dermed ikke kan anses å være et hjelpemiddel i folketrygdlovens forstand, er et svært dårlig argument. Andre som kan benytte offentlig kommunikasjon har et reelt valg, de kan velge bort det å ha bil hvis for eksempel økonomien er dårlig. Hvis funksjonshemmede som ikke er i arbeid eller under utdanning ikke selv har råd til å kjøpe bil, er resultatet at de faktisk blir isolert i eget hjem.

FFO ber derfor regjeringen om å utvide tilskuddsordningen til gruppe 1-bil til å omfatte personer som har behov for bil for å utføre sin funksjon som hjemmearbeidene, eller for å forhindre eller bryte en isolert tilværelse.

Høreapparater

FFO får tilbakemelding fra mange som opplever det som krevende å begynne med høreapparater. Det er behov for bedre veiledning fra tjenestene både om valg av løsning og om hvordan høreapparatet kan brukes optimalt.

Høreapparater må vurderes og behandles som teknisk hjelpemiddel og prisgrensen og kravet om egenandel må avvikles. Hørselshemmede skal ikke tvinges til å akseptere sjablongløsninger som ikke fungerer. Eksempelvis har de apparatene med flest funksjoner, og som brukes mest av ungdom og unge voksne, en betydelig høyere kostnad enn NAV sin prisgrense. Det er urimelig at høreapparatbrukere må betale egenandel for å få den best tilpassede løsningen, og at dette løses privat.

FFO mener hørselshemmede skal ha rett til å få best mulig kompensasjon for sitt hørseltap, og at løsningen skal være gratis. FFO ber derfor regjeringen om å oppheve prisgrensen for høreapparater og avvikle kravet om egenandel én gang for alle.

Datahjelpemidler

Elever med spesifikke lese- og skrivevansker, og som har et dokumentert behov for PC eller nettbrett til skolearbeid i grunnskolen, kan få tilskudd til dette fra NAV. Dette er veldig bra og viktig. FFO har imidlertid fått tilbakemelding fra flere av våre medlemsorganisasjoner at også andre barn med spesielle utfordringer på skolen på grunn av sin funksjonsnedsettelse kan ha behov for PC for å kunne klare skolearbeidet. Dette kan for eksempel dreie seg om barn med nedsatt styrke i armer og hender. FFO ber derfor regjeringen utvide ordningen med tilskudd til

PC/nettbrett til å omfatte alle elever som på grunn av sin funksjonshemming eller kroniske sykdom har et dokumentert behov for dette i skolearbeidet.

FFO har fått tilbakemeldinger om at det ikke er mulig å gå til innkjøp av en PC eller et nettbrett for den stønadssummen man per i dag kan få. Vi får høre om elever som har behov for PC og fyller vilkårene for stønad, men faktisk ikke har råd til å kjøpe seg PC/nettbrett. FFO ber dermed regjeringen heve stønadsbeløpet til kr. 5000. Det vil bidra til at de som fyller vilkårene for stønad faktisk kan få kjøpt pc/nettbrett som dekker vedkommende sitt behov.

Når det gjelder ordningen med *utlån* av spesialtilpassede datahjelpemidler så åpner dagens ordning for at barn under skolepliktig alder, skoleelever og personer som har fått innvilget utdanningstiltak fra NAV kan gis utlån av *ordinært* datautstyr dersom krevende tilpasninger for datautstyret og hjelpemidlene gjør det mest hensiktsmessig å tilstå en *totalløsning*. FFO mener at denne utlånsordningen må utvides til også å omfatte personer i arbeid. Dette kan både avhjelpe funksjonshemmede arbeidstakere og arbeidsgivere som ønsker å ansette funksjonshemmede. Vi mener dette tiltaket kan bidra til å lette situasjonen og få flere funksjonshemmede i arbeid.

FFO ber derfor regjeringen om å utvide denne utlånsordningen til å omfatte personer i arbeid.

Tolke- og ledsagerhjelp

Folketrygdloven gir rett til tolke- og ledsagerhjelp for døvblinde i situasjoner der dette er nødvendig og hensiktsmessig for å bedre funksjonen i arbeidslivet eller dagliglivet. Stønad i forbindelse med dagligliv har som hovedregel ikke omfattet tolke- og ledsagerhjelp til for eksempel fritidsinteresser og trening. Det har vært ansett som en kommunal oppgave å dekke dette behovet gjennom blant annet å tilby praktisk bistand og støttekontakt.

FFO er opptatt av at det ikke opereres med et skille mellom tolke- og ledsagerrollen. Døvblinde som mottar tolke- og ledsagerhjelp fra NAV mottar det fra personer som har en treårig utdanning. Oversettelse, tolkeetikk, ledsaging, taktilt tegnspråk, haptiske signaler og beskrivelse er en del av denne utdanningen. Disse tolkene er fagpersoner som har en helt annen nødvendig og grunnleggende kunnskap enn det kommunale ledsagere vil kunne ha.

Tolke- og ledsagerhjelp er en person som kan beskrive, ledsage og oversette i *alle* dagliglivets situasjoner hvor kommunikasjon er viktig. Det er derfor svært viktig at den individuelle retten døvblinde har utvides til også å omfatte fritid. Fritid er en helt naturlig del av folks dagligliv, også for døvblinde bør det være sånn. FFO mener derfor at døvblinde må sikres rett til tolke- og ledsagerhjelp på alle livsområder.

FFO ber regjeringen om å utvide begrepet "dagliglivet" til også å omfatte fritidsinteresser.

Lov om offentlige anskaffelser

Konkurransesituasjonen i hjelpemiddelbransjen, der NAV er innkjøper, er betydelig svekket etter innføringen av Lov om offentlige anskaffelser. Det er svært få leverandører igjen i dette markedet. Manglende forutsigbarhet for bruker og leverandør har vært et stort problem. Mange brukere, som er blitt vant til og trives med et produkt, har erfart at produktet de har behov for ikke lenger finnes på markedet.

FFO mener det er behov for et system som bedre ivaretar brukernes individuelle behov og sikrer den enkelte bruker en tydelig medbestemmelsesrett ved valg av hjelpemiddel. FFO ønsker å ha et system med leverandørmangfold, særlig på de viktigste kroppsnære produktene brukerne har behov for. Rullestoler er eksempel på et produkt som i de aller fleste tilfeller må spesialtilpasses. Enkle hjelpemidler som kan brukes av mange, for eksempel rullestolramper, kan etter vårt syn kjøpes inn gjennom en tradisjonell rammeavtale.

FFO mener at Lov om offentlige anskaffelser ikke må praktiseres på en rigid måte som gir uheldige konsekvenser for både brukere og leverandører. Vi ber derfor regjeringen vurdere å unnta hjelpemiddelområdet fra lov om offentlige anskaffelser for å sikre brukerne hensiktsmessige og gode hjelpemidler.

Anmodning om møte

FFO ber med dette om et snarest møte med politisk ledelse i departementet for å gjennomgå FFOs spesifikke krav til budsjettet for 2016.

Med vennlig hilsen

FUNKSJONSHEMMEDES FELLESGRUPPESAMMENSLUTNING

Knut Magne Ellingsen/s
Leder

Liv Arum
Generalsekretær

Kopi: Kontaktutvalget med Regjeringen
v/Barne-, likestillings- og inkluderingsminister Solveig Horne

Statsråd Solveig Horne
Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
Postboks 8036 Dep
0030 OSLO

Vår fil: B15-ÅTS001
Vårt Arkiv: 401
Saksbehandler: Åsta Tale Strand

Oslo 8. januar 2015

FFOs krav til statsbudsjettet 2016

20. november 2014 oversendte FFO krav til regjeringen knyttet til nødvendige hovedinnsatser i politikken for funksjonshemmede i statsbudsjettet for 2016.

I møte i Kontaktutvalget med regjeringen den 4. desember 2014 varslet vi våre krav til det enkelte fagdepartement på viktige områder i politikken for funksjonshemmede. Her følger derfor FFOs konkrete krav knyttet til statsbudsjettet for 2016 på Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet område. BLD har et helhetlig og koordinerende ansvar for utforming og gjennomføring av politikk for funksjonshemmede og deres organisasjoner.

Norge ratifiserte FN-konvensjonen for mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) i 2013. FFO har fått oppgaven med å koordinere skyggerapporten fra sivilt samfunn. Vi vil i den forbindelse understreke BLDs plikt til å implementere CRPD innenfor sitt ansvarsområde og følge opp med økonomiske bevilgninger i 2016, slik det beskrives i artikkel 9 i konvensjonen:

«mennesker med nedsatt funksjonsevne skal få et selvstendig liv og kunne delta fullt ut på alle livets områder. Partene skal treffe alle hensiktsmessige tiltak for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne på lik linje med andre får tilgang til det fysiske miljøet, til transport, til informasjon og kommunikasjon, herunder informasjons- og kommunikasjonsteknologi og – systemer, og til andre tilbud og tjenester som er åpne for eller tilbys allmennheten, både i byene og i distriktene».

Skyggerapportering til FN-komiteen for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne

- FFO ber om at regjeringen setter av 270 000 kr til FFOs arbeid med skyggerapporten til FN-komiteen for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Gjennomføring av FN-konvensjonen for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne med tilleggsprotokoll

- FFO ber regjeringen inkorporere FN-konvensjonen for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne i menneskerettsloven.
- FFO ber regjeringen ratifisere tilleggsprotokollen til FN-konvensjonen for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Likestillings- og diskrimineringsnemnda

- FFO ber regjeringen gi Likestillings- og diskrimineringsnemnda myndighet til å ilegge erstatning og oppreisning for brudd på diskriminerings- og tilgjengelighetsloven.

Bedre rammevilkår for funksjonshemmedes organisasjoner

- FFO ber regjeringen øke bevilgningen til driftstilskudd til funksjonshemmedes organisasjoner med 50 mill. kroner.
- FFO ber regjeringen etablere en prøveordning med en statlig finansiering på 5 mill. kroner til opplæringen av brukerrepresentanter i regi av funksjonshemmedes organisasjoner.

Handlingsplanen for universell utforming

- FFO ber regjeringen sikre at handlingsplanen for universell utforming blir forpliktende med årlige øremerkede økonomiske rammer, slik at visjonen om et universelt utformet Norge innen 2025 kan nås.

Skyggerapportering til FN-komiteen for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne

BLD har ansvaret for koordinering og utarbeidelse av den statlige rapporten på FN-konvensjonen for mennesker med nedsatt funksjonsevne. I FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne artikkel 33 nr. 3 presiseres det følgende:

"Sivilsamfunnet, og særlig mennesker med nedsatt funksjonsevne og de organisasjoner som representerer dem, skal trekkes inn i overvåkningsprosessen og delta fullt ut i den."

Alle FN-komiteer anbefaler at det sivile samfunn leverer en skyggerapport for å kunne bestemme hvilke utfordringer og gap som eksisterer og hva slags tiltak som er påkrevet for å sikre effektiv gjennomføring av menneskerettigheter. Skyggerapporter fra sivilt samfunn bidrar derfor til dokumentasjon om hvordan konvensjonen er implementert og fulgt opp. FN-komiteen for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne har uttrykt et spesifikt ønske om å få tilsendt rapporter fra funksjonshemmede og deres organisasjoner.¹

Regjeringen uttalte i statsbudsjettet for 2014 at FFO vil få ansvaret for skyggerapporteringen fra sivilt samfunn og at det ville bli innvilget tilskudd til arbeidet. I februar 2014 søkte vi derfor om totalt 2 427 460 kr for perioden frem til 2017. For 2016 var søknadsbeløpet 262 850 kr. I statsbudsjettet for 2015 fikk vi tildelt kun 300 000 kr.

Skyggerapportering er et omfattende arbeid. Dette gjelder særlig den første skyggerapporten. Konvensjonen krever at den første statsrapporten skal være omfattende, og det vil også påvirke omfanget av arbeidet med den første skyggerapporten. FFO er allerede godt i gang med å koordinere arbeidet. Vår prosess går parallelt med arbeidet med statsrapporten, men vil vare også etter at staten har levert sin rapport i juli 2015, slik at kommentarer til statsrapporten kan innarbeides. Det er foreløpig usikkert når Norge skal eksamineres i FN-komiteen.

Vi er opptatt av å gjøre et godt arbeid med skyggerapporten og få til gode prosesser med alle aktuelle og interesserte samarbeidspartnere. FFO ber derfor om at regjeringen bevilger 270 000 kr til arbeidet med skyggerapporten i 2016.

¹ Komitemedlem Stig Langvad, i møte med FFO 17.09.13

Inkorporere av FN-konvensjonen for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne

Inkorporering i menneskerettsloven

FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne er folkerettslig bindende for Norge. Fordi det norske rettssystemet er bygget på det dualistiske prinsippet, kan ikke borgerne påberope seg konvensjonens rettigheter direkte ovenfor en norsk domstol før konvensjonen er gjort til en del av norsk lov. Konvensjonen får likevel betydning i nasjonal rett ettersom norsk rett forutsettes å være i samsvar med folkeretten (presumsjonsprinsippet). FFO mener det er viktig at funksjonshemmede kan påberope seg rettighetene i konvensjonen direkte, og mener at konvensjonen må gjøres gjeldende som norsk lov.

Da konvensjonen ble ratifisert 3. juli 2013, la myndighetene til grunn at norsk rett var i samsvar med konvensjonen.² FFO kan derfor ikke se noen grunn til at konvensjonen ikke skal gjennomføres i norsk rett på lik linje med andre konvensjoner som beskytter utsatte grupper. FNs kvinnekonvensjon, FNs rasediskrimineringskonvensjon og FNs barnekonvensjon er alle tatt inn i menneskerettsloven og gjort til en del av norsk rett. Å behandle funksjonshemmedes konvensjon på en annen måte, har etter vår mening en negativ signaleffekt. I tillegg vil ikke funksjonshemmedes konvensjon bli like tilgjengelig fordi konvensjoner som ikke er en del av norsk rett ikke finnes på f.eks. Lovdata.

Menneskerettsloven gir bestemmelsene i konvensjonene som er tatt inn i lovens forrang foran bestemmelser i annen lovgivning. En gjennomføring av funksjonshemmedes konvensjon i menneskerettsloven vil gjenspeile behovet for å rette fokus mot likestilling av verdens største og en av de mest marginaliserte minoriteter.³

FFO ber på denne bakgrunn regjeringen ta inn FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne i menneskerettsloven.

Tilslutning til valgfri tilleggsprotokoll til FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne

Tilleggsprotokollen til konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, som blant annet gir rett til å klage på brudd på konvensjonen, er verken signert eller ratifisert av Norge. Vi er kjent med at regjeringen ønsker å gjennomføre en utredning av en mulig tilslutning til klageordningen under denne konvensjonen.⁴

FFO mener at regjeringen bør ratifisere tilleggsprotokollen snarest mulig. For det første vil en klagerett bidra til å sikre effektiv gjennomføring av konvensjonen. Det har tidligere vært argumentert med at økende rettsliggjøring og avgivelse av makt til internasjonale domstoler og internasjonale komiteer svekker handlingsrommet til nasjonale myndigheter. Vi mener imidlertid at internasjonale forpliktelser allerede i stor grad er førende for norsk politikk og lovgivning. De endringer i lovgivning og budsjetter som klagerett eventuelt kan medføre, vil kun være endringer som bringer norsk rett og praksis i samsvar med de konvensjonsforpliktelsene Norge har valgt å stå inne for gjennom ratifikasjon. I tillegg er nasjonale myndigheter gitt et vidt handlingsrom i valg av tiltak for å gjennomføre konvensjonen i praksis, og forpliktelsen til å oppfylle økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter er begrenset av tilgjengelige ressurser.

² Prop. 106 S (2011-2012) Samtykke til ratifikasjon av FNs konvensjon av 13. desember 2006 om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne

³ WHO: World Disability Report (2011)

⁴ http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/taler_artikler/bb_taler/2014/innlegg_tilleggsprotokoll.html?id=774482

For det andre vil tilslutning til tilleggsprotokollen sende et tydelig signal til verdenssamfunnet om at Norge tar menneskerettighetene til funksjonshemmede på alvor.

For det tredje har Norge allerede sluttet seg til tilleggsprotokollen til FNs kvinnekonvensjon og FNs rasediskrimineringskonvensjon som gir rett til å klage på brudd på henholdsvis kvinnekonvensjonen og rasediskrimineringskonvensjonen. I Innst. 24 S (2014–2015) ba Stortinget regjeringen om å legge fram sak om barnekonvensjonens tredje tilleggsprotokoll om individklagerett i løpet av 2015.

Vi mener funksjonshemmede må få den samme muligheten som andre utsatte grupper til å gå til en internasjonal komité dersom de mener seg utsatt for menneskerettsbrudd og nasjonale vedtak og avgjørelser ikke har gitt et effektivt vern mot brudd på konvensjonen.

På denne bakgrunn ber FFO regjeringen om å ratifisere tilleggsprotokollen til FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Likestillings- og diskrimineringsnemnda

Diskrimineringsombudloven gir Likestillings- og diskrimineringsnemnda myndighet til å pålegge stansing, retting og andre sanksjoner. For å få erstatning og oppreisning må imidlertid den diskriminerte gå til domstolen. Oppreisning og erstatning er naturlige virkemidler for å oppnå formålet med likestilling og ikke-diskriminering i vårt samfunn. For den enkelte er det viktig å få kompensert det økonomiske tapet og få oppreisning for tort og svie. Det vil også ha en viktig forebyggende effekt.

Konklusjonen i Likestillingsutredningen, NOU 2012:18 Struktur for likestilling, er at Likestillings- og diskrimineringsnemnda bør få utvidet myndighet for å sikre et effektivt diskrimineringsvern.

FFO mener Likestillings- og diskrimineringsnemnda må få myndighet til både å ilegge erstatning og oppreisning. Til sammenligning har Pasientskadenemnda myndighet til å ilegge erstatning ved pasientskader. På samme måte som pasienter er gitt et effektivt vern ved svikt fra helsevesenet, må personer som har blitt diskriminert få et effektivt vern ved brudd på diskrimineringslovgivningen. FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne artikkel 5 (2) forplikter dessuten norske myndigheter til å gi funksjonshemmede effektiv rettslig beskyttelse mot diskriminering.

Tall fra Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) viser at det foreligger utstrakt diskriminering av funksjonshemmede, mens tall fra rettsapparatet viser at det har vært svært få søksmål for brudd på diskrimineringslovgivningen. De færreste har ressurser til å ta sin sak til domstolene for å få økonomisk kompensasjon og må dermed leve med de følgende diskrimineringer har medført.

For at diskrimineringsvernet skal bli tilstrekkelig effektivt, ber FFO regjeringen gi Likestillings- og diskrimineringsnemnda myndighet til å ilegge erstatning og oppreisning.

Bedre rammevilkår

Funksjonshemmedes organisasjoner opplever at de økonomiske rammevilkårene for å drive medlemspleie og ha et aktivt interessepolitisk arbeid, stadig svekkes. Bevilgningen har gitt en gradvis negativ utvikling gjennom mange år. Inntektene for mange av organisasjonene er blitt kraftig redusert, mens kostnadene til drift har økt. Nivået på tilskuddet til funksjonshemmedes organisasjoner er langt fra tilstrekkelig for å dekke organisasjonenes behov og utfordringer og møte de forventningene som myndighetene har til organisasjonene.

I Revidert Nasjonalbudsjett for 2014 ble det foretatt en omdisponering slik at tilskuddsposten fikk en påplussing på 6 mill. kroner for 2014. I saldert budsjett for 2015 er det lagt inn 178,5 mill. kroner i tilskudd til funksjonshemmedes organisasjoner. Budsjettet for 2015 sammenholdt med total bevilgning for 2014 gir en reduksjon av tilskuddet til funksjonshemmedes organisasjoner for neste år på 1,7 % når det tas hensyn til prisjustering.

Et nytt regelverk for funksjonshemmedes organisasjoner ble innført fra 2014. FFO har ment at potten burde økes betraktelig allerede for 2014. Når det ble tilslutning til en omdisponering som tilførte 6 mill. kroner i posten, ble det mulig å innfri regelverket og de lovnadene som var gitt i forkant. Denne påplussingen er imidlertid ikke fulgt opp i budsjettet for 2015.

Endringer skaper uro. Noen som blir tapere og noen blir vinnere i tilskuddsordningen. Det er innført en overgangsordning slik at de økonomiske konsekvensene kommer gradvis over tre år. Den beste løsningen for å unngå at enkelte organisasjoner taper mye og ikke kan drifte organisasjonen på samme nivå som tidligere, er å øke tilskuddsrammen.

Flere organisasjoner inn i tilskuddsordningen

Det nye regelverket åpner for flere nye grupper i ordningen. Flere små grupper av personer med sjeldne diagnoser har fått anledning til å søke. I tillegg er funksjonshemmedes ungdomsorganisasjoner nå inkludert i ordningen. Dette er forhold som utfordrer den økonomiske rammen. Det nye regelverket stiller også større krav til søknad og rapportering. Dette vil gi organisasjonene et merarbeid, noe som det hadde vært naturlig å kompensere for gjennom økte bevilgninger.

I det nye regelverket er likemannsarbeidet innlemmet i driftstilskuddet. Det var forutsatt at det skulle komme på plass en prosjektstøtteordning til å utvikle likemannsarbeidet videre. Denne ordningen skulle gi støtte til utprøving av nye metoder og nye prosjekt innenfor likemannsfeltet. For 2014 var det ikke midler til å kunne lyse ut denne ordningen. Rammen for 2015 gir heller ikke rom for dette dersom regelverket for øvrig skal følges. FFO er redd for at manglende bevilgninger vil parkere den positive utviklingen av likemannsinnsatser som har skjedd i våre organisasjoner de siste årene, noe som vil ramme tilbudet til pasientene og brukerne.

Utviklingen av rammevilkårene for funksjonshemmedes organisasjoner

Utviklingen av driftstilskuddene fra 2004 – 2014 ser slik ut: (sommerleir/ferie- og velferdstiltak er ikke tatt med i denne tabellen)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Driftstilskudd	103	102	105	109	112	115	115	119,6	123,4	127,5	
Likemanns- midler	14	23	23	24	25	27	27	27,5	28,3	29,2	
Totalt	117	125	128	133	137	142	142	147,1	151,6	156,7	163,4

I 2002 var det 109 organisasjoner som mottok støtte fra ordningen. I 2014 var antallet økt til 130. FFOs medlemsorganisasjoner organiserer mennesker som lever med funksjonshemninger og kronisk sykdom og deres pårørende. For de aller fleste medlemmene er det begrenset hvilken egeninnsats som kan utøves for å drive inntektsbringende arbeid.

Politiske utfordringer

Skal organisasjonene kunne være pådrivere og medspillere for å lukke gapet mellom de politiske målene og virkeligheten, kreves det økte ressurser. Samtidig med den forverrede økonomiske situasjonen har arbeidsoppgavene og forventningene til funksjonshemmedes organisasjoners innsats som interessepolitiske aktører og medvirkere på ulike områder økt betydelig de siste årene. Organisasjonenes kompetanse etterspørres. Det er vi glade for, men det krever også ressurser.

Brukermedvirkning er et politisk mål og et sentralt prinsipp. Brukermedvirkning praktiseres på systemnivå, og organisasjonene er ofte representert i ulike innsatser.

Stortinget har, gjennom sine vedtak, vist at det er bred politisk enighet om at pasientenes egne erfaringer skal legges til grunn for utvikling av offentlige helse- og velferdstjenester. Brukermedvirkning er lovfestet gjennom kommunale råd for mennesker med nedsatt funksjonsevne, i brukerutvalg ved alle helseforetak og i NAV. Det utvikles for tiden brukermedvirkningsordninger innen andre forvaltningsorgan og i offentlige virksomheter. Stadig oftere trekkes brukerrepresentanter inn i ulike råd og utvalg, og brukerrepresentanter engasjeres som eksperter ved en rekke store, private og offentlige prosjekter.

Deltakelse på stadig nye arenaer krever skoloring. Det er det mange av organisasjonene som forsøker å jobbe systematisk med, men det er krevende innenfor driftsbevilgninger som skrumper inn. Økt bevilgning til driftstilskuddsordningen er derfor en forutsetning for å kunne ivareta det demokratiske prinsippet i brukermedvirkningsarbeidet fremover.

Statlig finansiering av brukermedvirkning

Etableringen av nye brukermedvirkningsarenaer er et resultat av mange tiårs kamp fra funksjonshemmedes og kronisk sykes organisasjoner.

Når funksjonshemmedes organisasjoner skal bidra inn på disse arenaene, krever det kompetanse hos brukerne. Det forutsetter også at vi kan drive systematisk skoleringsarbeid av våre brukerrepresentanter, og dette er ressurskrevende. En god opplæring er helt nødvendig for at organisasjonene skal bli i stand til å levere kompetente brukermedvirkere. Den generelle opplæringen er per i dag organisasjonenes eget ansvar.

Stortinget har, gjennom mange separate vedtak, vist at det er bred politisk enighet om at brukermedvirkning skal legges til grunn ved utvikling av offentlige velferdstjenester. FFO mener derfor at det er behov for å få til en statlig finansieringsordning for systematisk opplæring og kompetanseutvikling for brukerrepresentanter. Bare gjennom en skoloring av brukerne kan vi sikre at våre representanter bidrar i utviklingen av gode tjenester.

Som følge av ratifisering av FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne har norske myndigheter påtatt seg en forpliktelse til aktivt å trekke inn og rådføre seg med funksjonshemmede, gjennom de organisasjoner som representerer dem.⁵ En statlig finansiering av opplæring til brukerrepresentanter vil kunne bidra til å oppfylle denne forpliktelsen.

På denne bakgrunn ber FFO om at det etableres en statlig finansieringsordning for den generelle opplæring og skoloring av brukerrepresentanter i regi av funksjonshemmedes organisasjoner. Vi foreslår en toårig prøveordning fra 2016 der det avsettes fem mill. kroner hvert år. Målgruppen for tilskuddsordningen må være landsdekkende organisasjoner av personer med funksjonshemming og kroniske sykdommer, samt nasjonale paraplyorganisasjoner. FFO ber om å bli trukket inn i arbeidet med å utforme denne ordningen.

⁵ CRPD artikkel 4(3)

Handlingsplan for universell utforming

Regjeringen har lagt ambisjonsnivået høyt for satsingen på universell utforming i årene fremover. Visjonen er et universelt utformet Norge innen 2025. Den varslede handlingsplanen for økt tilgjengelighet og universell utforming for perioden 2015-2019 skal bestemme retningen for arbeidet.

Differensierte tidsfrister for universell utforming av ulike bygningskategorier mangler fortsatt, og dette forutsetter vi er på plass i den nye handlingsplanen. FFO mener det er viktig at alle elementene i planen koordineres, slik at de ulike planer og tiltak drar i samme retning mot et felles mål. Vi forutsetter derfor at handlingsplanen eksempelvis er koordinert med Nasjonal transportplan 2014-2023.

Med utgangspunkt i de høye ambisjonene og de gode intensjonene, mener FFO at regjeringen må gjøre universell utforming til et betydelig økonomisk satsingsområde i årene som kommer - særlig innen bygg, uteområder og transport. Et tydelig regelverk som ivaretar kravene til universell utforming samt å legge mer penger i potten, er eneste vei frem mot et tilgjengelig samfunn. Vi har derfor fremmet konkrete krav til både Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Samferdselsdepartementet på deres respektive områder.

Til tross for alt som er planlagt i løpet av 2015, registrerer vi at det per i dag kun er avsatt småpenger til oppfølging av området. Dessuten konstaterer vi at arbeidet med universell utforming er integrert i det generelle forbedringsarbeidet på alle samfunnsområder og derfor lite synliggjort.

Vi vet foreløpig lite om innholdet i den kommende handlingsplanen, men forutsetter at den er forpliktende og vil omfatte tiltak som tar tak i de store og kostnadskrevende områdene som berører tilgjengelighet på alle nivåer. Det er kun ti år til visjonen om et universelt utformet Norge skal være en realitet, og en betydelig og forsterket innsats må til for å nå dette viktige målet. FFO forventer derfor at omfattende årlige øremerkede midler følger handlingsplanen.

Kontaktutvalgsordningen

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har ansvar for den helhetlige politikken for funksjonshemmede og for overvåkingen av gjennomføringen. FFO verdsetter avtalen vi har med regjeringen om Kontaktutvalgsordning og er opptatt av at dialogen med BLD er god både på politisk og administrativt nivå.

Anmodning om møte

FFO ber med dette snarest om et møte med politisk ledelse i departementet for å gjennomgå FFOs spesifikke krav til budsjettet.

Med vennlig hilsen

FUNKSJONSHEMMEDES FELLESORGANISASJON

Knut Magne Ellingsen/s
Leder

Liv Arum
Generalsekretær

Statsråd Siv Jensen
Finansdepartementet
Postboks 8008 Dep
0030 Oslo

Vår fil: B15-GC002
Vårt Arkiv: 401
Saksbehandler: Grete Crowo

Oslo 8. januar 2015

FFOs krav til statsbudsjettet 2016

20. november 2014 oversendte FFO krav til regjeringen knyttet til nødvendige hovedinnsatser i politikken for funksjonshemmede i statsbudsjettet for 2016.

I møte i Kontaktutvalget med regjeringen den 4. desember 2014 varslet vi våre krav til det enkelte fagdepartement på viktige områder i politikken for funksjonshemmede. Her følger derfor FFOs konkrete krav knyttet til statsbudsjettet for 2016 på Finansdepartementets område.

Norge ratifiserte FN-konvensjonen for mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) i 2013. FFO har fått oppgaven med å koordinere skyggerapporten fra sivilt samfunn. Vi vil i den forbindelse understreke Finansdepartementets plikt til å implementere CRPD innenfor sitt ansvarsområde og følge opp med økonomiske bevilgninger i 2016, slik det beskrives i artikkel 9 i konvensjonen:

«mennesker med nedsatt funksjonsevne skal få et selvstendig liv og kunne delta fullt ut på alle livets områder. Partene skal treffe alle hensiktsmessige tiltak for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne på lik linje med andre får tilgang til det fysiske miljøet, til transport, til informasjon og kommunikasjon, herunder informasjons- og kommunikasjonsteknologi og – systemer, og til andre tilbud og tjenester som er åpne for eller tilbys allmennheten, både i byene og i distriktene».

Særfradragsordning for store sykdomsutgifter

- FFO ber regjeringen snarlig legge fram forslag til en ny fradragsordning for store sykdomsutgifter.
- FFO ber regjeringen bevilge økte midler i ordningen slik at det blir en reell skjermingsordning for store sykdomsutgifter.

Takster for tannhelsetjenester

- FFO ber regjeringen reversere kuttene i takstene til periodontittbehandling og enkelte andre takster for refusjonsberettigede tannhelsetjenester allerede i revidert nasjonalbudsjett 2015.
- FFO ber regjeringen justere takstene til refusjonsberettigede tannhelsetjenester i tråd med prisstigningen i revidert nasjonalbudsjett 2015.

Ny uføretrygdordning

- FFO ber regjeringen overvåke og kartlegge konsekvenser for uføretrygdede som taper på omleggingen til inntektsskatt, og om nødvendig komme med kompenserende tiltak i revidert nasjonalbudsjett 2015.
- FFO ber regjeringen etablere permanente løsninger for uføre med boliggjeld.
- FFO ber om at ingen uføretrygdede mister rett til bostøtte på grunn av økt brutto uføretrygd som følge av nytt skatte- og inntektssystem.

Folkehelse og pris- og avgiftspolitiske virkemidler

- FFO ber regjeringen om å øke avgiftene på sukker, sjokolade- og sukkervarer, samt alkoholfrie drikkevarer med tilsatt sukker.
- FFO ber regjeringen fjerne merverdiavgiften på frukt og grønt.

Egenandeler på helsetjenester og medisiner

- FFO ber regjeringen opprettholde dagens universelle egenandelsordning og videreføre praksisen med at egenandelene kun skal økes tilsvarende prisstigningen.

Kompensasjon for store sykdomsutgifter

FFO etterlyser dialog med departementet når det gjelder arbeidet med ny ordning for fradrag av store sykdomsutgifter. Vi har oppfattet at departementet ønsker å sende forslag til ny ordning på høring. FFO oppfordrer regjeringen til å involvere brukerorganisasjonene i utarbeidelsen av forslag til ny fradragordning. FFO ba, sammen med Diabetesforbundet, om et møte med departementet vinteren 2014 vedrørende den nye ordningen. Etterspørselen etter dialog ble ikke møtt.

Regjeringen legger til grunn at en ny ordning skal:

«(..) være innrettet med sikte på at flere funksjonshemmede kan komme inn i arbeidslivet.»

Prop. 1 LS (2014–2015), side 189.

Med dette utgangspunktet vil funksjonshemmedes interesser berøres både med hensyn til store sykdomsutgifter og mulighetene for å delta i arbeidslivet. FFO og enkelte andre brukerorganisasjoner ble invitert til dialog med Finansdepartementet i forbindelse med utfasingen av den tidligere særfradragordning i 2012. Vi hadde derfor forventet at departementet i sitt arbeid med å forme en ny ordning for fradrag av store sykdomsutgifter, ville høre våre synspunkter i prosessen.

Slik FFO oppfatter det, var det de negative økonomiske konsekvensene for brukerne som bidro til at Solberg-regjeringen stoppet utfasingen av ordningen fra 2014. Høyres medlemmer i Finanskomiteen hadde denne merknaden i 2012, i forbindelse med komiteens behandling av statsbudsjettet for 2013.

«Komiteens medlemmer fra Høyre viser til at regjeringen fortsetter avviklingen av ordningen med skattefradrag for store sykdomsutgifter. Dette kan føre til betydelig økte utgifter for mange, og en avvikling av fradraget vil for mange kunne svekke muligheten til å komme inn i eller forbli i arbeid. Disse medlemmer viser til at ordningene som er ment å erstatte fradraget, som tilskudd til Husbanken og til arbeids- og utdanningsreiser, er gode tiltak i seg selv, men de vil ikke nødvendigvis være aktuelle ordninger for mange av dem

som i dag er avhengige av skattefradraget for å fungere i arbeidsliv og dagligliv. Disse medlemmer vil derfor videreføre skattefradraget for store sykdomsutgifter på 2012-nivå.»
Innst. 3 S (2012–2013), side 117

Situasjonen for dem som mistet særfradraget i 2012 er fortsatt slik det står beskrevet i overstående merknad. Mange er berørt av at kompensasjon for utgifter til tannbehandling, bolig og transport er tatt ut av ordningen. FFO mottar stadig henvendelser fra brukere som forteller at dette har gitt dem betydelig lavere nettoinntekt - og mange spør oss om hva som skjer med ordningen fremover. Det er derfor viktig at en ny ordning kommer raskt på plass for å rette opp de uheldige konsekvensene.

For at det skal bli en reell skjermingsordning lik den tidligere ordningen, mener vi at den økonomiske rammen må økes i budsjettet for 2016. Brukerne må få en reell skjerming mot store sykdomsutgifter som de ikke får dekket eller blir kompensert for gjennom andre ordninger.

Takster for tannhelsetjenester

FFO er kritisk til at regjeringen i statsbudsjettet for 2015 ikke foretok en prisjustering av refusjonstakstene for tannbehandling, og at budsjettet ble vedtatt av Stortinget i tråd med regjeringens forslag.

Dette innebærer en reell nedgang i takstene, noe som vil ramme de som har rett til refusjonsbaserte tannhelsetjenester. I tillegg velger regjeringen å redusere takstene på behandling av periodontitt, samt enkelte andre takster. Dette er en svekkelse av refusjonsordningene, og det vil ramme pasienter med omfattende behov for tannhelsetjenester som har rett til refusjon.

FFO ber derfor regjeringen sørge for at takstene på refusjonsberettigede tannhelsetjenester justeres i tråd med prisstigningen allerede i revidert nasjonalbudsjett 2015. Vi ber også om at kuttet i takstene til periodontittbehandling og enkelte andre takster reverseres i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett.

Ny uføretrygdordning

Konsekvenser av skatteomleggingen til inntektsskatt

FFO har mottatt mange henvendelser fra uføretrygdede som er engstelige for at de vil få lavere trygd i den nye ordningen som er operativ fra 1. januar 2015. Vi vil understreke nødvendigheten av at skatteetaten og NAV samarbeider tett om den informasjonen som gis brukerne om endringer og nytt regelverk.

Omlegging fra uførepensjon til uføretrygd og endret skattelekking, medfører at noen vil få endret sin netto uføretrygd. FFO har merket seg mindretalls-merknaden til Sosialistisk Venstreparti i Innst. 2 S (2014–2015), og mener at dette er en merknad regjeringen bør ta hensyn til:

«Stortinget ber regjeringen i revidert nasjonalbudsjett for 2015 legge fram en ny 10-årig kompensasjonsordning for de uføretrygdede som taper på skatteomleggingen til inntektsskatt og forslag til eventuelle nye skattefradrag og endringer i bostøtten som kan kompensere tapet ved omleggingen slik at trygdede har tilsvarende mulighet som i dag til å anskaffe og beholde bolig.»

FFO vil påpeke at det er viktig at det overvåkes nøye hva slags konsekvenser omleggingen av ny uføretrygdordning innebærer for tidligere uførepensjonister. Finansdepartementet må følge med på hva det nye skattesystemet medfører av ulemper, slik at det om nødvendig kan innføres kompenserende tiltak allerede i revidert nasjonalbudsjett 2015.

Overgangsordning for uføretrygdede med gjeld

Det er positivt at regjeringen foreslo en overgangsordning for uføretrygdede som har gjeld i budsjettproposisjonen for 2015, og at man i budsjettforliket ble enige om å øke maksgrense for skattefradrag fra 20.000 til 100.000 i overgangen fra gammel til ny uføretrygd. Flertallet i Innst. 2 S Tillegg 1 (2014–2015) uttaler:

«Flertallet støtter regjeringens forslag om overgangsordning for uføre med store skattefradrag, i tilknytning til ny uføreordning som ble vedtatt i Stortinget 2011 med virkning fra 2015. Flertallet er opptatt av at uføre som har vært omfattet av skattebegrensingsregelen og således har hatt større fradrag enn de får med ny ordning, gis anledning til gradvis å tilpasse endringer i nettoinntekt ved at øvre tak for skattefradrag økes fra 20 000 kroner i regjeringens forslag til 100 000 kroner i 2015 og trappes ned over foreslåtte tre år.»

Innst. 2 S Tillegg 1 (2014–2015), side 16.

FFO ber om at det etableres permanente løsninger som gir uføre mulighet til å klare sine boustgifter og til å kunne beholde egen bolig før overgangsordningen går ut. Vi mener i utgangspunktet at løsningene finnes innenfor dagens boligsosiale virkemidler.

Bostøtte til uføre i ny uføretrygdordning

En god bostøtteordning er svært viktig for mange uføretrygdede. Siden skattbar inntekt legges til grunn ved beregning av bostøtte, kan mange uføre miste retten til bostøtte ved at uføretrygd skattlegges som inntekt. Stortinget vedtok i statsbudsjettet for 2015 en skjermingsordning for de som rammes av dette, frem til Stortinget får tatt stilling til eventuelle tilpasninger i bostøtten til reformen.

Det står i budsjettproposisjonen for 2015 at regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med forslag til hvordan bostøttemottakere med uføretrygd skal behandles etter 1. juli 2016. FFO forutsetter at Arbeids- og sosialdepartementet samarbeider med Kommunaldepartementet i dette arbeidet. Ingen uføretrygdede må miste retten til bostøtte på grunn av omleggingen av ordningen, og det må sørges for at også nye uføretrygdede kommer inn i ordningen.

FFO vil spesielt peke på samordningen av ny uføretrygdordning for unge uføre og bostøtteordningen. Unge er i en etableringsfase der deres økonomiske levekår er spesielt presset. Det er derfor viktig at samordningen med økt brutto uføretrygd til unge uføre etter 2015 sees i sammenheng med reglene for bostøtten for unge uføre. Ingen ønsker en situasjon der unge uføre blir økonomisk skadelidende som følge av omleggingen.

FFO ber derfor om at ingen uføretrygdede mister rett til bostøtte på grunn av økt brutto uføretrygd som følge av nytt skatte- og inntektssystem.

Folkehelse og pris- og avgiftspolitiske virkemidler

Norge har hatt en eksplosiv utvikling av sykdommer knyttet til levevaner de siste årene. Overvekt, fysisk inaktivitet og tobakksbruk er noen av årsakene til denne utviklingen. Det er mulig å forebygge en negativ utvikling for eksempel av type 2-diabetes, men det krever en offensiv politikk og flere strukturelle tiltak. Prispolitiske virkemidler er viktig i folkehelsepolitikken, og FFO mener de må brukes aktivt for å dreie forbruket mot sunne varer. En aktiv prispolitikk vil bidra til sunnere kosthold og mindre sykdom på sikt for alle.

FFO mener derfor det er nødvendig å øke avgiftene på sukker, sjokolade- og sukkervarer, og å gjøre noe med avgiftene på alkoholfrie drikkevarer med tilsatt sukker. Dette er et viktig tiltak for at folk i større grad skal velge sunne alternativer framfor usunne. Videre viser erfaringer at forbruket på sunne matvarer er prissensitivt.

I "Handlingsplan for et bedre kosthold i befolkningen"¹ er ett av målene å få oss til å spise mer frukt og grønnsaker. I september 2007 kuttet en dagligvarekjede prisene tilsvarende momsen på frukt og grønnsaker ut året. Hensikten var å vise politikerne at fjerning av momsen er en rask måte å få folk til å spise sunnere på. Resultatene av eksperimentet var svært oppløftende. I løpet av tre måneder solgte kjeden over 3.0 millioner kilo mer frukt og grønnsaker. Kundene kjøpte i løpet av disse tre månedene 23,1 prosent mer frukt og grønnsaker sammenlignet med tilsvarende periode året før. Dette eksempelet kan være en illustrasjon på hvor mye prisen har å si for at folk skal velge riktig.

Egenandeler på helsetjenester og medisiner

FFO mener at dagens egenandelsregime fungerer bra og er rettferdig. I de siste årene har Storting og regjering lagt seg på en praksis der egenandelsnivået justeres i takt med prisstigningen. Dette bidrar til en forutsigbar situasjon for folk som lever med funksjonshemming eller kroniske sykdommer og som betaler høye egenandeler. FFO mener prinsipielt at ordningen med egenandeler fungerer som ekstra skatt på sykdom. Det er i stor grad de egenandelene som ikke er inkludert i takordningene som oppleves som en økonomisk merbelastning for folk som lever med en kronisk sykdom eller funksjonshemming, og som er avhengig av tjenester og bistand.

Dagens egenandelsordning fungerer økonomisk utjevne. FFO mener derfor at universelle egenandelsordninger er det beste for å sikre lik tilgang til helsetjenester for alle, uavhengig av økonomisk evne. Vi har en oppfatning om at dagens ordning også har bred tilslutning i befolkningen.

FFO er kjent med at det har vært en debatt mellom regjeringspartiene om innretningen av egenandelsregimet. Høyre tok i forkant av valgkampen i 2013 til orde for en mer differensiert egenbetalingsordning, der visse tilstander skal utløse en høyere egenandel. Det kan bli utfordrende å vurdere hvilke typer behandling som skal få en høyere egenandel og hvilke som ikke skal røres. I tillegg kan et slikt system skape problematiske gråsoner, og det vil også kreve mer administrasjon.

Tall fra budsjettproposisjonen 2015 viser at:

"utgiftene til refusjon av egenandeler gikk ned fra 4 010 mill. kroner i 2012 til 3 589 mill. kroner, en reduksjon på 10,5 prosent. I 2013 ble det utstedt 1132000 frikort under egenandelstak 1- ordningen. Dette er 34000 færre frikort enn i 2012, og er en reduksjon på 2,9 prosent."

Det indikerer at frikortordningen er på et akseptabelt nivå, og at utgiftene er under god kontroll. FFO har merket seg at regjeringen i sin plattform sier at den vil sikre et godt helsetilbud til alle ved å holde egenandelene på et lavt nivå^[1]. FFO ber regjeringen om å videreføre de siste ni års praksis med at egenandelene kun økes tilsvarende prisstigningen. FFO ber også regjeringen opprettholde dagens universelle egenandelsordning.

Anmodning om møte

FFO ber med dette snarest om et møte med politisk ledelse i departementet for å gjennomgå FFOs spesifikke krav til budsjettet.

¹ Handlingsplan for bedre kosthold i befolkningen (2007-2011) Helsedirektoratet

[1] Politisk plattform utgått fra Høyre og Fremskrittspartiet

Med vennlig hilsen
FUNKSJONSHEMMEDES FELLESGRUPPESAMMENKOMME

Knut Magne Ellingsen/s
Leder

Liv Arum
Generalsekretær

Kopi: Kontaktutvalget med Regjeringen
v/Barne-, likestillings- og inkluderingsminister Solveig Horne

Statsråd Bent Høie
Helse- og omsorgsdepartementet
Postboks 8011 Dep
0030 Oslo

Vår fil: B15-BTL001
Vårt Arkiv: 401
Saksbehandler: Berit Therese Larsen

Oslo 8. januar 2015

FFOs krav til statsbudsjettet 2016

20. november 2014 oversendte FFO krav til regjeringen knyttet til nødvendige hovedinnsatser i politikken for funksjonshemmede i statsbudsjettet for 2016.

I møte i Kontaktutvalget med regjeringen den 4. desember 2014 varslet vi våre krav til det enkelte fagdepartement på viktige områder i politikken for funksjonshemmede. Her følger derfor FFOs konkrete krav knyttet til statsbudsjettet for 2016 på Helse- og omsorgsdepartementets område.

Norge ratifiserte FN-konvensjonen for mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) i 2013. FFO har fått oppgaven med å koordinere skyggerapporten fra sivilt samfunn. Vi vil i den forbindelse understreke Helse- og omsorgsdepartementets plikt til å implementere CRPD innenfor sitt ansvarsområde og følge opp med økonomiske bevilgninger i 2016, slik det beskrives i artikkel 9 i konvensjonen:

«mennesker med nedsatt funksjonsevne skal få et selvstendig liv og kunne delta fullt ut på alle livets områder. Partene skal treffe alle hensiktsmessige tiltak for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne på lik linje med andre får tilgang til det fysiske miljøet, til transport, til informasjon og kommunikasjon, herunder informasjons- og kommunikasjonsteknologi og – systemer, og til andre tilbud og tjenester som er åpne for eller tilbys allmennheten, både i byene og i distriktene».

Habilitering og rehabilitering

Opptreppingsplanen

- FFO ber regjeringen igangsette en opptreppingsplan for kapasitet og kompetanse innen habilitering og rehabilitering fra 2016.
- FFO ber regjeringen følge opp opptreppingsplanen med bevilgninger som sikrer gjennomføringen av tiltak rettet mot kommunene, spesialisthelsetjenesten og rehabiliteringsinstitusjonene.
- FFO ber regjeringen avsette 22 mill. kroner til utvikling og utprøving av modeller for spesifikk habilitering og rehabilitering til mennesker som lever med kroniske sykdommer og funksjonshemninger i kommunene.
- FFO ber regjeringen sette et måltall for hvor mange som får individuell plan og koordinator, utfra de som har behov, samt stille krav til kvaliteten på innholdet både i planen og i koordinatorfunksjonene.
- FFO ber regjeringen tydeliggjøre koordinatorens rolle, ansvar og myndighet.

- FFO ber regjeringen skjerpe kravet til de regionale helseforetakene om å utnytte kapasiteten ved de private og ideelle opptrenings- og rehabiliteringsinstitusjonene, for å sikre et godt faglig tilbud til ulike kronikergrupper.
- FFO ber regjeringen styrke forskningsinnsatsen innen habilitering og rehabilitering, samt sikre videreføring av CHARM.

Behandlingsreiser til utlandet

- FFO ber regjeringen styrke ordningen med behandlingsreiser til utlandet gjennom å utvide tilbudet til nye grupper og doble antall plasser i ordningen.

Spesialisthelsetjenesten

- FFO ber regjeringen sørge for tilstrekkelig med spesialistkapasitet som er vesentlig for mennesker som lever med kroniske sykdommer og ulike funksjonshemninger.
- FFO ber regjeringen øke den økonomiske rammen til Nasjonale kompetansetjenester for sjeldne diagnoser med 30 mill. kroner.

Primærhelsetjenesten

- FFO ber regjeringen utforme klare kompetansekrav til kommunenes helse- og omsorgstjenester.
- FFO ber regjeringen forplikte kommunene sterkere på å ha tilstrekkelig kapasitet til å dekke behovene til innbyggere som lever med helseutfordringer.
- FFO ber regjeringen sikre at pasientsikkerhetsarbeidet styrkes i kommunens tjenester, og at det systematisk bygges opp kunnskap om feltet.
- FFO ber regjeringen utrede mer strukturert brukermedvirkning på systemnivå i den kommunale helse- og omsorgstjenesten.
- FFO ber regjeringen etablere en egen tilskuddsordning for lærings- og mestringstiltak i kommunene, gjerne i forbindelse med opptrappingsplanen for habilitering og rehabilitering.
- FFO ber regjeringen om å iverksette en opptrappingsplan for å rekruttere nye fastleger.
- FFO ber regjeringen starte arbeidet med å innføre refusjonsordninger for sykepleiere og psykologer som er tilknyttet et fastlegekontor og som utfører oppgaver som er under fastlegens ansvarsområde.
- FFO ber regjeringen starte arbeidet med en handlingsplan om tilgjengelighet, kvalitet, pasientsikkerhet og kompetanse i fastlegetjenesten.
- FFO ber regjeringen utvide retten til BPA-ordningen til også å gjelde personer med vedtak under 25 timer, og personer over 67 år.

Bistand til barn og unge med særskilte medisinske behov i skole og barnehage

- FFO ber regjeringen få på plass et regelverk som presiserer skolens og barnehagens ansvar for å bistå barn og unge med særskilte behov for medisinerings.

Pårørendeomsorg

- FFO ber regjeringen sikre reell brukermedvirkning fra funksjonshemmedes organisasjoner i Pårørendeprogrammet 2020.
- FFO ber regjeringen om å utvikle gode løsninger i Pårørendeprogrammet, både økonomisk og praktisk, for foreldre til funksjonshemmede barn.
- FFO ber regjeringen styrke ordningen med omsorgslønn.

- FFO ber om at foreldre med funksjonshemmede barn verdsettes økonomisk for det omsorgsarbeidet de gjør, og at ordningen med forhøyet hjelpestønad opprettholdes.
- FFO ber regjeringen utarbeide gode konsekvensanalyser av de forslagene som legges frem, særlig forslag som svekker folks individuelle rettigheter.

Folkehelse og forebygging

- FFO ber regjeringen sørge for at frisklivstilbudene i kommunene tilrettelegges slik at også mennesker med kronisk sykdom og funksjonshemning kan benytte seg av dem.
- FFO ber regjeringen fjerne moms på frukt og grønt, for å gjøre de sunne valgene enklere.
- FFO ber regjeringen bidra til at psykisk helse og livsmestring blir et skolefag.
- FFO ber regjeringen øremerke bevilgningen til skolehelsetjenesten, og stille krav om at kommunene skal dokumentere antall nye stillinger på helsestasjon og i skolehelsetjenesten.

Tannhelse

- FFO ber regjeringen starte et arbeid med sikte på et større offentlig ansvar på tannhelsefeltet, herunder vurdere en takordning tilsvarende det man har i Sverige.
- FFO ber regjeringen justere takstene for refusjonsbaserte tannhelsetjenester i tråd med prisstigningen, og reversere kuttene i takstene til periodontitt og enkelte andre takster allerede i revidert nasjonalbudsjett 2015.

Egenandeler

- FFO ber regjeringen videreføre de senere årenes praksis med at egenandelene kun økes tilsvarende prisstigningen.

Habilitering og rehabilitering

FN-konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD)

Artikkel 26 Habilitering og rehabilitering:

Partene skal treffe effektive og hensiktsmessige tiltak, herunder gjennom likemannsarbeid, slik at mennesker med nedsatt funksjonsevne kan oppnå og beholde størst mulig selvstendighet, utnytte sitt fysiske, mentale, sosiale og yrkesmessige potensial fullt ut, og oppnå full inkludering og deltakelse på alle livets områder. For det formål skal partene opprette, styrke og videreutvikle tverrfaglige habiliterings- og rehabiliteringstjenester og – programmer, særlig på områdene helse, sysselsetting, utdanning og sosiale tjenester, på en slik måte at disse tjenester og programmer

- a) begynner på et så tidlig stadium som mulig, og er basert på en tverrfaglig vurdering av den enkeltes behov og ressurser,
- b) støtter deltakelse og inkludering i lokalsamfunnet og på alle samfunnsområder, er frivillige, og tilbys mennesker med nedsatt funksjonsevne så nær lokalmiljøet som mulig, også i distriktene.

Opptappingsplan for habilitering og rehabilitering

Satsingen på habilitering og rehabilitering må trappes betydelig opp hvis Norge skal oppfylle sine forpliktelser i konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Det er positivt at det er varslet en opptappingsplan i 2016. For at planen skal fremstå som troverdig og forpliktende, mener FFO den må legges frem som et eget dokument med mål og konkrete tiltak. Det vil ikke være tilstrekkelig med skriftlig omtale i budsjettproposisjonen for 2016. Planen må følges opp med bevilgninger som sikrer gjennomføringen av tiltak rettet mot kommunene,

spesialisthelsetjenesten og rehabiliteringsinstitusjonene. Vi er kjent med at Helsedirektoratet har bistått HOD i arbeidet med en opptrappingsplan. FFO har gitt innspill til arbeidet i direktoratet og vi forventer god og relevant brukermedvirkning også i det videre arbeidet, både på nasjonalt og lokalt nivå.

FFO oppfatter signalene fra departementet slik at opptrappingsplanen skal ha hovedfokus på kommunene. Det er bra, siden det er store utfordringer innen kommunal habilitering og rehabilitering. FFO mener anbefalingene i avklaringsrapporten¹ bør være utgangspunkt for satsingen. Arbeidsgruppen slo fast at det er vanskelig å si noe absolutt om ansvars- og oppgavefordelingen mellom kommunene og spesialisthelsetjenesten på dette området, men antydde at spesialisthelsetjenesten bør yte tjenester der det er behov for spesialisert kompetanse, kompleksitet og intensitet. Kommunene bør yte tjenester der det er behov for kompetanse knyttet til muligheter og begrensninger i nærmiljøet, og der det er behov for langvarig og koordinert oppfølging. De med behov for det, skal få koordinator og en individuell plan som er forankret i kommunen.

Mer ansvar i kommunene vil kreve en målrettet utbygging av kapasitet og kompetanse, og en opptrappingsplan må sikre dette. Kommunale lærings- og mestringstilbud er verdifulle tiltak som må støtte opp under kommunenes ivaretagelse av kronikere, og en opprustning av dette tilbudet må være et tiltak i opptrappingsplanen (se omtale av dette under Primærhelsetjenesten). FFO vil understreke at tilbudet i spesialisthelsetjenesten ikke må bygges ned, men spille sammen med et forsvarlig og godt tilbud er på plass i kommunene.

Utvikling av modeller innen spesialisert habilitering og rehabilitering i kommunene

Det har siden 2013 vært en satsing på utvikling av modeller innen hverdagsrehabilitering i 42 kommuner. Satsingen skal etter planen avsluttes ved utgangen av 2015. Men avklaringsrapportens og samhandlingsreformens beskrivelse av hva kommunene skal ha ansvar for innen habilitering og rehabilitering, går langt ut over det som omfattes av hverdagsrehabilitering.

FFO mener det er nødvendig å utvikle modeller som ivaretar behovene for spesialisert habilitering og rehabilitering hos folk som lever med kroniske tilstander. Vi ber derfor om at det avsettes midler i statsbudsjettet for 2016 i samme størrelsesorden som satsingen på hverdagsrehabilitering, 22 mill. kroner, til utvikling av modeller for spesialisert habilitering og rehabilitering i kommunene for mennesker som lever med funksjonshemninger og kroniske tilstander. Satsingen må trappes opp og videreføres i de årlige budsjettene for 2017 og 2018.

Samtidig kan de erfaringene som er gjort, og de modellene som er utviklet, i de 42 kommunene som hverdagsrehabiliteringssatsingen har omfattet, ha overføringsverdi til utvikling av spesialisert habilitering og rehabilitering. Det er viktig å utnytte disse erfaringene for å oppnå en størst mulig synergieffekt av den innsatsen disse kommunene allerede har gjort.

Flere henvisninger til rehabiliteringsopphold i institusjonene

Selv om det skal satses på kommunene i opptrappingsplanen, er det viktig at tiltak og bevilgninger også rettes mot spesialisthelsetjenesten og rehabiliteringsinstitusjonene. Institusjonene tilbyr spesialiserte tilbud som er viktig for mange grupper, og dette tilbudet må opprettholdes og videreutvikles. Det må stilles strengere krav til spesialisthelsetjenesten om å utnytte kapasiteten ved de private og ideelle opptrenings- og rehabiliteringsinstitusjonene. Avtaler om kjøp av plasser må beskrives i de løpende avtalene mellom foretakene og institusjonene. Også kommunene må kjøpe tilstrekkelig med institusjonsplasser, og henvise pasienter til disse ved behov.

¹ Helsedirektoratet (2012), Rapport IS-1947: Avklaring av ansvars- og oppgavedeling mellom kommunene og spesialisthelsetjenesten på rehabiliteringsområdet

Det er et problem for noen grupper at helsetjenesten i for stor grad henviser til rehabiliteringsopphold med grunnlag i en enkeltdiagnose. Behovet for rehabilitering knyttes altså til årsaken til rehabiliteringsbehovet, og ikke til selve utfordringen den enkelte lever med. I avtalene som rehabiliteringsinstitusjonene har med de regionale helseforetakene er det meste av rehabilitering knyttet til årsaker. Dette fører igjen til at tilbudene blir svært diagnosespesifikke.

Mange lever med flere diagnoser og sammensatte sykdomsbilder og behov. FFO er opptatt av at disse pasientene ikke utestenges fra behandling ved rehabiliteringsinstitusjonene. Samtidig er det en rekke utfordringer som er like på tvers av diagnoser, og som dermed kan rehabiliteres sammen. Eksempler på dette er ulike nevrologiske og kognitive tilstander. Det er nødvendig å tenke nytt rundt dette. Personer med sammensatte diagnoser og behov må få tilbud om behandling, og gjerne sammen med andre grupper med samme type utfordringer.

Koordinator, individuell plan og koordinerende enhet.

Koordinator og individuell plan er viktige verktøy i oppfølging av brukere med komplekse tilstander som har behov for habilitering og rehabilitering fra flere instanser. Utviklingen innen disse funksjonene er ikke tilfredsstillende, og de fungerer i mange tilfeller ikke etter hensikten.

Målet med koordinerende enhet (KE) for habilitering og rehabilitering er å sikre koordinerte tjenester, og legge til rette for god samhandling. Dette gjelder både på individnivå mellom pasient/bruker og tjenesteytere, og mellom tjenesteytere fra ulike fag, sektorer og nivåer. I samhandlingsreformen er bestemmelsen om koordinerende enheter i kommunene og i spesialisthelsetjenesten løftet fra forskrift til lov. Samtidig tydeliggjøres det at enhetene skal ha «overordnet ansvar for arbeidet med individuell plan, og for oppnevning, opplæring og veiledning av koordinator». Styrkingen av lovgivningen på dette området er et sentralt virkemiddel i å sikre bedre koordinerte tjenester til de som trenger det.

Men til tross for at det er lovpålagt å ha en koordinerende enhet (KE) i hver kommune, mangler det i en av fem kommuner. Koordinerende enheter fungerer også svært ulikt. Noen kommuner legger denne funksjonen til bestillerkontoret. FFO er ikke overbevist om at bestillerkontoret er i stand til å følge opp de oppgavene KE skal ivareta. I tillegg til å ha ansvar for individuell plan og koordinator, skal KE sørge for at tjenester ses i sammenheng, sikre kontinuitet i tjenesteytingen, bidra til at tjenesteyterne samarbeider om planlegging og organisering av tilbudene og tilrettelegge for brukermedvirkning. Vi er bekymret for om bestillerkontorene har nødvendig kompetanse og ressurser til å ivareta disse oppgavene.

For å sikre en mer positiv utvikling mener vi det er behov for strengere overvåking av at alle norske kommuner ivaretar de viktige oppgavene som ligger til KE, og at de som trenger det får tilbud om koordinator og individuell plan. For å få fart på utviklingen ber FFO regjeringen sette et måltall for hvor mange som får individuell plan og koordinator, utfra de som har behov, samt stille krav til kvaliteten på innholdet både i planen og i koordinatorfunksjonene. FFO ber også regjeringen tydeliggjøre koordinatorens rolle, ansvar og myndighet.

Forskning

Mens klinisk rehabiliteringsforskning er relativt veletablert, er forskning på habiliterings- og rehabiliteringstjenester lite og spredt i Norge. Det har vært påpekt i tidligere stortingsmeldinger og nasjonale satsninger² at det mangler sterke, koordinerte miljøer som driver tverrfaglig forskning på tvers av de ulike miljøene. FFO mener derfor at det er viktig at det satses på å fremskaffe forskning av høy kvalitet på tvers av helsetjenestenivåer og ulike samfunnsområder med implementering av brukernes perspektiv.

² Eksempelvis St.meld nr 21 (1998-1999) "Ansvar og meistring. Mot ein helskapeleg rehabiliteringspolitikk" og Nasjonal strategi for habilitering og rehabilitering 2008–2011

Norges Forskningsråd ga i 2011 en bevilgning til senteret CHARM³, som har som visjon å få inn brukerperspektivet sterkere, både på et overordnet plan i styringsgruppen for senteret, og som aktive deltakere i utformingen av hvert av prosjektene. Noen av forskningsmiljøene som deltar har ekspertise på nettopp det å integrere brukernes perspektiv. Vi vet i dag ikke nok om brukernes synspunkter; hva som er viktig for dem, i hvilken grad deres mål og verdier tas hensyn til, og hvordan dette eventuelt påvirker rehabiliteringen. Det vi vet er at forskernes prioriteringer ofte ikke samsvarer med det som brukeren mener er relevant. Vi trenger derfor å utvikle gode metoder for å kunne integrere brukerperspektivet mer systematisk.

FFO ber regjeringen sørge for fortsatt finansiering av CHARM og styrke satsingen på habiliterings- og rehabiliteringstjenesteforskning.

Behandlingsreiser til utlandet

Behandlingsreiser til utlandet er et viktig tilbud til mennesker med kroniske tilstander som har behov for behandling i varmt klima, sol og sjø, spesielt i den kalde årstiden her hjemme. Ordningen er et supplement til behandlingstilbud i Norge, og det er en forutsetning at det ikke skal kunne erstattes av noe tilsvarende her hjemme. Det er dokumentert god effekt av behandlingsreiser på helse, funksjon, livsmestring og livskvalitet for de som omfattes av tilbudet⁴.

Vi ser positivt på at regjeringen ønsker å styrke ordningen med behandlingsreiser til utlandet, og utvide den med nye grupper⁵. Antall plasser i ordningen med behandlingsreiser til utlandet har nærmest stått stille siden ordningen ble permanent i 1997. Behovet blant gruppene som er inne i ordningen i dag er omtrent dobbelt så stort som dagens tilbud.

FFO ber regjeringen i statsbudsjettet for 2016 utvide ordningen med nye grupper som behandlingsreiser er påvist å ha god behandlingseffekt for. Finansieringen av ordningen må utvides i tråd med dette.

Spesialisthelsetjenesten

FFO registrerer at det fortsatt er områder innen spesialisthelsetjenesten der behandlingsskapiteten er dårlig, for eksempel innen nevrologi, urologi og revmatologi. Dette gjør at mange pasienter med stort behov for spesialiserte tjenester må vente uforholdsmessig lenge. Når det gjelder nevrologiområdet, får pasientene utredning, behandling, oppfølging og rehabilitering i spesialisthelsetjenesten. Det er stor mangel på forskning og ressurser til oppfølging av disse pasientene, og det er også geografisk variasjon i tilgangen til spesialisthelsetjenesten. Det er behov for en gjennomgang av situasjonen innen ulike fagområder, f.eks. nevrologien og hvordan behovene kan følges opp, herunder hvordan rekrutteringen til fagene kan styrkes.

Innen revmatologien er kapasiteten for lav til at alle pasienter kan få et tilfredsstillende tilbud. Ifølge Revmatologisk forening er det stor interesse for faget, og ikke noe problem å besette ledige utdanningsstillinger. Det har imidlertid vært problemer med å få opprettet tilstrekkelig med spesialiststillinger til å ta seg av det store antallet pasienter, med det resultat at mange kommer for sent til behandling. Det er derfor behov for flere stillingshjemler innenfor denne spesialiteten.

FFO ber derfor regjeringen sørge for at det er tilstrekkelig med spesialistkapasitet i helsetjenesten på områder som er vesentlig for mennesker som lever med kroniske sykdommer og ulike funksjonshemninger.

³ CHARM - Research Centre for Habilitation and Rehabilitation Models & Services. Senteret er et samarbeid mellom HiO, UiO, Oslo Universitetssykehus, Sunnaas sykehus, FFO, Nasjonalt revmatologisk rehabiliterings- og kompetansesenter og Oslo Kommune.

⁴ Sintefrapport (2011): Evaluering av ordningen med behandlingsreiser til utlandet.

⁵ Politisk plattform for en regjering utgått av Høyre og Fremskrittspartiet, s. 45.

Styrking av Nasjonale kompetansetjenester for sjeldne diagnoser

Fra 2014 kom det på plass en ny Nasjonal kompetansetjeneste for sjeldne diagnoser (NKSD). Ni nasjonale kompetansesentre for sjeldne diagnoser inngår i denne tjenesten. FFO var i forkant av etableringen bekymret for brukermedvirkningen på systemnivå, med bakgrunn i erfaringer fra perioden før NKSD ble etablert.

Vi opplever at brukermedvirkningen er kommet på plass i løpet av det første året. Faglig referansegruppe er allerede på plass på nasjonalt nivå, og det er lagt en god plan for en struktur på brukermedvirkningen også på senternivå. I tillegg er det igangsatt mange andre prosesser som er viktige for grupper på sjeldenfeltet.

Vi ser at det etter etableringen er gitt tilbud til flere grupper som har ventet på et sentertilbud. Å gi tilbud til flere grupper var et av målene i samorganiseringsprosessen. Her er det ytterligere grupper som venter på en sentertilhørighet og et tilbud. Det antas at det i Norge i dag er 30 000 personer med en sjelden diagnose, og at 16 000 av disse har et kompetansesentertilbud. FFO organiserer mange av de sjeldne diagnosegruppene.

I statsbudsjettet for 2015 var bevilgningen prisjustert, og saldert budsjett gir en ramme på 198,6 mill. kroner. Etableringen av NKSD gir et godt grunnlag for en styrking av tjenestetilbudet for grupper av personer med sjeldne diagnoser. Den samlede økonomiske rammen bør likevel økes for at sentrene skal kunne etablere tilbud til flere grupper av sjeldne diagnoser. FFO ber derfor regjeringen øke den økonomiske rammen til nasjonale kompetansetjenester for sjeldne diagnoser (NKSD) med 30 mill. kroner for 2016.

Primærhelsetjenesten

Regjeringen sier i sin plattform at det er behov for å styrke og modernisere helse- og omsorgstjenestene i kommunene og sikre en bedre samordning av det totale helsetilbudet. Det fremholdes at de ansatte er helsetjenestens viktigste ressurs, og at regjeringen vil gjennomføre et kompetanseløft for å styrke kvaliteten i tjenesten.

Vi erfarer at det mangler både kompetanse og kapasitet i helse- og omsorgstjenestene lokalt. For å møte funksjonshemmedes behov og å sikre at kommunene har nødvendig kompetanse til å dekke behovene i befolkningen, mener FFO det må stilles både profesjons- og kompetansekrav. Kommunene må forpliktes sterkere på ha tilstrekkelig kapasitet til å dekke innbyggernes ulike behov.

Regjeringen har igangsatt en prosess med en kommunereform, med utgangspunkt i mer robuste kommuner. Vi tror ikke tjenestene automatisk vil bli bedre med en kommunereform. De faglige miljøene kan bli sterkere når kommunene står sammen, noe som kan komme innbyggerne til gode. Det er imidlertid nylig rapportert om dårlig kvalitet i tjenestene blant annet i eldreomsorgen. Det kan være en indikasjon på at det har fått utvikle seg dårlige kulturer i de kommunale helse- og omsorgstjenestene. Og å slå sammen dårlige kommunale kulturer gjennom en kommunereform, vil ikke bedre tjenester til innbyggerne. Derfor er det vesentlig å kvalitetssikre tjenestetilbudet i kommunene.

Erfaringer fra blant annet Danmark viser at helsetjenester kan bli dårligere når kommunene får mer ansvar. Kommunene klarer ofte ikke å gi samme kvalitet på tjenester som tidligere var spesialisthelsetjenestens ansvar. Dette er også et forhold som må følges opp dersom en velger å legge flere tjenester til kommunenes ansvarsportefølje, og FFO ber om å involveres i dette arbeidet.

Vi er bekymret for kapasiteten i tjenestene i reformfasen. Våre erfaringer med NAV-reformen og andre større reformer viser at mye av de ressursene som tidligere gikk til tjenester forsvinner inn i

arbeidet med administrering og organisering av reformprosessen. Det vil være svært uheldig hvis noe lignende skulle skje med det kommunale helsetjenestetilbudet i forhold til kommunereformen.

Kompetansehevede tiltak rettet mot kommunene viser seg i mange tilfeller ikke å ha ønsket effekt, fordi de ikke er målrettede nok. Regjeringen har eksempelvis ønsket å styrke antall stillinger i skolehelsetjenesten, som også FFO har vært opptatt av. Men bevilgningene kommer ikke frem dit de skal⁶. FFO mener derfor at midlene må øremerkes, og det må innføres et rapporteringssystem for tjenesten og antall nye stillinger.

En annen svakhet i kommunene er mangelen på fastleger og deres svake tilknytning til øvrige helse- og omsorgstjenester i kommunen.

Pasientsikkerhetsarbeidet i primærhelsetjenesten er viktig for utviklingen av tjenestene og for å ivareta folks behov. FFO mener pasientsikkerhetsarbeidet i større grad må ha innsatser rettet inn mot kommunens tjenester. Vi vet generelt for lite om kvaliteten på de kommunale helse- og omsorgstjenestene. For å sikre en positiv utvikling av tjenestene må det bygges opp kunnskap om og systemer for kvalitetssikring i primærhelsetjenesten.

Koordinering av tjenester til mennesker med store og sammensatte behov må prioriteres fremover. For brukere med behov for tjenester fra ulike deler av helse- og omsorgssektoren er det vesentlig at kommunen møter behovet for en koordinator. Koordinatorens rolle og ansvar må tydeliggjøres, slik at denne funksjonen kan fungere i praksis for de brukerne som trenger det.

Brukermedvirkning på systemnivå er ikke strukturert i den kommunale helse- og omsorgstjenesten. Vi ber regjeringen igangsette et arbeid for å finne frem til gode måter å ivareta brukermedvirkningen på systemnivå i kommunene. Forutsatt at en kommunereform vil resultere i langt færre kommuner, kan det vurderes om egne brukerutvalg for den kommunale helse- og omsorgstjenesten kan fungere. FFO ber i sine særkrav til Kommunal- og moderniseringsdepartementet om at det sørges for brukermedvirkning på nasjonalt nivå i kommunereformen, særlig knyttet til de nye kommunenes oppgaver.

Kommunale lærings- og mestringstilbud

Helse- og omsorgsministeren vil skape pasientens helsetjeneste og vektlegger at brukerens behov skal stå i sentrum. Helse skal knyttes til opplevelse av mestring. For mennesker med langvarige helseutfordringer kan manglende kunnskap om egen sykdom, bekymringer rundt tilstanden og praktiske utfordringer forverre situasjonen og gi redusert livskvalitet. Opplæring og veiledning kan dempe dette, og da er tilbudet om lærings- og mestringstiltak sentralt.

Etablering av lærings- og mestringstilbud i kommunene ble beskrevet som et innsatsområde i samhandlingsreformen, men er i liten grad fulgt opp. Det er etablert en tilskuddsordning som skal stimulere til dette, men slik den er innrettet stimulerer den mer til frisklivstiltak enn til lærings- og mestringstiltak. Fylkesmannen, som forvalter ordningen fra 2014, stiller krav om at tiltaket skal knyttes til et frisklivssenter. Dette hemmer utvikling både av lærings- og mestringssentre og av andre tiltak på dette området.

Det er viktig å ha klart for seg at disse to tilbudene har ulike målgrupper. Frisklivstilbud retter seg mot de som står i fare for å utvikle livsstilssykdommer, mens lærings- og mestringstilbud retter seg mot funksjonshemmede og kronisk syke som lever med livslange helseutfordringer. For å sikre at lærings- og mestringstiltak etableres og utvikles ber FFO regjeringen etablere en egen tilskuddsordning for dette.

⁶ Sykepleierforbundet har gjort en undersøkelse i 2014 som viser nedgang i antall stillinger, samtidig som det har vært tilført midler til kommunene for flere stillinger.

Verktøy og virkemidler

Vi har under overskriften habilitering og rehabilitering beskrevet individuell plan og koordinator som viktige verktøy for å sikre sammenhengende og helhetlige tjenester for funksjonshemmede og kronisk syke. Disse funksjonene må forankres i koordinerende enhet, som alle kommuner er pålagt å ha.

For at de skal fungere etter hensikten, er det nødvendig med en sterkere styring av innholdet i enhetene, og overvåking av at de utfører sitt oppdrag og gjør det de skal. FFO mener det er behov for veiledere og retningslinjer innenfor områdene som klargjør krav både til innhold og kvalitet. Det er også nødvendig med et system for overvåking av at kommunene oppfyller sitt sørge-for-ansvar.

Fastlegetjenesten

Fastlegetjenesten er styrket blant annet gjennom den reviderte fastlegeforskriften. Den gir legene utvidet ansvar for pasientene og skal gi bedre tilgjengelighet til legetjenester for pasientene. Det er viktig å se tilgjengelighet til fastlegen opp mot samhandlingsreformen og de mange oppgavene som er overført fra spesialisthelsetjenesten til kommunene.

For å nå målene i samhandlingsreformen er det behov for flere fastleger, særlig i utsatte distrikter. Stoltenberg-regjeringen opprettet i 2012 et rekrutteringstilskudd som skal stimulere til etablering av nye fastlegehjemler og stillinger, og redusere antallet ubesatte hjemler. Det er ikke tilstrekkelig for å dekke behovet. Rekrutteringstilskuddet skal sikre rekruttering ut over den naturlige veksten, men effekten av tiltaket er høyst usikker. I en rapport fra Helsedirektoratet⁷ beregnes behovet til 2 500 nye fastlegehjemler innen 2015. Dagens rekrutteringsnivå ligger langt under dette nivået.

FFO har tidligere bedt om en opptrappingsplan for rekruttering av nye fastleger, med klare måltall. Regjeringen skriver i Sundvolden-plattformen at den vil komme med en handlingsplan for tilgjengelighet, kvalitet og kompetanse i fastlegeordningen. Vi tolker dette slik at regjeringen ser behovet for flere fastleger, bedre kvalitet og økt pasientsikkerhet for å nå samhandlingsreformens mål og intensjoner. FFO ber derfor regjeringen om å iverksette en opptrappingsplan for rekruttering av nye fastleger.

Endring av refusjonssystemet i fastlegetjenesten

Fastlegeordningen skal være en bærebjelke i den kommunale helsetjenesten, men dessverre er kapasiteten til den enkelte fastlege ofte begrenset. Det er liten tid til den enkelte pasient, som kanskje har flere ting å ta opp med fastlegen. En del oppgaver kunne vært bedre ivaretatt av annet helsepersonell, og fastlegen kunne fått mer tid til de pasientene som trenger legetjenesten. For at dette skal være mulig, er det nødvendig å etablere en refusjonsordning for annet helsepersonell ansatt ved fastlegekontor som utfører oppgaver under fastlegens ansvarsområde.

I Utviklingsplan for fastlegen 2015-2020 står det:

"En fastlegepraksis som inkluderer flere helseprofesjoner, vi kunne fylle behovet for kontinuitet og kvalitet i primærhelsetjenesten. En sykepleier ansatt i fastlegens praksis vil føre til økt faglig styrke og kompetanse, både som førstekontakt med pasientene på telefon eller i skranke før legekonsultasjon. Det bør også gjøres forsøk med egne konsultasjoner rettet mot enkeltgrupper der sykepleieren kan ha spesialkompetanse. Psykolog integrert i fastlegens praksis vil gi mulighet for større kontinuitet og tettere faglig samarbeid rundt utredning og behandling av fastlegens pasienter med psykiske lidelser."⁸

⁷ Helsedirektoratet12/2008: Utviklingsstrategi for legetjenestene i kommunene

⁸ Den norske Legeforening – Utviklingsplan for fastlegeordningen 2015 - 2020

Det er positivt at regjeringen i Sundvolden-erklæringen sier at den vil innføre en ordning med refusjon for annet helsepersonell ansatt på et fastlegekontor. FFO ber regjeringen innføre en slik refusjonsordning i statsbudsjettet for 2016, med særlig henblikk på psykologer og sykepleiere.

Handlingsplan om tilgjengelighet, kvalitet, pasientsikkerhet og kompetanse i fastlegjetjenesten

Mange pasienter opplever at det tar for lang tid å få time hos fastlegen. Dette skyldes lange pasientlister og begrenset tilbud. Ifølge gjeldende forskrift skal fastlegene prioritere pasienter etter alvorlighet, men alle pasientene skal få tilbud om konsultasjon så snart som mulig - normalt innen fem virkedager. Mange fastleger klarer ikke å innfri dette, og noen har ventetid opp mot hele 5-6 uker. Det er alt for lenge å vente for pasienter som trenger rask konsultasjon. I forbindelse med en handlingsplan er det nødvendig å se på tiltak som kan få ned ventetiden.

Det er en svakhet at det er begrenset med forskning i allmennlegetjenesten. Man vet for lite om kvaliteten på tjenestene som fastlegene yter og om uønskede hendelser. I tillegg er det nødvendig å måle kvaliteten i tjenesten for å forbedre denne. En handlingsplan for tjenesten må ha tiltak som ivaretar behovet for forskning og kvalitetsutvikling i fastlegjetjenesten.

I forskriftens paragraf 16 står det at fastlegen skal drive sin virksomhet i tråd med oppdatert kunnskap og nasjonale faglige retningslinjer, og tilstrebe å redusere risiko for uønskede hendelser i sin virksomhet. Det er vesentlig for pasientene at fastlegene har god breddekunnskap om de vanligste sykdommene og at denne kunnskapen er oppdatert når det gjelder diagnostisering og behandling. Men selv om forskriften er tydelig på fastlegens ansvar for egen kompetanse, vet vi lite om praksis rundt dette. FFO mener det er behov for en kartlegging av om fastlegene oppdaterer sine kunnskaper jevnlig.

Det er iverksatt mange tiltak for å redusere faren for utilsiktede hendelser i helsetjenesten. Mye bra er gjort i spesialisthelsetjenesten, og til dels i den kommunale omsorgstjenesten. Det er imidlertid gjort for lite for å identifisere hvilke utfordringer fastlegene har knyttet til pasientsikkerhet. FFO mener det er viktig å se på hvilke områder i fastlegjetjenesten som er mest utsatt for feil og uønskede hendelser, for å ivareta pasientsikkerheten bedre. Dette bør være et tiltak i en handlingsplan for fastlegjetjenesten.

Brukerstyrt personlig assistanse

FFO er svært positive til at BPA er rettighetsfestet fra 1. januar 2015. For mange funksjonshemmede og kronisk syke er tjenester organisert som BPA eneste mulighet for å kunne delta i arbeidslivet og samfunnet for øvrig på lik linje med andre. Vi er imidlertid bekymret for det høye timetallet som er knyttet til rettighetsfestingen. Halvparten av de som er inne i ordningen i dag har et timebehov som ligger under 25 timer, men de har likevel behov for å ha sin praktiske bistand organisert som BPA.

Regjeringen sa i forbindelse med innføringen av rettighetsfestingen at dette er en begynnelse, og at det kan være behov for endringer. FFO ber regjeringen fjerne kravet til timetall i ordningen, og åpne for at de med stort behov for ordningen får rett til den.

Retten til BPA er avgrenset til personer under 67 år. Vi mener at man også etter fylte 67 år skal kunne leve et aktivt og uavhengig liv, og at man skal kunne ta del i samfunnet som alle andre. Vi mener derfor det avgjørende må være om bistandsbehovet som oppstår skyldes funksjonshemming eller alder, og ikke om bistandsbehovet oppstår før eller etter fylte 67 år. Blir man for eksempel utsatt for en trafikkulykke når man er 68 år, så må ikke det føre til at en ikke har rett til å få sin personlige assistanse organisert som BPA. FFO ber derfor regjeringen om å åpne ordningen for personer over 67 år.

Bistand til barn og unge med særskilte medisinske behov i skole og barnehage

Det er nødvendig med en avklaring av skolens og barnehagens ansvar for barn og unge med særskilte medisinske behov. Uklare ansvarslinjer, og liten vilje fra skole og barnehage til å håndtere ulike behov, særlig legemiddelhåndtering, er problemstillinger FFO ofte møter. Ansvarsforholdet i tilknytning til legemiddelhåndtering er i dag beskrevet i rundskriv I-5-2008.

Legemiddelhåndtering i barnehage, skole og SFO er ikke lovfestet, men rundskrivet presiserer hva som anses for å være gjeldende rett. Allikevel opplever mange uklarehet rundt hva som inngår som skolens eller barnehagens ansvar, og hva som inngår som en del av foreldreansvaret. Rundskrivets største svakhet er at barnehagene utelukkes fra ansvarspåleggelse.

Ifølge opplæringsloven har alle barn og all ungdom opplæringsrett, også om de bruker legemidler. Det er heller ikke hjemmel i barnehageloven for å nekte et barn plass i barnehage selv om det bruker legemidler. Barnehageloven gir i dag funksjonshemmede og kronisk syke barn fortrinnsrett til barnehageplass, og det er dermed rimelig å anta at dette også inkluderer barn som trenger medisiner i løpet av dagen. Nylig uttalte Fylkesmannen i Hordaland på forespørsel at en barnehage ikke kunne pålegges å gi insulin til et barn med diabetes.⁹ FFO mener dette er feil og svært bekymringsfullt.

FFO ber regjeringen få på plass et regelverk som presiserer skolens og barnehagens ansvar for å bistå barn og unge med særskilte behov for medisiner. Et likelydende krav er sendt til Kunnskapsdepartementet.

Pårørendeomsorg

FN-konvensjonen om rettighetene for funksjonshemmede (CRPD)

Artikkel 28 Tilfredsstillende levestandard og sosial beskyttelse

Mennesker med nedsatt funksjonsevne og deres familiemedlemmer bør gis den nødvendige beskyttelse og hjelp slik at familien kan bidra til at mennesker med nedsatt funksjonsevne kan nyte sine rettigheter fullt ut og på lik linje med andre. Partene skal sikre at barn med nedsatt funksjonsevne har lik rett som andre til familieliv og at de og deres familier på et tidlig tidspunkt mottar omfattende informasjon, tjenester og støtte.

Regjeringen sier i sin plattform at den vil reformere ordningene med omsorgslønn og pleiepenger for foreldre med syke og funksjonshemmede barn, som oppfølging av Kaasa-utvalgets innstilling. Det er igangsatt et pårørendeprogram for perioden 2014-2020, der man skal se på disse ordningene, og andre støtteordninger for pårørende. Programmet har mange gode mål og tiltak, som bedre avlastningstjenester, bedre rådgivning og veiledning av pårørende og forbedring av omsorgslønnsordningen. Dette er svært viktige tiltak for mange av de gruppene FFO representerer.

Reell brukervedvirkning

Departementet omtaler i budsjettproposisjonen for 2015 at Helsedirektoratet er i "dialog med organisasjoner for å utvikle tiltak for en aktiv og framtidsrettet pårørendepolitikk". Vi kjenner oss ikke igjen i denne beskrivelsen. Som Norges største organisasjon for organisasjoner av funksjonshemmede og kroniske syke forventer vi å bli inkludert i dette arbeidet på en helt annen måte enn den høringsinstansen vi er blitt behandlet som i slutfasen av Helsedirektoratets arbeid. Alle 77 organisasjoner som står tilsluttet FFO har pårørende som medlemmer i sin organisasjon.

⁹ <http://www.utdanningsnytt.no/4/Meny-B/Barnehage/Hverdagsliv/--Fylkesmannen-legitimerer-utestenging-fra-barnehagen/>

Dette er pårørende som sitter med erfaring på hvordan du i en familie må takle utfordringer i ulike livsfaser på ulike arenaer i ulike livssituasjoner.

FFO etterlyser derfor en klar invitasjon fra departementet til å bli reelt inkludert i arbeidet med utformingen av pårørendepolitikken, i god tid før arbeidet med programmet er sluttført.

Økonomiske støtteordninger

Helsedirektoratet skal 1. desember levere sin tilråding til en forbedret omsorgslønnsordning, og det er varslet at denne skal ses i sammenheng med tilsvarende prosess i Arbeids- og sosialdepartementet om pleiepengeordningen¹⁰. Direktoratet har jobbet med dette siden sommeren 2013, men FFO har ikke vært involvert i prosessen før helt avslutningsvis. Vi har med stor tydelighet beskrevet at disse økonomiske støtteordningene er helt avgjørende ordninger for mange foreldre og pårørende.

Før man gjennomfører endringer vil det være sentralt å ha dokumentert hvordan ordningene fungerer i dag og hvilken betydning de har for mottakerne og deres omsorgssituasjon. Vi er ikke kjent med at det gjennomført noen undersøkelse blant de som er mottakere av denne ordningen. Når det ikke foreligger dokumentasjon og Kaasa-utvalget¹¹ ikke bygget sine forslag på situasjonen som våre foreldre og pårørende opplever, er vi svært urolig for konklusjonene. Vi har også erfaring for at regjeringen i stadig flere saker gjennomfører endringer uten at det er gjort gode konsekvensutredninger.

Omsorgslønn er en viktig ordning, men den har klare svakheter i dag. Tildeling avhenger av kommuneøkonomi, og lokale skjønnsvurderinger strider i mange tilfeller mot nasjonale føringer. I neste fase av pårørendeprogrammet er det varslet at man må se på andre økonomiske tilskuddsordninger til pårørende. Det handler i realiteten om hjelpestøtaden. Kaasa-utvalget foreslo å fjerne hjelpestøtaden helt, og heller innføre en nasjonal omsorgsstønad der omsorgslønn og hjelpestønad slås sammen. FFO er svært kritisk til Kaasa-utvalgets utredning fordi den ikke la frem gode nok tiltak for å avhjelpe pårørende til funksjonshemmede barn i den krevende omsorgssituasjonen de har.

Mange oppfattet utvalgets utredning slik at omsorgsarbeid som utføres i hjemmet, ikke skal bli verdsatt og kompensert for på samme måte som tidligere. Mange av disse familiene har lagt et økonomisk puslespill for å få hverdagen med store omsorgsoppgaver til å gå opp. For noen vil forslagene fra utvalget føre til at de må trappe ned arbeid utenfor hjemmet, og i verste fall tvinges ut av arbeidslivet. Det er svært uheldig og helt kontrært til hensikten med ordningene. FFO mener også at utvalgets beskrivelser av at alternativet var å få kommunale tjenester, ikke ivaretar barns beste - samtidig som de overvurderte kommunens muligheter til å tilby nødvendige bistand og tjenester til disse familiene.

Vi vil på det sterkeste advare mot å ta fra foreldre til funksjonshemmede barn den lovforankrede retten til forhøyet hjelpestønad. Det vil være å gå motsatt vei av det som er målet i fremtidens omsorg, og vil svekke muligheten for pårørende til å gi privat omsorg. Foreldrene plikter og ønsker å ta vare på barna sine selv, og forhøyet hjelpestønad er ofte det som gir dem mulighet å gjøre dette.

Vi ber regjeringen om å legge forslagene fra Kaasa-utvalget til side og i stedet adressere pårørendeprogrammet med utgangspunkt i de utfordringene familier med omfattende omsorgsoppgaver for barn, unge og voksne faktisk har, slik at det kan utvikles gode løsninger både økonomisk og praktisk. FFO ber også om at det utarbeides konsekvensanalyser av de forslagene som legges frem, som tar hensyn til ulike forhold rundt disse familiene. Og helt

¹⁰ Et forslag til innretning av pleiepengeordningen skal ifølge ASD sendes på høring våren 2015.

¹¹ NOU 2011:17 «Når sant skal sies om pårørendeomsorgen»

grunnleggende for oss er at vi blir reelt inkludert i dette arbeidet slik at det kan gjennomføres i nært samarbeid med våre organisasjoner.

Folkehelse og forebygging

Livsstilsykdommer er et økende problem i befolkningen. Årsakene skyldes blant usunt kosthold, for lite fysisk aktivitet, røyking og høyt alkoholforbruk. Livsstilsykdommer har store implikasjoner for samfunnet i form av alvorlig sykdom og i mange tilfeller en for tidlig død. Aktive folkehelseiltak er kanskje det viktigste vi kan gjøre for å forebygge livsstilssykdommer. FFO mener at målrettede folkehelseiltak må være tilrettelagte lavterskeltilbud, slik at alle kan delta. Det kan være enkle tiltak som å organisere grupper for fysisk aktivitet, eller matlagningsgrupper, for å nevne noen.

Frisklivsentre er opprettet i mange kommuner, og er godt tiltak for å motivere personer i risikozonen til livsstilsendringer. FFO er opptatt av at frisklivstilbudene i den grad det er mulig skal tilpasses funksjonshemmede, slik at de også har mulighet til å nyttiggjøre seg tilbudet. Mange med kronisk sykdom eller funksjonshemming har livsstilutfordringer, og kan ha god nytte av frisklivstilbudet dersom det blir lagt til rette for dem på lik linje med andre.

Skolehelsetjenesten

Det er positivt at regjeringen bevilget 200 mill. kroner ekstra til helsestasjoner og skolehelsetjenesten, og at Stortinget plussset på denne summen med ytterligere 70 mill. kroner for 2015. Det viser en vilje til å satse på dette viktige feltet. Men dessverre har vi sett at mange kommuner ikke har fulgt opp satsingen på 180 mill. kroner i 2014. I følge Sykepleierforbundets undersøkelse i kommunene¹² fremkommer det at:

"I alt 212 av kommunene rapporterer at de ikke har vedtatt noen endring i budsjetterte helsesøsterårsverk. Ni av disse kommunene har planer om oppbemanning, men budsjettene er ikke ferdigbehandlet ennå. 23 melder at de har hatt en nedgang i budsjetterte helsesøsterårsverk, mens 121 kommuner opplyser at de har økt antallet helsesøsterårsverk fra 2013 til 2014."

Det er svært beklagelig at mange kommuner ikke følger opp den satsingen som regjeringen har forutsatt. En av årsakene er at bevilgningene er gitt gjennom kommunenes frie inntekter. Det gjør det enkelt for kommunene å benytte pengene til andre viktige formål, og henvise til at de allerede har en nødvendig satsing på skolehelsetjenesten - selv om denne ligger langt under den anbefalte normen.

Dersom den ønskede satsingen på helsestasjoner og skolehelsetjeneste skal bli en realitet, må bevilgningen øremerkes. For videre å kunne følge med på utviklingen må det stilles krav om at kommunene dokumenterer antall nye stillinger i helsestasjon og skolehelsetjenesten.

Myndighetene må stimulere til sunne valg gjennom pris- og avgiftspolitikken.

Livsstilsykdommer er en av de store helseutfordringene i den vestlige verden, og det er helt nødvendig å bruke kraftige virkemidler for å snu den utviklingen vi ser. Myndighetene har til nå brukt mye ressurser på informasjonskampanjer og merking av matvarer for å få folk til å velge sunne alternativer. Dette har selvsagt hatt betydning. Men så lenge usunne alternativer er billigere enn sunne, vil mange likevel fortsette å velge disse. Økonomiske realiteter overstyrer ofte fornuften, og man klarer derfor ikke å endre vanene i den gruppen av befolkningen som er mest sensitiv for pris. Denne gruppen trenger derfor andre typer tiltak for å velge de sunne alternativene.

¹² Sykepleierforbundet 2014

FFO mener at pris- og avgiftspolitikken må benyttes i kampen for folks helse. Det vil treffe prissensitive grupper mer effektivt enn ulike informasjonskampanjer og merking, selv om dette også er helt nødvendig. Momsfritak på frukt og grønt er et godt tiltak. På den andre siden kan man gjøre de usunne alternativene dyrere gjennom å øke avgiftene på sukkerholdige varer og brus. Det vil gjøre slike varer mindre fristende til hverdags.

Psykisk helse og livsmestring som eget fag i skolen.

Vi møter alle på utfordringer i løpet av livet. Barn og unge trenger å lære at dette er helt normalt, og at det finnes verktøy og strategier for hvordan de kan møte utfordringene. Økt kunnskap og åpenhet vil bidra til at barn og unge tør å snakke om psykisk helse. Psykisk helse og livsmestring som skolefag kan virke forebyggende og hindre at mindre psykiske helseproblemer utvikler seg til større lidelser. FFO ber regjeringen vurdere å innføre et slikt fag i grunnskolen.

Et større offentlig ansvar på tannhelsefeltet

Med noen unntak dekkes kostnader ved tannhelsetjenester av den enkelte, og utgiftene kan være betydelige. Mange med svak økonomi oppsøker ikke tannlege eller velger bort nødvendig tannbehandling fordi det er for dyrt¹³. Det å ha dårlige tenner kan få negative konsekvenser både ernæringsmessig og sosialt. FFO mener at munnhulen og tennene må defineres som en del av kroppen, og at staten må ta et større økonomisk ansvar for tannhelsetjenester. FFO ber om at regjeringen vurderer en universell refusjonsordning for nødvendige tannhelsetjenester som inngår i en takordning.

En slik ordning er innført i Sverige. Der dekkes kostnader til tannhelsetjenester med 50 prosent over 3 000 kroner og med 80 prosent over 15 000 kroner. En slik løsning kan bidra til målet om å sikre befolkningen i Norge nødvendige tannhelsetjenester uavhengig av inntekt og bosted. Paradoksalt nok har de med svakest betalingsevne dårligst tannhelse og de høyeste utgiftene. De går bare til tannlegen i akutte tilfeller, og reparasjonene blir omfattende og kostbare. FFO ber regjeringen iverksette et utredningsarbeid for et større offentlig ansvar på tannhelsefeltet. Det må også utvikles en finansieringsmodell som omfatter en takordning for egenbetaling.

Vi er også kritiske til at regjeringen i statsbudsjettet for 2015 ikke går inn for å prisjustere refusjonstakstene for tannbehandling. I tillegg reduseres takstene på behandling av periodontitt og enkelte andre takster. Det innebærer en reell nedgang i takstene, som vil gi økte kostnader for de med rett til refusjonsbaserte tannhelsetjenester.

FFO ber regjeringen allerede i revidert nasjonalbudsjett for 2015 justere takstene for refusjonsberettigede tannhelsetjenester i tråd med prisstigningen, og reversere kuttet i takstene til periodontittbehandling og enkelte andre takster.

Fortsatt lave egenandeler

FFO mener at dagens egenandelsregime fungerer bra og er rettferdig. I de siste årene har Storting og regjering lagt seg på en praksis der egenandelsnivået justeres i takt med prisstigningen. Det bidrar til en forutsigbar situasjon for folk som lever med funksjonshemninger eller kroniske sykdommer.

FFO mener prinsipielt at ordningen med egenandeler fungerer som ekstra skatt på sykdom. Det er i stor grad de egenandelene som ikke er inkludert i takordningene som oppleves som en økonomisk merbelastning for mennesker som er avhengig av tjenester og bistand. Dagens egenandelsordning fungerer økonomisk utjevnende. Vi mener derfor at universelle

¹³ En undersøkelse gjort av SSB i 2013 viser at mennesker som har offentlig stønader som sin hovedinntektskilde kommer aller dårligst ut når det gjelder tannhelse.

egenandelsordninger er det beste for å sikre lik tilgang til helsetjenester for alle, uavhengig av økonomisk evne. Vi legger til grunn at dagens ordning også har bred tilslutning i befolkningen.

Vi er kjent med at det har vært en debatt mellom regjeringspartiene om innretningen av egenandelsregimet. Høyre tok i forkant av valgkampen 2013 til orde for en mer differensiert egenbetalingsordning, der visse tilstander skal utløse en høyere egenandel. Det kan bli utfordrende å vurdere hvilke typer behandling som skal få en høyere egenandel, og hvilke som ikke skal røres. I tillegg kan et slikt system kunne skape problematiske gråsoner, og kreve mer administrasjon.

Tall fra budsjettproposisjonen for 2015 viser at utgiftene til egenandeler gikk ned med to prosent fra 2011 til 2012. I samme periode ble det utstedt 46 000 færre frikort under egenandelstak 1. Det indikerer at frikortordningen er på et akseptabelt nivå, og at utgiftene er under god kontroll. Vi har merket oss at regjeringen i sin plattform sier at den vil sikre et godt helsetilbud til alle ved å holde egenandelene på et lavt nivå¹⁴.

FFO ber regjeringen om å videreføre dagens praksis med at egenandelene kun økes tilsvarende prisstigningen. Vi ber også regjeringen opprettholde dagens universelle egenandelsordning.

Anmodning om møte

FFO ber samtidig om et snarlig møte med politisk ledelse i departementet for å gjennomgå våre krav til statsbudsjettet.

Med vennlig hilsen

FUNKSJONSHEMMEDES FELLESORGANISASJON

Knut Magne Ellingsen/s
Leder

Liv Arum
Generalsekretær

Kopi: Kontaktutvalget med Regjeringen
v/Barne-, likestillings- og inkluderingsminister Solveig Horne

¹⁴ Politisk plattform utgått fra Høyre og Fremskrittspartiet

Statsråd Anders Anundsen
Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

Vår fil: B15-ATS001
Vårt Arkiv: 401
Saksbehandler: Anne Therese Sortebekk

Oslo 8. januar 2015

FFOs krav til statsbudsjettet 2016

20. november 2014 oversendte FFO krav til regjeringen knyttet til nødvendige hovedinnsatser i politikken for funksjonshemmede i statsbudsjettet for 2016.

I møte i Kontaktutvalget med regjeringen den 4. desember 2014 varslet vi våre krav til det enkelte fagdepartement på viktige områder i politikken for funksjonshemmede. Her følger derfor FFOs konkrete krav knyttet til statsbudsjettet for 2016 på Justis- og beredskapsdepartementets område.

Norge ratifiserte FN-konvensjonen for mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) i 2013. FFO har fått oppgaven med å koordinere skyggerapporten fra sivilt samfunn. Vi vil i den forbindelse understreke Justisdepartementets plikt til å implementere CRPD innenfor sitt ansvarsområde og følge opp med økonomiske bevilgninger i 2016, slik det beskrives i artikkel 9 i konvensjonen:

«mennesker med nedsatt funksjonsevne skal få et selvstendig liv og kunne delta fullt ut på alle livets områder. Partene skal treffe alle hensiktsmessige tiltak for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne på lik linje med andre får tilgang til det fysiske miljøet, til transport, til informasjon og kommunikasjon, herunder informasjons- og kommunikasjonsteknologi og – systemer, og til andre tilbud og tjenester som er åpne for eller tilbys allmennheten, både i byene og i distriktene».

Mer treffsikker rettshjelplov

- FFO ber regjeringen utvide rettshjelploven til å omfatte saker etter diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, pasient- og brukerrettighetsloven, opplæringsloven og saker etter folketrygdloven.
- FFO ber regjeringen heve inntektsgrensene for fri rettshjelp til minimum 4G for enslige og 7G for ektefeller og samboere. I tillegg bør det være rom for å gjøre unntak fra inntektsgrensen slik at reell betalingsevne vurderes, særlig i forhold til forsørgeransvar og sykdomsutgifter.

Tilskudd til spesielle rettshjelptiltak

- FFO ber om at FFOs Rettighetssenter tas inn blant rettshjelptiltakene som får øremerkede tilskudd fra Justis- og beredskapsdepartementet.

Mer treffsikker rettshjelp

Mennesker som lever med funksjonshemninger og kronisk sykdommer har mange rettigheter, men sliter med å få oppfylt sine rettigheter i praksis. Dette er dokumentert over mange år gjennom henvendelsene til FFOs Rettighetssenter.¹ Våren 2013 fikk advokat Else Leona McClimans i oppdrag fra FFO å utarbeide en juridisk betenkning om utviklingen av funksjonshemmedes rettssituasjon.² McClimans konkluderte med at den største utfordringen for funksjonshemmede i 2013 var at de ikke får oppfylt de rettighetene de faktisk har. Dette er et stort rettssikkerhetsproblem.

McClimans trekker frem at det er et problem at funksjonshemmede og kronisk syke underforbruker eksisterende rettigheter. Årsakene er flere. Mange vet ikke hva de har krav på fordi det er vanskelig å finne frem i paragrafjungelen. Manglende innhenting av informasjon og mangelfull etterlevelse av forvaltningens veiledningsplikt fører til at andre ikke fremmer riktig søknad ovenfor den myndighet som har ansvar for å oppfylle rettigheten.

Det er dessuten mange funksjonshemmede som heller ikke benytter klagemuligheten de har hvis de er uenig i et vedtak. Else Leona McClimans trekker frem at dette kan skyldes manglende tilgang til rettshjelp.

Utvidelse av rettshjelpens saklige dekningsområde

Å få rettshjelp er et avgjørende velferdsgode. Da rettshjelpsordningen ble etablert, ble funksjonshemmede ansett som mottakere av veldedighet og omfattet av medisinsk behandling og sosialpolitiske tiltak. Gjennom årene har det skjedd en økt rettsliggjøring i vårt samfunn, og rettshjelpen er ikke lenger i samsvar med de individuelle rettighetene norske borgere har og utviklingen av nye rettigheter.

Som følge av blant annet diskriminerings- og tilgjengelighetsloven og ratifisering av FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne i 2013, er funksjonshemmede blitt rettighetshavere. Det nye lovverket har økt fokuset på funksjonshemmedes menneskerettigheter og diskrimineringsvern. FFO mener dette bør gjenspeiles i rettshjelpens saklige dekningsområde. Pasient- og brukerrettighetsloven og opplæringsloven inneholder regler om rett til sentrale velferdsgoder, men er ikke omfattet av rettshjelpen. Det er heller ikke diskrimineringslovene.³ Det betyr at man i slike saker må betale for advokatbistanden selv. Folketrygdloven hjemler retten til sentrale velferdsgoder, men det er først i forbindelse med klagebehandling at rettshjelpen gir rett til fri rettshjelp.

Norge er blitt kritisert av menneskerettighetskomiteen for vår ordning med fri rettshjelp.⁴ Tilgang til rettssystemet er en sentral menneskerettighet, også for funksjonshemmede.⁵ Menneskerettskomiteens merknader til Norges fjerde rapport til FNs Menneskerettskomité kritiserte den lave inntektsgrensen og begrensningen i saklig dekningsområde for fri rettshjelp. Både FNs Menneskerettskomité, FNs Rasediskrimineringskomité, FNs Kvinnekomité og FNs Torturkomité har anbefalt revisjon av den norske rettshjelpen.⁶

¹ FFOs Rettighetssenter er et rådgivnings- og kompetansesenter i rettighetsspørsmål som gjelder personer med funksjonshemning og kronisk sykdom. Senteret ble etablert i 2000. All hjelp er gratis.

² McClimans, Else, Utviklingen av funksjonshemmedes rettigheter siste ti år, 2013

³ Likestillingsloven, Diskrimineringsloven og Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven

⁴ CCPR/C/NOR/Q/6, CCPR/C/NOR/CO/6

⁵ CRPD artikkel 13

⁶ FNS Torturkomite Eftekhary v. Norway (2012), Z.T. v. Norway (2005), EMD Agalar v. Norway (2011), CEDAW/C/NOR/CO/8, CERD/C/NOR/CO/19-20, E/C.12/NOR/CO/5, CCPR/C/NOR/CO/6, CAT/C/NOR/6-7

Når Stortinget har valgt å gi individuelle rettigheter, og samtykket til ratifisering av FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, må det finnes mekanismer som sikrer at disse rettighetene blir oppfylt i praksis.

En administrativ klagerett er ikke alene god nok for å ivareta rettsikkerheten til for eksempel skoleelever som har utfordringer i opplæringssituasjonen. Mange foreldre og pårørende går utallige runder med skolemyndigheter for å få på plass et akseptabelt undervisningstilbud til sine barn. Men på et tidspunkt kan det bli for mye og de orker ikke å ta kampen alene. Altfor mange benytter heller ikke klageretten. Uten tilgang til en fri rettshjelpsordning er det mange som gir opp å få dekket sine behov, og dermed blir man ikke møtt på de rettighetene man faktisk har. Og skal man ta en sak til domstolen for å få oppfylt sine rettigheter til en tilpasset utdannings situasjon, er man helt avhengig av å bruke advokat med de økonomiske implikasjonene det har.

FFO mener det er et rettssikkerhetsproblem at tilgangen til fri rettshjelp for funksjonshemmede og kronisk syke er så begrenset. FFO mener på bakgrunn av dette at det er behov for å utvide rettshjelploven. Vi mener at saker etter diskrimineringslovene,⁷ pasient- og brukerrettighetsloven, opplæringsloven og folketrygdloven må være prioriterte saksområder.

Diskriminering

Diskriminering er en barriere for funksjonshemmedes deltagelse i samfunnet, og er i strid med funksjonshemmedes menneskerettigheter.⁸ FFOs Rettighetssenter mottar stadig henvendelser fra mennesker som mener seg utsatt for ulovlig diskriminering. Det er Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) som håndhever diskrimineringslovene, gir veiledning og har en pådriverrolle i det norske samfunnet. Nedsatt funksjonsevne det diskrimineringsgrunnlaget LDO behandler flest klagesaker om og nest flest veiledningssaker om. Nedsatt funksjonsevne er det diskrimineringsgrunnlaget som LDO oftest sender til Diskrimineringsnemnda.⁹

Ombudsordningen er viktig, men gir ikke et godt nok diskrimineringsvern alene.¹⁰ Ombudet har ikke sanksjonsmyndighet og kan bare uttale seg om det foreligger ulovlig diskriminering og komme med sine anbefalinger. Hvis en part er uenig i ombudets uttalelse kan saken bringes inn for Likestillings- og diskrimineringsnemnda. Nemnda har myndighet til å pålegge stansing og retting. Så hvis du skal fremme et krav om erstatning, må saken opp for domstolene. Ombudet opptre ikke som partsrepresentant eller rettshjelper. Å få advokatbistand gjennom fri rettshjelp vil for noen derfor være avgjørende for at diskrimineringsvernet skal være reelt.

FFO mener det er et klart behov for juridisk bistand i diskrimineringsaker. Stortingsmeldingen «Om offentlig rettshjelp»¹¹ og NOU 2011:18 «Struktur for likestilling» anbefaler fri rettshjelp i diskrimineringsaker. Ved at saker om diskriminering omfattes av lov om fri rettshjelp vil man få et mer effektivt vern mot diskriminering. Det er også en forpliktelse for norske myndigheter i FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne artikkel 5 (2) å gi funksjonshemmede effektiv rettslig beskyttelse mot diskriminering.

FFO ber derfor regjeringen om å følge opp forslaget om å utvide lov om fri rettshjelp til også å omfatte diskrimineringsaker.

⁷ Likestillingsloven, Diskrimineringsloven, Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven og Diskrimineringsloven om seksuell orientering

⁸ CRPD artikkel 5

⁹ LDO Halvårsstatistikk – 1. halvår 2014

¹⁰ NOU 2012:15 Politikk for likestilling

¹¹ St.meld nr.26 (2008-2009)

Pasient- og brukerrettighetsloven

Pasient- og brukerrettighetsloven gir rett til nødvendige helsetjenester fra kommunen og spesialisthelsetjenesten, samt rett til nødvendige omsorgstjenester fra kommunen.

FFO mener at alle brudd på pasient- og brukerrettighetsloven bør være et prioritert område etter rettshjelploven. Rett til nødvendige helse- og omsorgstjenester hører med i kjernen av hva velferdsstaten skal tilby sine borgere. Pasient- og brukerrettighetsloven gir rettigheter som ikke bare sikrer liv og helse, men som også gir muligheten til å leve et selvstendig og fullverdig liv.

Som kjent kan kommunale prioriteringer og kommuneøkonomien medføre betydelig variasjon når det gjelder omfanget av, og kvaliteten på, tjenestetilbudet som tilbys. Hvilket tilbud man får avhenger i stor grad av hvor i landet man bor. I behandlingen av klagesaker er fylkesmannen pålagt å legge vekt på det kommunale selvstyret når det gjelder helsetjenester og stor vekt på det kommunale selvstyret når det gjelder omsorgstjenester og praktisk bistand.

Det er et pasient- og brukerombud i hvert fylke.¹² Pasient- og brukerombudet skal arbeide for å ivareta pasientens og brukerens behov, interesser og rettssikkerhet overfor den statlige spesialisthelsetjenesten og den kommunale helse- og omsorgstjenesten, og for å bedre kvaliteten i disse tjenestene.¹³ Dette er en svært god ordning, men det er ikke nok for å sikre oppfyllelse av lovfestede rettigheter på området. Ombudene har for det første begrenset kapasitet. Videre har ombudene ingen formell myndighet, og de fører ikke saker for domstolene. Det er derfor behov for juridisk bistand utover den bistanden ombudene kan gi.

Problemer med å få oppfylt rettighetene til forsvarlige helse- og omsorgstjenester viser et klart behov for en utvidelse av ordningen med fri rettshjelp på dette området. Stortingsmelding nr.26 (2008-2009) «Om offentlig rettshjelp» foreslår derfor å utvide rettshjelploven til også å omfatte helse- og sossialsaker.

FFO ber på denne bakgrunn regjeringen om å utvide lov om fri rettshjelp til å omfatte saker etter pasient- og brukerrettighetsloven.

Opplæringsloven

FFO erfarer gjennom henvendelser til Rettighetssenteret at mange dessverre ikke får oppfylt de lovfestede rettighetene de har på skoleområdet. Riksrevisjonens rapport om spesialundervisning,¹⁴ Fylkesmannens nasjonale tilsyn¹⁵ og Rettighetssenterets rapport om spesialundervisning i praksis¹⁶ viser alle at det er et stort udekket rettshjelpsbehov på opplæringslovens område. Når lovfestede rettigheter brytes, svekkes funksjonshemmede barns livskvalitet og mulighet til samfunnsdeltagelse senere i livet. Dette er svært kritisk siden grunnleggende skoleferdigheter er en nødvendig forutsetning for videre utdanning og deltagelse i arbeidslivet.

På skoleområdet er det heller ingen lovfestet ombudsordning der man kan få veiledning om rettigheter etter opplæringsloven. FFO ber derfor om utvidelse av rettshjelploven til å omfatte saker etter opplæringsloven. I vårt kravbrev til Kunnskapsdepartementet ber vi i tillegg regjeringen etablere egne skoleombud i alle fylker, med et særlig oppdrag å støtte elever og pårørende i grunnskolen.

¹² Pasient- og brukerrettighetsloven § 8-2

¹³ Pasient- og brukerrettighetsloven § 8-1

¹⁴ Riksrevisjonens undersøkelse av spesialundervisning i grunnskolen, Dokument 3:7 (2010-2011)

¹⁵ Rapport fra felles nasjonalt tilsyn med opplæringsområdet 2007, Utdanningsdirektoratet

¹⁶ Rett til spesialundervisning i praksis? En rapport om spesialundervisning i grunnskolen og videregående opplæring, FFOs Rettighetssenter (2008)

Folketrygdloven

I dag er det bare i klagesaker etter folketrygdloven at man kan ha rett til fri rettshjelp. Dette forutsetter at den det gjelder har fått et enkeltvedtak som man ønsker å klage på, og at man har formue og inntekt under grensen i forskrift til rettshjelploven.

FFO erfarer at mange har et stort behov for hjelp og veiledning i prosessen frem til det blir fattet et vedtak. Bakgrunnen er at altfor mange opplever at NAV-systemet svikter; brukere får ikke nødvendig informasjon, saksbehandlingsfeilene er mange og oppfølgingen av brukere svikter. Riksrevisjonen har også påpekt at NAV bør gi bedre oppfølging til brukere med behov for koordinerte tjenester.¹⁷

FFOs Rettighetssenter får mange henvendelser fra fortvilte mennesker som møter problemer i NAV. I 2013 gjaldt 37 prosent av alle henvendelsene saker etter folketrygden, en økning på tre prosent fra året før.

I 2010 utarbeidet senteret en rapport om brukernes erfaringer med NAV.¹⁸ Rapporten inneholdt en analyse av saker innenfor folketrygdlovens område som Rettighetssenteret har behandlet i 2009 og deler av 2010, totalt 719 saker. Gjennomgangen avdekket en rekke alvorlige tilfeller av feil og svikt i NAV, og i rapporten presenteres hovedfunn som mangelfull oppfyllelse av veiledningsplikten, mangel på nødvendig kunnskap og kompetanse hos saksbehandlere, saksbehandling i strid med forvaltningsloven og forvaltningsrettslige prinsipper, utilgjengelighet i NAV, misnøye med saksbehandler og uklarheter i rollefordeling.

Når NAV svikter eller når brukere har behov for mer hjelp, er det nødvendig at instanser utenfor NAV kan bistå. På trygdeområdet er det ingen instans som kan bistå med råd og veiledning. Den det gjelder blir derfor ofte stående helt alene. Mange opplever det som vanskelig å henvende seg til NAV for veiledning, fordi NAV blir oppfattet som en motpart i saken. Derfor har FFO også på dette området tatt til orde for et eget NAV-ombud for å sikre brukernes rettssituasjon.

Det er behov for å endre rettshjelploven slik at også de som møter problemer i prosessen frem mot vedtak etter folketrygdloven kan få rettshjelp. FFO ber derfor regjeringen utvide rettshjelploven til å omfatte alle saker etter folketrygdloven.

Høyere inntektsgrense i forskrift til rettshjelploven

Det er et stort udekket rettshjelpsbehov blant mennesker som lever med funksjonshemming og kronisk syke. Selv om et saksområde faller innenfor rettshjelploven, innskrenkes retten til fri rettshjelp til de med aller dårligst økonomi. Inntektsgrensen for fri rettshjelp er per 2014 kr 246 000 i brutto årsinntekt for enslige og kr 369 000 i brutto årsinntekt for ektefeller og samboere.¹⁹

Selv om bruttoinntekten er høyere enn de fastsatte grensene, har mange ikke råd til å betale for en advokat. Den reelle betalingsevnen blir liten når skatt, utgifter til bolig og andre faste utgifter trekkes fra. I tillegg er det kjent at funksjonshemmede og kronisk syke har en del ekstrautgifter knyttet til sykdom som man ikke får kompensert av det offentlige. Dette er forsterket på grunn av endringen i særfradragsordningen for store sykdomsutgifter. For mange blir det en for stor økonomiske belastning å betale for juridisk bistand. Dagens inntektsgrense bidrar altså til å opprettholde sosiale forskjeller. En høyere inntektsgrense for rett til fri rettshjelp vil fremme likhet for loven og styrke utsatte gruppers rettsstilling.

¹⁷ Dokument 3:16 (2011-2012) Riksrevisjonens undersøkelse av partnerskapet mellom staten og kommunen i NAV

¹⁸ Hvor skal grensen gå. En rapport om brukernes erfaringer med dagens organisering av NAV (FFO 2010)

¹⁹ Forskrift til lov om fri rettshjelp § 1-1

I stortingsmeldingen «Om offentlig rettshjelp» ble det foreslått å heve inntektsgrensene til 325 000 kroner for enslige og 600 000 kroner for ektefeller og samboere. I tillegg ble det foreslått at utgifter knyttet til forsørgeransvar og sykdom skulle trekkes fra brutto inntekt.

FFO er enig i at det bør være en årlig justering og mener at det er naturlig å knytte inntektsgrensen til folketrygdens grunnbeløp som er gjenstand for årlig justering.

FFO mener imidlertid at inntektsgrensene bør være høyere enn foreslått i stortingsmeldingen. Med dagens grunnbeløp på 88 370 kr, tilsvarer inntektsgrensen foreslått i stortingsmeldingen ca. 3,6 G og 6,8 G. FFO har ikke endelig konkludert med hvor inntektsgrensen bør gå, men mener den i første omgang minst bør tilsvare 4G for enslige og 7G for ektefeller og samboere. Vi mener imidlertid det i tillegg bør være rom for å gjøre unntak fra inntektsgrensen slik at reell betalingsevne kan vektlegges i større grad enn i dag, og da særlig forsørgeransvar og sykdomsutgifter.

I Stortingsmeldingen foreslås det en videreføring av dagens ordning med egenandeler, men med et graderingssystem der egenandelens størrelse øker i takt med inntekt. FFO mener det kan være hensiktsmessig med en gradering av egenandelene avhengig av inntekt, men mener at forslaget i stortingsmeldingen gir for høye egenandeler.

Tilskudd til spesielle rettshjelptiltak

Departementet har siden 2013 bevilget penger til spesielle rettshjelptiltak gjennom en egen tilskuddsordning. I budsjettet for 2015 ble tilskuddet øremerket slik at ingen andre rettshjelptiltak kan søke på ordningen, selv om de oppfyller formålet med ordningen på en god måte.

Departementet understreket i statsbudsjettet for 2015 viktigheten av at tilskuddene skal gå til de rettshjelptiltakene som oppfyller formålet med ordningen best. Det vil si rettshjelptiltak som gir kostnadseffektive rettshjelpstilbud til særlig utsatte grupper og mennesker i en spesielt vanskelig situasjon, som kan oppfatte at terskelen for å oppsøke ordinær juridisk bistand er høy.

FFO har flere ganger søkt uten å få tilskudd til vårt Rettighetssenteret med den begrunnelse at fordelingspotten er begrenset og at Rettighetssenteret ikke retter seg mot en avgrenset gruppe. Departementet mener at vår målgruppe besitter større økonomiske og personlige ressurser enn målgruppen i andre tiltak.

FFO mener departementets vurdering av hvem som regnes å være en særlig utsatt gruppe og mennesker i en spesielt vanskelig situasjon, er for snever. Det er dokumentert at funksjonshemmede og kronisk syke har dårligere økonomi, utdanning og helse enn andre.²⁰ Det er videre dokumentert at mange funksjonshemmede ikke får oppfylt sine lovfestede rettigheter.²¹

De som kontakter Rettighetssenteret tar kontakt fordi de er kommet i en utsatt og spesielt vanskelig situasjon. Man kan være både ressurssterk og kunnskapsrik i utgangspunktet, men å takle en ny livssituasjon med en alvorlig sykdom eller en funksjonshemning, er krevende. Det er vanskelig å orientere seg om egne rettigheter, fremme søknader og følge dem opp, i tillegg til å takle en ny livssituasjon og få hverdagen til å fungere, både praktisk og økonomisk.

I møtet med systemet føler mange funksjonshemmede og kronisk syke seg små og maktesløse. Å kjempe for egne rettigheter når man lever i en så sårbar situasjon, er for mange uoverkommelig. Det er mange som opplever det som belastende stadig å måtte søke om og

²⁰ Molden, Wendelborg og Tøssebro, Levekår blant personer med nedsatt funksjonsevne, NTNU Samfunnsforskning, 2009, og Ramm, På like vilkår? Helse og levekår blant personer med nedsatt funksjonsevne, Statistisk sentralbyrå, 2010

²¹ McClimans, Else, Utviklingen av funksjonshemmedes rettigheter siste ti år, 2013

klage på avslag om f.eks. tjenester, stønader eller hjelpemidler, hvor du må beskrive behov, forklare, argumentere og legge ved dokumentasjon i saken. Om søknaden eller klagen innvilges må du følge opp at vedtaket gjennomføres i praksis.

I vårt arbeid på Rettighetssenteret har vi mange eksempler på at folk får innvilget sin søknad, men det skjer ingenting. Kommunen iverksetter ikke vedtaket i praksis. Det er få som vet at de da kan påklage kommunens manglende oppfølging. Mange opplever å bli satt på sidelinjen og blir ikke tatt på alvor med sin beskrivelse av egen situasjon. Noen orker ikke å ta kampen og resignerer. Andre har smertelig erfart at sjansen for å nå frem er så minimal at de lar være.

Det er derfor avgjørende å ha noen å gå til som kan gi råd og hjelp på veien videre. FFOs Rettighetssenter retter seg ikke mot én bestemt gruppe funksjonshemmede, men er åpent for alle. Gjennomgående er de som kontakter oss mennesker som lever med funksjonshemming eller kronisk sykdom og som ikke er i en økonomisk situasjon til å kunne kontakte advokat. Mange av brukerne av vårt Rettighetssenter har en anstrengt økonomi og har ikke mulighet til å betale for juridisk bistand. Rettighetssenteret har stor legitimitet fordi det er brukerstyrt; mange ønsker juridisk hjelp fra en interesseorganisasjon som FFO, fordi de vet at vi har særlig kompetanse på funksjonshemming og oversikt over deres særskilte behov og rettigheter på velferdsområdet.

FFO mener at flere rettshjelpiltak rettet mot funksjonshemmede og kronisk syke må omfattes av tilskuddsordningen. Vi mener derfor at ordningen med tilskuddet til spesielle rettshjelpiltak må styrkes og at Rettighetssenteret må sikres finansiering gjennom ordningen.

Vi ber primært om at FFOs Rettighetssenter tas inn blant rettshjelpiltakene som får øremerket tilskudd, i likhet med NOAS som ble tatt inn etter budsjettforhandlingene høsten 2014. Alternativt ber vi om at tilskuddsordningen utvides med en søkbar ekstrapott slik at flere rettshjelpiltak har muligheten til å søke om tilskudd.

Anmodning om møte

FFO ber med dette snarest om et møte med politisk ledelse i departementet for å gjennomgå FFOs spesifikke krav til budsjettet.

Med vennlig hilsen

FUNKSJONSHEMMEDES FELLESORGANISASJON

Knut Magne Ellingsen/s
Leder

Liv Arum
Generalsekretær

Kopi: Kontaktutvalget med Regjeringen
v/Barne-, likestillings- og inkluderingsminister Solveig Horne

Statsråd Torbjørn Røe Isaksen
Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep.
0032 Oslo

Vår fil: B15-HW001
Vårt Arkiv: 401
Saksbehandler: Hanne E. Witsø

Oslo 8. januar 2015

FFOs krav til statsbudsjettet 2016

20. november 2014 oversendte FFO krav til regjeringen knyttet til nødvendige hovedinnsatser i politikken for funksjonshemmede i statsbudsjettet for 2016.

I møte i Kontaktutvalget med regjeringen den 4. desember 2014 varslet vi våre krav til det enkelte fagdepartement på viktige områder i politikken for funksjonshemmede. Her følger derfor FFOs konkrete krav knyttet til statsbudsjettet for 2016 på Kunnskapsdepartementets område.

Norge ratifiserte FN-konvensjonen for mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) i 2013. FFO har fått oppgaven med å koordinere skyggerapporten fra sivilt samfunn. Vi vil i den forbindelse understreke Kunnskapsdepartementets plikt til å implementere CRPD innenfor sitt ansvarsområde og følge opp med økonomiske bevilgninger i 2016, slik det beskrives i artikkel 9 i konvensjonen:

«mennesker med nedsatt funksjonsevne skal få et selvstendig liv og kunne delta fullt ut på alle livets områder. Partene skal treffe alle hensiktsmessige tiltak for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne på lik linje med andre får tilgang til det fysiske miljøet, til transport, til informasjon og kommunikasjon, herunder informasjons- og kommunikasjonsteknologi og – systemer, og til andre tilbud og tjenester som er åpne for eller tilbys allmennheten, både i byene og i distriktene».

Grunnoplæringen

- FFO ber regjeringen utvikle indikatorer for inkluderende opplæring som gir tydelige signaler til kommunene om hva en inkluderende skole er, samt følge opp implementeringen med tilstrekkelig økonomiske midler til kommunene.
- FFO ber regjeringen sørge for at kvaliteten på lærerutdanningen fortsatt styrkes, og bidrar til at lærerne lærer mer om ivaretagelsen av elever med særskilte behov.
- FFO ber regjeringen om å lovfeste i opplæringsloven saksbehandlingsfrister i PP-tjenesten for utredningen av elever med særskilte behov og lærevansker.
- FFO ber regjeringen utvide Fylkesmannens tilsynsmyndighet til også å omfatte sanksjoner overfor skoleeiere som ikke følger opp pålegg og lukker avvik.
- FFO ber regjeringen innføre et eget skoleombud i hvert fylke, som særlig støtte for elever og pårørende i grunnskolen.

Barnehagen

- FFO ber regjeringen å kvalitetssikre ved tilsyn at funksjonshemmede barn i barnehagen fortsatt får det tilrettelagte tilbudet de har krav på etter at de øremerkede midlene ble fjernet i 2011.
- FFO ber regjeringen jobbe for et klarere regelverk som presiserer skolens og barnehagens ansvar for å bistå barn og unge med særskilte behov for medisinering.

Skolefritidsordningen

- FFO ber regjeringen påse at de som trenger assistent i skolefritidsordningen, får det.

Voksenopplæring

- FFO ber om at bevilgningen for voksenopplæring i studieforbundene økes til 225 mill. kroner for 2016.

Bakgrunn

FFO arbeider for at alle elever får et reelt utbytte av skoletilbudet og skolehverdagen. For våre elever betyr det at skolen må være tilgjengelig for alle, og imøtekomme tilgjengelighetskrav både fysisk og pedagogisk. Å gi alle et likeverdig tilbud og tilpasset opplæring må være kjernen i skolehverdagen. Dette stiller store krav til vårt utdanningssystem. Det handler om å gi like muligheter til opplæring, uavhengig av den enkeltes evner og forutsetninger.

En tilpasset opplæring forplikter læreren, rektor og skoleeier til å ta ansvar for hver enkelt elev i undervisningen og i skolehverdagen. Dessverre fremgår det ikke av lov eller forskrift hva som forstås med tilpasset opplæring. Dermed fungerer ikke dette som sikring av den individuelle retten for den enkelte elev. Inkluderende utdanning er heller ikke nærmere definert. Selv om kommunene har en klar plikt på utdanningsområdet, er det i dag uklare grenser mellom prinsippet om tilpasset undervisning, retten til spesialundervisning, krav til elevens skolemiljø og plikten til individuell tilrettelegging i skolen etter diskriminerings- og tilgjengelighetsloven.

Kunnskapsministeren har uttalt at kunnskap er fremtidens olje.¹ Regjeringen satser mye på å utvikle skolen til å bli en enda bedre arena for læring. Lærerløftet er ett eksempel. FFO mener imidlertid at mange elever står i fare for å sakke akterut fordi Lærerløftet ikke kommer alle til gode. Segregering av såkalte "svake" elever skjer ofte. Internasjonalt fronter Norge betydning av inkluderende utdanning. Men forskere sier: "*Forestillingen om at vi har en inkluderende skole kan i seg selv være den største hindringen på veien til en inkluderende skole.*"²

I våre krav til statsbudsjettet for 2016 foreslår FFO konkrete tiltak for å sikre rettighetene til elever med funksjonshemming og behov for individuelle tiltak og at tiltakene følges opp med tilstrekkelig økonomiske midler.

¹ http://www.dagbladet.no/2014/01/08/nyheter/innenriks/politikk/samfunn/nho-konferansen_2014/31170533/

² Wendelborg, C. og Tøssebro, J. (2010): Marginalisation processes in inclusive education in Norway – a longitudinal study of classroom participation. *Disability and Society*, 25 (6). 701-714.

Inkluderende skole

Artikkel 24 - FN-konvensjonen om rettighetene for mennesker med nedsatt funksjonsevne

"Partene anerkjenner at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til utdanning. Med sikte på å virkeliggjøre denne rettigheten uten diskriminering, og på basis av like muligheter, skal partene sikre et inkluderende utdanningssystem på alle nivåer..."

FFO har lenge savnet et tydelig signal fra regjeringen til kommunene om hva en inkluderende skole er. Det er ikke tilstrekkelig at inkludering kan tolkes på forskjellige måter. Begrepet "inkluderende skole" må ha et innhold som hindrer lovbrudd og sikrer at alle elever får optimalt læringsutbytte i et trygt og godt læringsmiljø.

FFO mener at inkluderingen i norsk skole er under press. Et eksempel er svak kommuneøkonomi eller mangelfull kompetanse i kommunene som gjør at mange funksjonshemmede og kronisk syke i dag ikke får det skoletilbudet de har krav på. Det er bra og nødvendig at det satses på lærerne. Samtidig er det imidlertid helt sentralt å ha ressurser til å gi et godt tilbud til elever med læringsutfordringer. FFO er urolig for at kommunene ikke har mulighet til både å satse på lærerne og samtidig oppfylle elevenes rettigheter. Rettigheter det her er snakk om er for eksempel spesialundervisning, tilrettelagt skolemateriell, PC, assistent og tilgjengelige skolebygg. I dette arbeidet er det også viktig at Statped har tilstrekkelige ressurser til å følge opp kommunene og kan gi reell hjelp til dem som trenger det.

Når det arbeides med kommunereform der formålet er å sikre gode velferdstjenester til alle, er det naturlig også å diskutere hvordan få en god og inkluderende skole. Erfaring viser at når kommuneøkonomien er under press, tyr mange kommuner til kutt på nettopp skolebudsjettet.

Vi mener derfor det er nødvendig at regjeringen utvikler et sett av indikatorer for en inkluderende skole. Vi ser at dette kan være en utfordring sett opp mot det kommunale selvstyret, men mener det er helt avgjørende for å sikre ivaretagelse av rettigheter særlig for de som trenger det mest. I siste instans er det nasjonen Norge som kan gå glipp av verdifull kunnskap hos ti prosent av elevene som går ut av grunnskolen, et helt årskull.

FFO ber regjeringen utvikle indikatorer for inkluderende opplæring som gir tydelige signaler til kommunene om hva en inkluderende skole er. Vi mener arbeidet også må følges opp med tilstrekkelig økonomiske midler til kommunene, og vi bidrar gjerne i arbeidet.

Lærerutdanningen

Gjennomføringen av "Kvalitet i kompetanse", Lærerløftet og lærerutdanning til mastergradsutdanning er avgjørende for norsk skole. For FFO og våre medlemsorganisasjoner betyr et lærerløft også noe mer fordi lærerne i større grad må settes i stand til å møte hverdagen i klasserommet. Elevmassen er sammensatt, og elever har ulike behov. Enkelte ganger kan dette handle om å ivareta en elevs behov knyttet til en funksjonshemning eller en kronisk sykdom. Det er lærerens plikt og ansvar så tidlig som mulig å melde fra om elever som har problemer eller sliter med undervisningen. For at en lærer skal kunne melde fra tidlig nok eller så tidlig som mulig, kreves det god kunnskap, blant annet om elever med funksjonshemning og kronisk sykdom. Det kreves også kunnskap om støttesystemet som er rundt skolen, som PP-tjenesten og Statped.

Det har vært et mangeårig krav fra FFO at lærerutdanningen må inneholde flere elementer av spesialpedagogikk. Nå støttes dette av Ekspertgruppen for spesialpedagogikk, som tydelig anbefalte flere spesialpedagogiske emner i barnehage- og lærerutdanningene.³

FFO representerer elever med funksjonshemninger og kroniske sykdommer. Mange av dem trenger spesialpedagogiske tiltak. Felles for våre elever er at de ofte møter hindringer, og hindringene er strukturelle og systematiske. Konsekvensene er altfor ofte at de ikke får fullt læringsutbytte av undervisningen, og at de ikke kan delta i skolens aktiviteter på linje med andre elever. *De har rett, men de får ikke rett*, slik det er beskrevet i en betenkning advokat Else McClimans gjorde på vegne av FFO i 2013.⁴

Vi mener at mer vekt på spesialpedagogikk i lærer- og barnehagelærerutdanningene kan være ett av tiltakene som er nødvendig for at flere barn og unge får det tilbudet de trenger. Da vil lærere være bedre rustet til å møte mangfoldet av barn i barnehage og skole. Omtrent ti prosent av elevene mottar spesialundervisning. Jo mer lærere kan om disse elevene, jo større mulighet har elevene til å få utnyttet sitt læringspotensial. Muligheten til å oppnå målsettingen om en inkluderende skole vil også øke.

Dette er viktig blant annet for å opprettholde et konstant fokus på både tilpasset opplæring og spesialundervisning. Vi mener dette hører hjemme i faget pedagogikk og elevkunnskap. Faget må inneholde en modul som tar for seg problemstillinger som elever med funksjonshemninger eller kroniske sykdommer opplever, og som har fokus på møtet mellom lærer og elever med et problem, foresatte, samt kunnskap om støtteapparatet.

Elementer av spesialpedagogikk i lærerutdanningen er også viktig slik at lærere har nok kunnskap og kompetanse til å kartlegge og møte behovene til elever med funksjonshemning. Det samme gjelder elever som trenger tilpasset opplæring i form av spesialundervisning eller spesialundervisningslignende tiltak.

FFO mener lærerne trenger mer kunnskap om den hverdagen de vil møte. Konkret betyr dette:

- Praktisk erfaring med hvordan man skal forholde seg til støttesystemene i PP-tjenesten og Statped.
- Inngående kunnskap om utforming, oppfølging og forvaltning av individuelle opplæringsplaner
- Kunnskap om opplæringsloven.
- Kunnskap om ivaretagelsen av samarbeidet mellom skole og hjem.
- Kunnskap om samhandling og samarbeid med andre fagpersoner som har ansvar for den enkelte elev (for eksempel fysioterapeuter, ergoterapeuter og leger).

FFO ber derfor regjeringen sørge for at kvaliteten på lærerutdanningen fortsatt styrkes, og bidrar til at lærerne lærer mer om elever med særskilte behov.

Saksbehandlingsfrister i PP-tjenesten

Opplæringsloven inneholder ikke bestemte regler for hvor lenge en elev maksimalt skal vente på å bli utredet av PP-tjenesten. Mange elever venter uforholdsmessig lenge.

Riksrevisjonen bekrefter de lange ventetidene for å få nødvendig hjelp når behovene melder seg.⁵ 70 prosent av PP-tjenestene har over tre måneder gjennomsnittlig saksbehandlingstid fra tilmelding til sakkyndig vurdering foreligger. 45 prosent har en saksbehandlingstid fra tre til seks

³ http://www.regjeringen.no/upload/KD/Hoeringsdok/2014/14_3600/Rapport_fra_Ekspertgruppen_for_spesialpedagogikk.pdf

⁴ McClimans, Else: Utviklingen av funksjonshemmedes rettssituasjon de siste ti år. FFO, politisk notat 2/2013. <http://ffo.no/globalassets/ffo-mener/politiske-notat/utviklingen-av-funksjonshemmedes-rettigheter-politisk-notat.pdf>

⁵ Dok 3:7 (2010-2011) Riksrevisjonens undersøkelse av spesialundervisning i grunnskolen

måneder, og 25 prosent har en saksbehandlingstid på over seks måneder. Når vedtakene endelig fattes, er tiltakene i tillegg ofte mangelfulle.

Å vente på utredning uten å være sikker på når en får gjennomført utredningen, hindrer at nødvendige tiltak settes i gang og at en får det opplæringstilbudet en har krav og rett til gjennom opplæringsloven. Dette er svært uheldig når vi vet hvor viktig det er å igangsette tiltak så tidlig som mulig for å sikre et godt opplæringstilbud. FFO mener at det er nødvendig å innføre en bestemmelse i opplæringsloven som angir frister for saksbehandlingstid i PP-tjenesten ved utredning av elever med særskilte behov.

FFO ber derfor regjeringen om å lovfeste i opplæringsloven saksbehandlingsfrister i PP-tjenesten for utredningen av elever med særskilte behov og læringsvansker.

Fylkesmannens tilsyn

Lovpålegg og forskrift viser seg dessverre ikke alltid å være tilstrekkelig. Fylkesmannen, som er klageinstans for enkeltvedtak og som fører tilsyn, har ingen sanksjonsmuligheter overfor kommunene. Både Arbeidstilsynet og Helsetilsynet kan gripe inn overfor kommunene, men altså ikke Fylkesmannen. Resultatet er at foresatte ofte blir stående alene i sin kamp mot skolen og kommunen. Klagesaker er ofte kompliserte, og oppfølging av slike saker krever mye av foresatte. Behandlingen tar dessuten lang tid, og kan føre til at mange rett og slett gir opp å klage.

Riksrevisjonens undersøkelse av spesialundervisningen i grunnskolen⁶ viser blant annet betydelige svakheter i kommunenes saksbehandling ved vurdering av behovet for spesialundervisning og ved tildeling, planlegging og oppfølging av spesialundervisningen. Det viser seg også at mange skoleeiere ikke følger opp tilsynet eller lukker avvikene.

For å sikre at elever får sin rett oppfylt, mener FFO det nødvendig å utvide Fylkesmannens tilsynsoppgaver til også å omfatte sanksjoner. Svært mange norske kommuner har ikke juridisk kompetanse, og opplæringsloven tolkes ofte ulikt. I et kommunereformperspektiv er dette urovekkende, når formålet med reformen er bedre tjenester. Vi mener det er uverdigg at norske kommuner kan bryte loven og indirekte påføre svært mange elever tapt kunnskap.

FFO ber derfor regjeringen utvide Fylkesmannens tilsyn til også å omfatte sanksjoner overfor skoleeiere som ikke følger opp pålegg og lukker avvik.

Skoleombud

FNs Barnekomité har uttrykt bekymring over den høye forekomsten av mobbing i norsk skole⁷. Dette er et tema som FFO også er opptatt av, siden funksjonshemmede barn og unge er ekstra utsatt.

Erfaringer fra FFO og tilbakemeldinger fra våre medlemsorganisasjoner og andre, viser at funksjonshemmede er utsatt for erting, nedvurdering og utfrysing. Djupedalutvalget ser nå på hva som må til for å bedre skolemiljøet og redusere mobbingen, samt komme med kunnskapsbaserte tiltak.

FFOs Rettighetssenter får mange henvendelser på skolens område. Fra 2012 og frem til desember 2014 har senteret hatt 490 henvendelser som viser brudd på opplæringsloven og at foresatte ikke kjenner lovverket. Mye tyder også på at mange skoler ikke i tilstrekkelig grad opplyser foresatte om elevers rettigheter. Dette har ofte med kommunens økonomi å gjøre, og er i strid med opplæringsloven.

⁶ Dok 3:7 (2010-2011) Riksrevisjonens undersøkelse av spesialundervisning i grunnskolen

Hvis vi ser samlet på brudd på opplæringsloven, både psykososialt, fysisk og med henblikk på mulighetene til å få optimalt læringsutbytte, mener FFO det er på tide å opprette et eget skoleombud i hvert fylke. Skoleombudet kan bidra til å sikre elevens rettigheter og kan aktivt følge opp tilsynsarbeidet, drive opplysningsvirksomhet og være en støtte for pårørende i mobbe- og klagesaker.

FFO ber derfor regjeringen innføre et eget skoleombud i hvert fylke, som særlig støtte for elever og pårørende i grunnskolen.

Barnehagen

Tilsyn i barnehagen

Regjeringen ønsker å innføre et uavhengig tilsyn med barnehagene. FFO har tatt til orde for dette ved flere anledninger etter at øremerkingen av tilskudd til tiltak for funksjonshemmede barn i barnehagen ble innlemmet i kommunenes rammetilskudd i 2011.

Vi var – og er fortsatt – bekymret for at en stram kommuneøkonomi kan gå ut over barn med særskilte behov i barnehagen. Gitt dagens situasjon i kommunene, med stramme budsjettammer og mangel på førskolelærere, frykter FFO at barn med nedsatt funksjonsevne lett blir nedprioritert. Vi mener regjeringen må føre tilsyn med om barnehagenes plikt til å gi et tilpasset tilbud faktisk holder mål.

For å være sikre på at kommunene ivaretar rettighetene til funksjonshemmede barn i barnehagen, ber FFO regjeringen om at tilsynet med barnehagen også vurderer om barn med særskilte behov fortsatt får det tilrettelagte tilbudet de har krav på etter at man fjernet øremerkingen av tiltaksmidler i 2011.

Barn og unge med særskilte medisinske behov - bistand i skole og barnehage.

Det er nødvendig med en avklaring av skolens og barnehagens ansvar for barn og unge med særskilte medisinske behov. Uklare ansvarslinjer, og liten vilje fra skole og barnehage til å håndtere ulike behov, særlig legemiddelhåndtering, er problemstillinger FFO ofte møter. Ansvarsforholdet i tilknytning til legemiddelhåndtering er i dag beskrevet i rundskriv I-5-2008.

Legemiddelhåndtering i barnehage, skole og SFO er ikke lovfestet, men rundskrivet presiserer hva som anses for å være gjeldende rett. Allikevel opplever mange uklarhet rundt hva som inngår som skolens eller barnehagens ansvar, og hva som inngår som en del av foreldreansvaret. Rundskrivets største svakhet er at barnehagene utelukkes fra ansvarspåleggelse.

Ifølge opplæringsloven har alle barn og all ungdom opplæringsrett, også om de bruker legemidler. Det er heller ikke hjemmel i barnehageloven for å nekte et barn plass i barnehage selv om det bruker legemidler. Barnehageloven gir i dag funksjonshemmede og kronisk syke barn fortrinnsrett til barnehageplass, og det er dermed rimelig å anta at dette også inkluderer barn som trenger medisiner i løpet av dagen. Nylig uttalte Fylkesmannen i Hordaland på forespørsel at en barnehage ikke kunne pålegges å gi insulin til et barn med diabetes.⁸ FFO mener dette er feil og svært bekymringsfullt.

FFO ber regjeringen utforme et klarere regelverk som presiserer skolens og barnehagens ansvar for å bistå barn og unge med særskilte behov for medisiner. Et likelydende krav er sendt til Helse- og omsorgsdepartementet.

⁸ <http://www.utdanningsnytt.no/4/Meny-B/Barnehage/Hverdagsliv/--Fylkesmannen-legitimerer-utestenging-fra-barnehagen/>

Skolefritidsordningen

I følge opplæringslovens § 13-7 skal kommunen ha et tilbud om skolefritidsordning (SFO) for barn med særskilte behov på 1. - 7. årstrinn. Barn med funksjonshemning skal gis gode utviklingsvilkår.

Nylig var det et oppslag i NRK om et barn med funksjonshemning som hadde brukerstyrt personlig assistent etter skoletid.⁹ Denne assistenten kunne imidlertid ikke følge med barnet til SFO. Dette fremstår som et paradoks. For barn som er avhengig av hjelp og bistand må kommunene utvikle og etablere smidige og sømløse ordninger som er hensiktsmessig for eleven. Det forutsetter at tjenesteløsningene samordnes slik at samme person for eksempel kan ha ulike roller overfor samme bruker.

FFOs Rettighetssenter får mange henvendelser fra foresatte hvis barn med funksjonshemning *har* assistent i SFO, men der assistenten brukes til helt andre oppgaver. Dette reduserer barnets mulighet for gode utviklingsvilkår. Likevel er det største problemet at barn med funksjonshemninger ikke får assistent i det hele tatt. Dette er et stort hinder for deltakelse på lik linje med andre barn.¹⁰

FFO ber derfor regjeringen påse at kommunene utvikler gode sømløse ordninger slik at barn som trenger assistent i skolefritidsordningen, får det.

Voksenopplæring

Voksenopplæringen i studieforbundene kom under hardt press da regjeringen Solberg foreslo å kutte bevilgningen med 40 mill. kroner for 2015. FFO er svært fornøyd med at kuttet ble reversert i forliket mellom regjeringspartiene, Venstre og KrF.

I Innst. 12 S. 2014-2015 viser flertallet i komiteen, sammensatt av disse partiene, til at:

«studieforbundene bidrar til livslang læring og gir gode og viktige utdanningstilbud over hele landet»

I samme innstilling er det en samlet komité som viser til at:

«frivillige organisasjoner gjennom studieforbundene bidrar med samfunnsnyttig innsats og kompetanseheving rettet mot voksne og målgrupper med spesielle behov som for eksempel funksjonshemmede. Komiteen mener studieforbundene blant annet driver et uvurderlig arbeid når det gjelder demokratiopplæring, å skape møtesteder og å ta vare på kultur, tradisjoner og mangfold. Etter at den nye voksenopplæringsloven trådte i kraft kan studieforbundene vise til økende aktivitet, i tråd med intensjonene i loven.»

FFO har også merket seg at komiteens medlemmer fra regjeringspartiene trekker fram «kurs til mennesker med nedsatt funksjonsevne» som viktige i prioriteringen av tilskuddsordningen framover.

Behovet for styrking av voksenopplæringen i studieforbundene

Størstedelen av den opplæringsaktiviteten som skjer i regi av frivillige organisasjoner og som er støttet gjennom studieforbundene, er tilbud ingen andre har. Dette er aktivitet som skjer lokalt uavhengig av utdanningsinstitusjoner. I mange kommuner er dette innbyggernes eneste mulighet

⁹ <http://www.nrk.no/nyheter/far-ikke-ekstrahjelp-pa-sfo-1.11975066>

¹⁰ <http://www.nrk.no/nyheter/far-ikke-ekstrahjelp-pa-sfo-1.11975066>

til å øke sin kompetanse og delta på kurs. Studieforbundene arrangerte i 2013 43 000 tilskuddsberettigede kurs med til sammen 493 200 deltakere.

En fersk forskningsrapport fra Oxford Research, bestilt av Kunnskapsdepartementet, viser at 35 prosent av kursvirksomheten i de frivillige organisasjonene vil forsvinne uten voksenopplæringstilskuddet. Kursvirksomhet er derfor en viktig del av frivilligheten lokalt og en aktivitet som stimulerer det lokale arbeidet.

Med det tallmateriale som foreligger og de erfaringene som er gjort, er det viktig at voksenopplæringen i studieforbundene styrkes i årene framover. I saldert budsjett for 2015 ble rammen på 202,5 mill. kroner. Til sammenligning var rammene til virksomheten i studieforbundene i 2001 på 213 mill. kroner.

Studieforbundet Funkis

Studieforbundet Funkis er et forbund for landsdekkende organisasjoner av funksjonshemmede og kronisk syke og har 67 medlemsorganisasjoner. For Studieforbundet Funkis viser tall at det har vært en jevn økning helt fra 2001 og fram til nå, og at Funkis er det studieforbundet som har økt mest de siste årene.

Aktivitetsutvikling i Studieforbundet Funkis de siste 12 årene viser at aktiviteten er mer enn doblet i perioden. I perioden 2011 til 2013 er kursaktiviteten økt med 35 prosent og antall deltakere er økt med 62 prosent.

	2001	2003	2005	2007	2009	2010	2011	2012	2013
Antall kurs	2588	2727	3208	3409	3515	3996	4601	5192	6206
Antall timer	54661	25772	64505	70655	78600	82265	93793	108029	126886
Antall deltakere	22549	25772	31123	31590	31607	33206	35075	45474	56763

Kurs arrangert av funksjonshemmedes organisasjoner er både diagnose- og aktivitetsrelaterte. Funksjonshemmede og kronisk syke trenger tilpasset trening for å mestre dagligliv, redusere følger av diagnosen og bedre egen helsetilstand generelt. For mange som lever med en funksjonshemning eller kronisk sykdom, er møteplassen studievirksomheten representerer viktig som sosial arena i en ny livssituasjon. Studievirksomheten er også viktig for å komme ut av isolasjon å ha et mer aktivt liv både i det daglige og for å bidra i samfunnet.

Når mange av FFOs medlemsorganisasjoner har etablert møteplasser innenfor rammene av et studietiltak, skyldes det at det er et reelt behov blant medlemmene og at det er vesentlig for livsmestring

For å styrke voksenopplæringen i studieforbundene er det behov for en økning av bevilgning, og FFO ber om at posten økes til 225 mill. kroner for 2016.

Anmodning om møte

FFO ber med dette snarest om et møte med politisk ledelse i departementet for å gjennomgå FFOs spesifikke krav til budsjettet.

Med vennlig hilsen

FUNKSJONSHEMMEDES FELLESGRUPPE

Knut Magne Ellingsen/s
Leder

Liv Arum
Generalsekretær

Kopi: Kontaktutvalget med Regjeringen
v/Barne-, likestillings- og inkluderingsminister Solveig Horne

Statsråd Jan Tore Sanner
Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Postboks 8112 Dep
0032 Oslo

Vår fil: B15-ATS002
Vårt Arkiv: 401
Saksbehandler: ATS/CL/BTL

Oslo 8. januar 2015

FFOs krav til statsbudsjettet 2016

20. november 2014 oversendte FFO krav til regjeringen knyttet til nødvendige hovedinnsatser i politikken for funksjonshemmede i statsbudsjettet for 2016.

I møte i Kontaktutvalget med regjeringen den 4. desember 2014 varslet vi våre krav til det enkelte fagdepartement på viktige områder i politikken for funksjonshemmede. Her følger derfor FFOs konkrete krav knyttet til statsbudsjettet for 2016 på Kommunal- og moderniseringsdepartementets område.

Norge ratifiserte FN-konvensjonen for mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) i 2013. FFO har fått oppgaven med å koordinere skyggerapporten fra sivilt samfunn. Vi vil i den forbindelse understreke Kommunal- og moderniseringsdepartementets plikt til å implementere CRPD innenfor sitt ansvarsområde og følge opp med økonomiske bevilgninger i 2016, slik det beskrives i artikkel 9 i konvensjonen:

«mennesker med nedsatt funksjonsevne skal få et selvstendig liv og kunne delta fullt ut på alle livets områder. Partene skal treffe alle hensiktsmessige tiltak for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne på lik linje med andre får tilgang til det fysiske miljøet, til transport, til informasjon og kommunikasjon, herunder informasjons- og kommunikasjonsteknologi og – systemer, og til andre tilbud og tjenester som er åpne for eller tilbys allmennheten, både i byene og i distriktene».

Funksjonshemmedes rettssituasjon i kommunene

- FFO ber regjeringen sikre at funksjonshemmede og kronisk syke får oppfylt sine rettigheter til tjenester og ytelser i kommunene.

Kommunereformen

- FFO ber regjeringen sikre at kommunene får tilstrekkelige ressurser til å utføre sine pålagte tjenester i forbindelse med kommunereformen, og vurdere fortløpende om det bør tilføres midler allerede i revidert nasjonalbudsjett i 2015.
- FFO ber regjeringen sørge for brukermedvirkning på nasjonalt nivå i forbindelse med kommunereformen, særlig knyttet til de nye kommunenes oppgaver.

Tiltak for likeverdige tjenester i ny kommunestruktur

- FFO ber regjeringen i større grad benytte øremerkede midler for å ivareta tjenestetilbudet til innbyggerne med store behov.
- FFO ber regjeringen redusere innslagspunktet for ressurskrevende tjenester til samme nivå som en vanlig sykehjemsplass, omlag 600 000 kroner.
- FFO ber regjeringen sørge for at fylkesmannen fører tilsyn med at enkeltvedtak iverksettes og at fylkesmannen i større grad enn nå gjennomfører tilsyn på bakgrunn av enkeltsaker.
- FFO ber regjeringen gi fylkesmannen myndighet til å iverksette sanksjoner overfor kommuner som ikke retter seg etter fylkesmannens vedtak.

Universell utforming og tilgjengelighet

- FFO ber regjeringen sette 2025 som endelig frist for universell utforming av eksisterende bygg og sette av omfattende bevilgninger til dette formålet årlig, samt legge dette inn i forpliktende handlingsplaner.
- FFO ber regjeringen sette 2020 som frist for at alle offentlige bygg er tilgjengelige.
- FFO ber regjeringen om å evaluere effekten av endringene i TEK10 i henhold til hvordan praktiseringen påvirker boligkvaliteten, prisnivå og antallet tilgjengelige boliger.

Boligtiltak

- FFO ber regjeringen sikre at det er brukeren som settes i sentrum i boligpolitikken fremover, og at kommunenes ansvar beskrives tydeligere og at innsatsene overvåkes.
- FFO ber regjeringen sikre at samfunnsplanlegging og kommunale planer ivaretar innbyggernes behov for gode boliger og bomiljøer, samt at det settes nasjonale mål for klima og universell utforming.
- FFO ber regjeringen styrke den individuelle retten til en god bolig, og at kommunene sterkere forpliktes til å tilby gode boliger og tjenester til blant annet funksjonshemmede.
- FFO ber regjeringen forbedre Husbankens virkemidler gjennom følgende tiltak:
 - Unge uføre må få adgang til 50 års nedbetalingstid for startlån.
 - Bostøtten må knyttes til en leieprisindeks og grenseverdiene i bostøtteordningen må justeres i tråd med endringene i uføretrygden.
- FFO ber regjeringen sikre at alle kommuner i Norge tilbyr sine borgere mulighet for å søke om boligtilpasningstilskudd. Frem til det er sikret, ber vi regjeringen vurdere en alternativ, midlertidig løsning.
- FFO ber regjeringen om å kartlegge behovet for etterinnstallering av heis og øke rammene i tråd med behovet.

Funksjonshemmedes rettssituasjon i kommunene

I 2013 fikk advokat Else Leona McClimans i oppdrag fra FFO å utarbeide en juridisk betenkning om utviklingen av funksjonshemmedes rettssituasjon. McClimans konkluderte med at den største utfordringen for funksjonshemmede er at de ikke får oppfylt de rettighetene de faktisk har. Årsakene til dette er sammensatt. Lovverket er i mange tilfeller godt. Men når rettighetene skal forvaltes i kommunene, får mange likevel ikke oppfylt de lovfestede rettighetene som er vedtatt av Stortinget.

Tilsynsmyndighetene har avdekket omfattende lovbrudd i kommunene. Årsrapporten til Statens helsetilsyn fra 2013 viser at det ble avdekket lovbrudd i 189 av 326 kommunale helse- og omsorgstjenester (søknader om sykehjemsplass, rehabilitering og avlastning).¹ I 2009 avdekket

¹ <https://www.helsetilsynet.no/upload/Publikasjoner/aarsrapporter/aarsrapport2013.pdf>

tilsyn med barne- og avlastningsboliger i 75 kommuner og bydeler brudd på regelverket i tre av fire virksomheter.²

En av ni elever får spesialundervisning.³ Det utgjør omtrent 53 000 elever, eller et helt årskull i den norske skolen.⁴ Riksrevisjonens undersøkelse av spesialundervisningen i grunnskolen i 2010-2011 dokumenterte mange brudd på opplæringsloven ute i kommunene. FFOs Rettighetssenter⁵ mottar også mange henvendelser som tydelig viser at tilbudet om spesialundervisningen ikke er tilfredsstillende, og at økonomi ofte er den bakenforliggende årsaken til at tilbudet i praksis ikke er godt nok for den enkelte elev.

Mange funksjonshemmede og kronisk syke har en utfordrende hverdag, og bruker mye energi og krefter på å klare helt dagligdagse oppgaver. Noen orker ikke å ta opp kampen for sine rettigheter og resignerer. Andre har smertelig erfart at sjansen for å nå frem er så minimal at de lar være. Når forvaltningen av individuelle rettigheter praktiseres slik i kommunene, kan det føre til at tjenester og ytelser blir forbeholdt de mest utholdende og mest ressurssterke; og at mange som trenger tjenestene ikke får.

FFO ber regjeringen sikre at funksjonshemmede og kronisk syke får oppfylt sine rettigheter til tjenester og ytelser i kommunene.

Kommunereformen

Regjeringen har satt i gang et omfattende arbeid med en kommunereform. En reform krever store ressurser i form av tid, penger og mennesker - også i forberedelsesfasen. Våre erfaringer fra både NAV-reformen og Samhandlingsreformen viser at store strukturendringer går ut over tjenester. FFO frykter at tjenestene og brukerne havner i bakleksa under arbeidet med ny kommunereform. Regjeringens hovedfokus i de kommende årene må derfor være at kommunene gis økonomiske muskler til å opprettholde tjenestetilbudet gjennom hele reformperioden. Regjeringen må sørge for at mennesker som trenger gode, stabile tjenester i kommunene, ikke nedprioriteres og at kronisk syke og funksjonshemmede får tjenester de er avhengig av i sitt daglige liv.

Det er avgjørende at kommunene i budsjettet for 2016 får tilstrekkelige ressurser til både å utføre sine pålagte tjenester og å gjennomføre kommunereformen. FFO er urolige for at det frem til nå ikke er satt av tilstrekkelig ressurser til kommunene. Vi vet at kommunene styrkes gjennom de frie midlene i 2015, for blant å følge opp statlige satsinger og føringer. Men vi ser også at mange kommuner er i en økonomisk situasjon som gjør at de bruker midler, som regjeringen har lagt klare føringer for, til andre formål. For eksempel fikk kommunene 180 mill. kroner mer i 2014 til skolehelsetjenesten. Samme år gikk satsingen på skolehelsetjeneste ned i 23 kommuner, ifølge en undersøkelse utført av bladet Sykepleien. Det viser at kommunene prioriterer andre formål enn det som var intendert med disse midlene. Kommunenes økonomi i reformperioden må derfor vurderes fortløpende og om nødvendig må det tilføres midler allerede i revidert nasjonalbudsjett i 2015.

Mange funksjonshemmede og kronisk syke er som nevnt helt avhengige av kommunale tjenester, og for FFO er det derfor svært viktig med brukermedvirkning i forbindelse med kommunereformen. Staten er forpliktet til aktivt å trekke inn og rådføre seg inngående med mennesker med nedsatt funksjonsevne, gjennom de organisasjoner som representerer dem, i

² Rapport fra Helsetilsynet 2/2010 Oppsummering av landsomfattende tilsyn i 2009 med kommunale sosial- og helsetjenester til barn i barne- og avlastningsboliger: Det vil helst gå bra...

³ Utdanningsspeilet 2013

⁴ Ibid.

⁵ FFOs Rettighetssenter er et rådgivnings- og kompetansesenter i rettighetsspørsmål som gjelder personer med funksjonshemning og kronisk sykdom. Senteret ble etablert i 2000. All hjelp er gratis.

beslutningsprosesser som gjelder spørsmål knyttet til mennesker med nedsatt funksjonsevne.⁶ På kommune- og fylkesnivå har vi råd for mennesker med nedsatt funksjonsevne, men vi har ikke noe tilsvarende på nasjonalt nivå.

FFO ber derfor regjeringen sørge for brukermedvirkning på nasjonalt nivå i forbindelse med kommunereformen, særlig knyttet til de nye kommunenes oppgaver.

Tiltak for likeverdige tjenester i ny kommunestruktur

Målet med reformen er å få robuste kommuner med mer makt og flere oppgaver enn i dag. Ekspertutvalget som leverte sin rapport i desember 2014 foreslo store endringer knyttet til oppgaver overført til kommunene som kan få store konsekvenser for funksjonshemmede. FFO forventer å få være med i prosessen knyttet til de nye kommunenes oppgaver - og at resultatet av en kommunereform er at kommunene i større grad enn nå blir i stand til å oppfylle lovpålagte tjenester hvor de individuelle behovene ivaretas. I hvilken grad lovfestede rettigheter oppfylles, avhenger i stor grad av kommunale faktorer som kunnskap og kompetanse, økonomiske rammer og prioriteringer.

Mer makt til kommunene kan føre til større kommunale forskjeller. FFO frykter at større kommunale forskjeller vil forsterke fenomenet «velferdsflyktninger», det vil si personer og familier som ser seg nødt til å flytte til en annen kommune for å få de tjenestene de trenger og etter loven har krav på. Ikke alle har mulighet til å flytte, og det bør heller ikke være nødvendig. I forbindelse med en kommunereform, må det derfor gjennomføres tiltak som sørger for at velferdstjenestene blir mest mulig likeverdig utformet utfra individuelle behov, uavhengig av bosted, slik at funksjonshemmede og kronisk syke ikke tvinges til å flytte for å få sine rettmessige tjenester.

For å ivareta brukere med omfattende tjenestebehov mener vi at innslagspunktet for ressurskrevende tjenester må reduseres og ligge på samme nivå som for en vanlig sykehjemsplass, på omlag 600 000 kroner. I tillegg mener FFO de statlige overføringene til kommunene i større grad enn nå bør være øremerket når det gjelder velferdstjenester og at rapportering på bruk må forsterkes.

Fylkesmannen har en svært viktig rolle som en grunnleggende rettssikkerhetsgaranti for at funksjonshemmede og kronisk syke får den hjelpen de har krav på og behov for. FFO mener en kommunereform må føre til at fylkesmannens myndighet i forbindelse med klagebehandling og tilsyn må styrkes, ikke svekkes.

I saker hvor fylkesmannen har omgjort kommunenes vedtak, har kommunene plikt til å følge opp. Erfaring viser imidlertid at enkelte kommuner bevisst trener oppfølgingen av disse vedtakene. For den som har fått medhold oppleves det som et utrolig paradoks at kommunen slipper unna når de ikke har oppfylt sin plikt. Vi mener at klage- og tilsynsmyndighetene må kunne arbeide aktivt for å påse at kommunene følger opp lovpålagte plikter og vedtak. Derfor må det få konsekvenser når kommuner velger å ignorere norsk lov. FFO mener tilsynsmyndighetene må få utvidede virkemidler gjennom for eksempel økonomiske sanksjoner, slik fylkesmannen for eksempel har myndighet til i barnevernssaker.⁷

Universell utforming og tilgjengelighet

FFO konstaterer at innsatsen for å nå målet om et universelt utformet Norge innen 2025 reduseres.

Universell utforming av bygninger er ivaretatt i norsk lovgivning, men gjelder kun for nybygg. Det finnes fortsatt, seks år etter at diskriminerings- og tilgjengelighetsloven kom, ingen plan for når

⁶ FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) art 4 (3)

⁷ Forskrift om fylkesmannens adgang til å ilegge kommuner mulkt ved oversittelse av fristene i barnevernloven § 6-9

eksisterende bygningsmasse skal være universelt utformet. I budsjettforslaget fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet for 2015 er det varslet igangsetting av et arbeid for å utvikle en plan for universell utforming og økt tilgjengelighet som skal gjelde for perioden 2015-2019. Det fremholdes at det skal utformes målrettede tiltak på tvers av sektorene. En slik tilnærming har FFO etterlyst, og vi ser det som svært positivt og nødvendig for et godt og helhetlig resultat. Vi mener hovedfokus må være på offentlige bygg, med skoler som førsteprioritet. Vi mener det er nødvendig å øremerke midler for å sikre god tilgjengelighet innen 2020 og universell utforming av alle offentlige bygninger innen 2025, og vi foreslår at regjeringen setter av omfattende bevilgninger til dette formålet årlig.

Valgfriheten i boligmarkedet for personer som lever med fysisk funksjonshemning er begrenset, siden kun ti prosent av den norske boligmassen er tilgjengelig. Derfor er det nødvendig å føre en politikk, som raskt bidrar til at antall tilgjengelige boliger øker. Vi tror at opprettholdelsen av tilgjengelighetskravene i teknisk forskrift til Plan- og bygningsloven i så måte er et viktig bidrag. Vi konstaterer imidlertid at den nye forskriften gir unntak fra tilgjengelighetskravene for boliger under 50 m², en grense FFO mener er uheldig. Målet med begrensningen er å få flere rimeligere små leiligheter på markedet, for å imøtekomme den generelle etterspørselen fra unge mennesker som skal etablere seg. Vi mener det er vesentlig å følge utviklingen på boligmarkedet etter at endringene i TEK 10 gjøres gjeldene fra 1.1.2015, særlig når det gjelder prisutvikling. FFO ber på denne bakgrunn regjeringen om å evaluere effekten av endringene i TEK10 både i forhold til hvordan praktiseringen påvirker boligkvaliteten, prisnivå og antallet tilgjengelige boliger.

FFOs mål er et samfunn der funksjonshemmede har samme frihet til å velge hvor en vil bo på linje med øvrige borgere i dette landet. Dette bør gjelde uansett boligstørrelse, slik at alle sikres gode boforhold og et utgangspunkt for et aktivt og likeverdig sosialt liv. Et mer inkluderende og åpent samfunn gjennom universell utforming og med gode tilgjengelige boliger vil ha en gunstig samfunnsøkonomisk effekt. Når folk kan bo i egne tilgjengelige boliger lenger, vil det bli mindre behov for pleie- og omsorgstjenester og færre vil ha behov for sykehjemsplasser og omsorgsboliger.

Boligtiltak

FN-konvensjonen om rettighetene for funksjonshemmede - artikkel 19 og 28

Mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til en tilfredsstillende levestandard for seg selv og sin familie, herunder bolig. De skal ha anledning til å velge bosted, og hvor og med hvem de skal bo, på lik linje med andre, og ha tilgang til ulike støttetjenester, herunder den personlige bistand som er nødvendig for å kunne bo og være inkludert i samfunnet og for å forhindre isolasjon eller segregering fra samfunnet.

Å ha et godt sted å bo er grunnleggende for velferd, trygghet og tilhørighet. Funksjonshemmede og kronisk syke vil bo som andre, men har ikke samme valgfrihet i boligmarkedet. Det er stor mangel på tilgjengelige boliger generelt og gode kommunale leieleiligheter spesielt. Mange kommuner velger å bygge store institusjonslignende boenheter der mennesker som lever med ulike livsutfordringer, blant annet funksjonshemninger, presses til å bo sammen. I tillegg er presset i boligmarkedet stort, særlig i de store byene. Prisenivået gjør det utfordrende å kjøpe bolig uten lønnsinntekt.

En ny strategi på boligområdet skal ta tak i disse utfordringene. For at boligstrategien skal bli vellykket må brukeren settes i sentrum, og kommunenes ansvar må beskrives og overvåkes. I tillegg må brukermedvirkning sikres i det strategiske arbeidet på nasjonalt nivå.

Boligplanlegging

Boligutviklingen fremover vil være preget av befolkningsvekst i pressområdene, boligfortetting og arealutviding. Det er viktig at planarbeid ivaretar sentrale mål innen miljø, universell utforming og offentlig transport. Et godt planarbeid ivaretar alle innbyggerne, også funksjonshemmede.

FFO ber regjeringen sikre at samfunnsplanlegging og kommunale planer må ivareta alle innbyggers behov for gode bomiljøer, samt sikre nasjonale mål for klima og universell utforming.

Etablering i egen bolig

En fersk undersøkelse FFO har gjennomført⁸ viser at mellom 4 000 og 7 000 personer mellom 18 og 49 år, som mottar hjemmebaserte tjenester, fortsatt bor hjemme hos foreldrene sine. Undersøkelsen viser at de som bor hjemme, har det samme bistandsbehovet som de i samme alder og situasjon som har flyttet for seg selv. Disse to gruppene er omtrent like store. Det betyr at de som bor hjemme har like stor "bøevne" som de som har flyttet hjemmefra. At de fortsatt bor hjemme ser ut til å avhenge av ytre forhold, som for eksempel at det tilbudet de får av kommunen om bolig og tjenester ikke er tilfredsstillende. Mange har antakelig ikke et bedre valg enn å fortsette å bo hjemme.

På denne bakgrunnen ber FFO regjeringen styrke den individuelle retten til en god bolig, samt forplikte kommunene sterkere til å tilby gode boliger og nødvendige tjenester til den enkelte.

Husbankens virkemidler

Husbanken har mange gode ordninger og tilskudd som kan støtte opp under å etablere seg og leve i egnet bolig, enten for seg selv eller sammen med andre. En koordinert og effektiv utnyttelse av de økonomiske virkemidlene i Husbanken kan spare kommunen for utgifter og bidra til starten på en boligkarriere for den enkelte.

FFO ber regjeringen forbedre Husbankens virkemidler gjennom disse tiltakene: Unge uføre må få adgang til 50 års nedbetalingstid for startlån, bostøtten må knyttes til en leieprisindeks og grenseverdiene i bostøtteordningen må justeres i tråd med endringene i uføretrygden. I tillegg vil vi si noe mer om behovet for økt tilskudd til tilpasning av bolig, som er et viktig tiltak som mange funksjonshemmede ikke har tilgang til slik tilskuddet praktiseres av kommunen i dag.

Tilskudd til tilpasning av bolig

Dette er en ordning rettet mot personer som har behov for å tilpasse sin bolig, slik at de kan fortsette å bo i den. Kommunene forvalter ordningen, med midler fra Husbanken. Mange kommuner tilbyr ikke ordningen⁹, og i de kommunene som gjør det praktiseres tildeling ulikt. Mange kommuner har streng behovsprøving av inntekt, til tross for at Husbanken i sine retningslinjer er klar på at det er familiens samlede økonomiske situasjon som skal vurderes.

FFO mener det er svært bekymringsfullt at innbyggerne i nesten halvparten av landets kommuner ikke gis mulighet til å søke om dette tilskuddet, til tross for at Husbanken har iverksatt en rekke tiltak for å gjøre ordningen bedre kjent. Dagens praksis underbygger større kommunale ulikheter og en utvikling der flere familier ender opp som velferdsflyktninger. Dette mener vi er uakseptabelt. FFO ber regjeringen sikre at alle kommuner i Norge tilbyr sine innbyggere mulighet for å søke om dette tilskuddet.

For å møte folks behov, og i påvente av at alle kommuner tilbyr ordningen, ber vi regjeringen vurdere en alternativ, midlertidig løsning. FFO foreslår at for eksempel fylkeskommunen eller Husbanken kan behandle søknader fra innbyggere i kommuner som per i dag ikke tilbyr

⁸ Rapport 2014 (Brelanta analyse): Herre i eget hus – muligheter til å etablere seg i egen bolig for unge funksjonshemmede med tjenester.

⁹ I budsjettproposisjonen for 2015 fra Kommunal- og regionaldepartementet opplyses det at 293 av 428 kommuner søkte, og bare 252 kommuner fikk midler til tilpasningstilskudd i 2013.

tilpasningstilskuddet. På den måten gis innbyggerne lik mulighet og tilgang til en ordning som skal bidra til en bedre tilrettelagt bolig for dem som trenger det.

Tilskudd til heis

Boligblokker med flere etasjer uten heis kan gi store utfordringer når beboerne blir eldre, og mange får problemer med å bli boende der. For funksjonshemmede er mangelen på heis og dårlig adkomst til leiligheter en av de samfunnsskapte hindringene og en stor barriere for å finne en egnet bolig eller kunne besøke familie og venner. Behovet for økt tilgjengelighet i eksisterende blokkbebyggelse er stort. Etterinstallering av heis bidrar til å øke tilgjengeligheten i eksisterende bebyggelse og gjør folk i stand til å bo i egne boliger lenger.

Husbanken ga i 2012 tilskudd til prosjektering og innstallering av heis på 10 mill. kroner og har økt satsingen betydelig på dette området de påfølgende år. FFO konstaterer imidlertid at Finland har tatt inn over seg utfordringene som eldrebølgen vil gi. De har derfor en veldig konkret og ambisiøs satsing på heis. Vi er av den oppfatning at det er behov for en tilsvarende systematisk satsing i Norge. FFO ber derfor regjeringen om å kartlegge behovet for etterinnstallering av heis på landsbasis og øke bevilgningen i budsjettet for 2016 i tråd med behovet.

Anmodning om møte

FFO ber samtidig om et snarlig møte med politisk ledelse i departementet for å gjennomgå våre krav til statsbudsjettet.

Med vennlig hilsen

FUNKSJONSHEMMEDES FELLESORGANISASJON

Knut Magne Ellingsen/s
Leder

Liv Arum
Generalsekretær

Kopi: Kontaktutvalget med Regjeringen
v/Barne-, likestillings- og inkluderingsminister Solveig Horne

Statsråd Thorhild Widvey
Kulturdepartementet
Pb 8030 Dep
0030 Oslo

Vår fil: B15-ÅTS002
Vårt Arkiv: 401
Saksbehandler: Åsta Tale Strand

Oslo 8. januar 2015

FFOs krav til statsbudsjettet 2016

20. november 2014 oversendte FFO krav til regjeringen knyttet til nødvendige hovedinnsatser i politikken for funksjonshemmede i statsbudsjettet for 2016.

I møte i Kontaktutvalget med regjeringen den 4. desember 2014 varslet vi våre krav til det enkelte fagdepartement på viktige områder i politikken for funksjonshemmede. Her følger derfor FFOs konkrete krav knyttet til statsbudsjettet for 2016 på Kulturdepartementets område.

Norge ratifiserte FN-konvensjonen for mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) i 2013. FFO har fått oppgaven med å koordinere skyggerapporten fra sivilt samfunn. Vi vil i den forbindelse understreke Kulturdepartementets plikt til å implementere CRPD innenfor sitt ansvarsområde og følge opp med økonomiske bevilgninger i 2016, slik det beskrives i artikkel 9 i konvensjonen:

«mennesker med nedsatt funksjonsevne skal få et selvstendig liv og kunne delta fullt ut på alle livets områder. Partene skal treffe alle hensiktsmessige tiltak for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne på lik linje med andre får tilgang til det fysiske miljøet, til transport, til informasjon og kommunikasjon, herunder informasjons- og kommunikasjonsteknologi og – systemer, og til andre tilbud og tjenester som er åpne for eller tilbys allmennheten, både i byene og i distriktene».

Momskompensasjon for frivillige organisasjoner

- FFO ber regjeringen om at momskompensasjonsordningen omgjøres fra en rammestyrte til en behovsstyrte ordning.
- FFO ber regjeringen ta Frivillighet Norge aktivt med i arbeidet for å forbedre momskompensasjonsordningen.

Momskompensasjon for frivillige organisasjoner

FFO er opptatt av at momskompensasjonsordningen for frivillige organisasjoner skal være en ordning som sikrer full momskompensasjon på varer og tjenester. Da ordningen ble innført i 2010 var 1,2 mrd. kroner anslått som ramme for full momskompensasjon, og en fireårig opptrappingsplan ble skissert.

Ut fra de tallene som Lotteritilsynet nå opererer med, er det tydelig at den anslåtte rammen på 1,2 mrd. kroner fra 2010 ikke vil være tilstrekkelig for å oppfylle målet om full

momskompensasjon. I forslaget for 2015 er rammen indeksregulert, og det er foreslått 1,239 mrd. kroner.

Lotteritilsynet mottok søknader for 1,423 mrd. kroner i momskompensasjon i 2013. Tilsynet opplyser at ytterligere 104 organisasjoner har søkt momskompensasjon i 2014, og ut fra endelig fordeling er godkjent søknadsbeløp nå på 1,436 mrd. kroner. Dette gir en avkorting av tilskudd på 17 %.

Frivillighet Norges undersøkelser har synliggjort at det fremdeles er mange organisasjoner som ikke søker momskompensasjon i tillegg til at mange organisasjoner ikke inkluderer alle lokale ledd i sine søknader.¹

Av FFOs 77 medlemsorganisasjoner var det 54 som i 2013 søkte momskompensasjon. I 2014 er det 58 organisasjoner som søker, noe som betyr at det fremdeles er 19 landsdekkende organisasjoner som foreløpig ikke har søkt. Dette illustrerer at det er mange organisasjoner som er berettiget kompensasjon, som ikke søker. FFO tror at enda flere organisasjoner vil komme til å søke i årene fremover gitt utviklingen fram til nå.

I Sundvolden-plattformen er det formulert et mål om å forbedre momskompensasjonsordningen. Evalueringen av ordningen, som Kulturdepartementet bestilte, ble lagt fram i desember 2012 og viste at det er behov for å revidere ordningen. Det er gjort små endringer etter det. FFO mener det er viktig å få på plass en robust varig ordning som er treffsikker og som inkluderer alle momsutgifter på innkjøp til den frivillige virksomheten. Det er selvfølgelig helt avgjørende at en forbedring av momskompensasjonsordningen også må sikre gjennom tilstrekkelige budsjettammer for at målet om full momskompensasjon skal oppfylles.

FFO mener at en overslagsbevilgning for momskompensasjon vil være det mest fornuftige for å sikre full momskompensasjon. Ordningen må være behovsstyrt og ikke rammestyrt. Vi vil også påpeke at det fremdeles er behov for å forbedre ordningen, slik også Sundvolden-plattformen tar til orde for. FFO vil peke på at Frivillighet Norge må tas aktivt med i dette arbeidet.

Med vennlig hilsen

FUNKSJONSHEMMEDES FELLESORGANISASJON

Knut Magne Ellingsen/s
Leder

Liv Arum
Generalsekretær

Kopi: Kontaktutvalget med Regjeringen
v/Barne-, likestillings- og inkluderingsminister Solveig Horne

¹ http://www.frivillighetnorge.no/filestore/Dokumenter/Frivillighetspolitikk/Rapport_moms_2013.pdf

Statsråd Ketil Solvik-Olsen
Samferdselsdepartementet
Postboks 8010 Dep
0030 OSLO

Vår fil: B15-CL001
Vårt Arkiv: 401
Saksbehandler: Cato Lie

Oslo 8. januar 2015

FFOs krav til statsbudsjettet 2016

20. november 2014 oversendte FFO krav til regjeringen knyttet til nødvendige hovedinnsatser i politikken for funksjonshemmede i statsbudsjettet for 2016.

I møte i Kontaktutvalget med regjeringen den 4. desember 2014 varslet vi våre krav til det enkelte fagdepartement på viktige områder i politikken for funksjonshemmede. Her følger derfor FFOs konkrete krav knyttet til statsbudsjettet for 2016 på Samferdselsdepartementets område.

Norge ratifiserte FN-konvensjonen for mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) i 2013. FFO har fått oppgaven med å koordinere skyggerapporten fra sivilt samfunn. Vi vil i den forbindelse understreke Samferdselsdepartementets plikt til å implementere CRPD innenfor sitt ansvarsområde og følge opp med økonomiske bevilgninger i 2016, slik det beskrives i artikkel 9 i konvensjonen:

«mennesker med nedsatt funksjonsevne skal få et selvstendig liv og kunne delta fullt ut på alle livets områder. Partene skal treffe alle hensiktsmessige tiltak for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne på lik linje med andre får tilgang til det fysiske miljøet, til transport, til informasjon og kommunikasjon, herunder informasjons- og kommunikasjonsteknologi og – systemer, og til andre tilbud og tjenester som er åpne for eller tilbys allmennheten, både i byene og i distriktene».

Universell utforming og tilgjengelighet

- FFO ber regjeringen om at det settes av omfattende bevilgninger til arbeidet med universell utforming av kollektivknutepunkt, holdeplasser og togstasjoner, slik at hele reisekjeder blir universelt utformet innen 2025.
- FFO ber regjeringen sikre god tilgjengelighet for forflytningshemmede, syns- og hørselshemmede til kollektivknutepunkt, holdeplasser og togstasjoner innen 2020.
- FFO ber regjeringen om å bevilge midler til innkjøp og utvikling av universelt utformede ombordstigningsløsninger som sikrer god tilgjengelighet på buss, ferge, tog og fly.

Tilrettelagt transport

- FFO ber regjeringen om å innføre en nasjonal ordning for tilrettelagt transport for brukere med store behov fra 1. januar 2016 og å bevilge et tilstrekkelig beløp til dette formålet.

Universell utforming av knutepunkt, holdeplasser og togstasjoner

De senere årene har budsjettene økt betydelig på samferdselsområdet. Det samme kan ikke sies om satsingen på økt tilgjengelighet og universell utforming innen sektoren. Det vil være behov for store investeringer for at transportsystemet blir universelt utformet. FFO mener det må satses kraftig på universell utforming i årene fremover og at det må iverksettes forpliktende tiltak i den enkelte sektor, tiltak som følges opp med årlige øremerkede bevilgninger. Bare gjennom en prioritert og godt planlagt satsing vil det være mulig å nå målet om et universelt utformet Norge innen 2025.

FFO er kjent med at regjeringen gjennom Barne,- likestillings- og inkluderingsdepartementet har satt i gang et arbeid for å utvikle en ny plan for universell utforming og økt tilgjengelighet for perioden 2015-2019. I dette arbeidet er det svært viktig at det utformes målrettede tiltak på tvers av sektorer og departementer og at brukerorganisasjonene får en viktig rolle i utforming av tiltakene.

Kollektivknutepunkt og holdeplasser

Målsettingen om et universelt utformet Norge innen 2025 er ambisiøst og forutsetter at det bevilges omfattende midler hvert år fremover. FFO konstaterer imidlertid at satsingen på universell utforming er marginal når satsingen på transportområdet for øvrig er formidabel. Den manglende satsingen er særlig bekymringsfull i fylkene. Det er imidlertid positivt at Statens vegvesen arbeider med å få bedre oversikt over graden av universell utforming i egen infrastruktur. Det vil gjøre det enklere å følge utviklingen på dette området. Vi mangler dessverre en oversikt over totalsituasjonen på fylkesveinettet.

Oppgradering av bussholdeplasser og kollektivknutepunkt på riks- og fylkesveinettet må prioriteres høyt og må ivareta behovene for både forflytnings-, syns-, hørselshemmede og orienteringshemmede på en god måte. Vi konstaterer at man i den senere tid i større grad bruker kantstopp langs fortau, som alternativ til en fullverdig bussholdeplass, særlig i byområder. Dette er en løsning som er mye rimeligere enn å bygge komplette bussholdeplasser og bør benyttes i så stor grad som mulig der løsningen ikke skaper store trafikale problemer. Ledelinjer for synshemmede er viktig å prioritere uansett hva slags type bussholdeplass og kollektivknutepunkt som bygges ut, samtidig som at gode og tilrettelagte informasjonssystemer er viktig for alle, for eksempel hørselshemmede. Vi må videre understreke viktigheten av at en god assistanseordning skal sikre en trygg og god reise for personer med spesielle behov.

Togstasjoner

På jernbaneområdet er det iverksatt mange tiltak for å øke tilgjengeligheten på stasjonene for både forflytnings-, syns- og hørselshemmede. Men kun åtte stasjoner planlegges oppgradert til universell utformingsstandard i 2015 og legger man dette tempo til grunn, vil det ta over 40 år før alle stasjoner er universelt utformet. FFO mener derfor at dette arbeidet går alt for sakte og at innsatsen er uholdbar i forhold til regjeringens mål om universell utforming også på dette området innen 2025.

Vi mener det må være et realistisk mål at alle togstasjoner har god tilgjengelighet innen 2020, men vi tror at det er avgjørende for fremdriften at midler til tilgjengelighetstiltak på samferdselsområdet øremerkes.

Et element i dette er arbeidet med utbedring av mindre hindringer på togstasjoner, som er viktig både for forflytnings- og synshemmede. Arbeidet er varslet slutført i løpet av 2017. Dette er innsatser som ikke er kostnadskreven, og vi mener at denne oppgaven burde kunne løses i et mye raskere tempo. I tillegg er utvikling av gode billett-, kommunikasjons- og informasjonssystemer avgjørende for hvorvidt syns- og hørselshemmede kan benytte denne transportformen på en trygg måte.

Et annet viktig element er videreutvikling av assistanseordningen på jernbaneområdet. Vi mener at det må finnes assistanseløsninger på alle stasjoner hvor vi vet at de gruppene vi representerer har behov for bistand for å kunne benytte seg av toget.

Universelt utformede ombordstigningsløsninger

Ombordstigning i de ulike transportmidlene er en av de største utfordringene for mange mennesker med forflytningsproblemer og andre typer funksjonsnedsettelse. Selv om mange enkeltelementer er på plass, mangler det en helhetlig tilnærming. Mange av løsningene som benyttes i dag er langt fra gode nok. Det er ofte nyttig å se hvilke løsninger som er valgt i andre land, selv om ikke alle løsningene er brukbare i Norge på grunn av værutfordringene vinterstid.

Buss står for ca. 60 prosent av den totale persontransporten i Norge. Det finnes paradoksal nok anslagsvis 19 forskjellige standarder for universell utforming av buss, omtrent én standard for hvert fylke. Dette er uholdbart. FFO ønsker en standardisering av universell utforming av buss slik at de utformes likt og slik at behovene til ulike grupper av funksjonshemmede ivaretas på en god måte.

Mange ferger har heldigvis brukbar tilgjengelighet, men utformingen av kaianlegg gjør det umulig å komme om bord på en likeverdig måte.

Plattformhøyden på togstasjoner er svært ulik rundt om i landet, og det brukes tunge rampeløsninger som er utfordrende og tidkrevende å betjene. FFO ber om at alle gamle uhensiktsmessige togsett erstattes med Flirt-tog så raskt som mulig og at disse utstyres med lette sammenleggbare transportable ramper for av- og påstigning på plattformer lavere enn 76 cm. Slike ramper vil også være hensiktsmessige i en nødssituasjon.

Vi mener at ingen passasjerer skal bæres inn og ut av fly. Dette betinger utvikling av universelt utformede ombordstigningsløsninger. Det finnes en skisse til en universelt utformet luftbro som passer alle flytyper. En plattformheis, som kan betjenes av forflytningshemmet passasjer, kan være en god løsning der hvor plassen er begrenset. Det er viktig at denne type utviklingsarbeid prioriteres fremover slik at gode løsninger utvikles som kan likestille alle passasjerer i ombordstigningssituasjoner.

FFO ber derfor regjeringen bevilge tilstrekkelig midler til innkjøp og utvikling av universelt utformede ombordstigningsløsninger som sikrer bedre tilgjengelighet på buss, ferge, tog og fly.

Etablering av en nasjonal TT-ordning

En mangelfull og dårlig utbygd transportordning er en faktor som står i veien for at funksjonshemmede og kronisk syke får realisert målet om full likestilling og deltakelse i det norske samfunnet.

TT-ordningen ble i sin tid etablert som et kompenserende tiltak, grunnet manglende tilgjengelighet til offentlig transport. Ordningen er fylkeskommunal og praktiseres svært ulikt i fylkene. En forsøksordning for brukere med særskilte behov for transporttjeneste ble derfor etablert i april 2012. Hensikten er å lage en nasjonal ordning med lik praksis i hele landet. I utgangspunktet var det planlagt en evaluering siste halvår 2014 slik at ordningen kunne komme på plass fra 1. januar 2015.

Vi hadde forventet at regjeringen hadde gjennomført evalueringen som planlagt høsten 2014 og lagt frem forslag om en nasjonal ordning for tilrettelagt transport i statsbudsjettet for 2015. I stedet ble forsøksordningen forlenget ut 2015.

Viktige prinsipper som må ivaretas i en nasjonal TT-ordning er at brukerne betaler egenandel for hver tur tilsvarende billettpris på kollektivtransport for tilsvarende strekning. Vi mener videre at brukerne skal tildeles 240 turer per kalenderår med mulighet for å søke om flere turer.

FFO ber regjeringen om å innføre en nasjonal ordning for tilrettelagt transport for brukere med store behov fra 1. januar 2016 og å bevilge et tilstrekkelig beløp til dette formålet.

Anmodning om møte

FFO ber med dette snarest om et møte med politisk ledelse i departementet for å gjennomgå FFOs spesifikke krav til budsjettet.

Med vennlig hilsen

FUNKSJONSHEMMEDES FELLESORGANISASJON

Knut Magne Ellingsen/s
Leder

Liv Arum
Generalsekretær

Kopi: Kontaktutvalget med Regjeringen
v/Barne-, likestillings- og inkluderingsminister Solveig Horne

FFOs medlemsorganisasjoner

- FFO er funksjonshemmedes organisasjoners samarbeidsorgan i Norge
- FFO ble stiftet 21. september 1950
- FFO har 77 medlemsorganisasjoner med mer enn 335.000 medlemmer
- FFO er organisert i 19 fylker
- FFO er organisert i omlag 100 kommuner

ADHD Norge

Afasiforbundet i Norge

Astma- og Allergiforbundet

Autismeforeningen i Norge

Barnekreftforeningen

Blærekreftforeningen

Cerebral Parese-foreningen

Diabetesforbundet

Dysleksi Norge

Forbundet Tenner og Helse

Foreningen for Blødere i Norge

Foreningen for el-overfølsomme

Foreningen for Fragilt X-Syndrom

Foreningen for Hjertesyke barn

Foreningen for Kroniske Smertepasienter

Foreningen for Muskelsyke

Foreningen for Søvn sykdommer

Hjernesvulstforeningen

Hørselshemmedes Landsforbund

Iktyoseforeningen i Norge

Interesseforeningen for LMBB syndrom

Klinefelterforeningen i Norge

Landsforeningen for kombinert syns- og

hørselshemmede/døvblinde

Landsforbundet for Utviklingshemmede og Pårørende

Landsforeningen Alopecia Areata

LHL, Landsforeningen for hjerte- og lungesyke

Landsforeningen for Huntingtons Sykdom

Landsforeningen for Nyrepasienter og Transplanterte

Landsforeningen for Overvektige

Landsforeningen for Pårørende innen Psykisk helse

Landsforeningen mot Fordøyelsessykdommer

Landsforeningen We Shall Overcome

Leverforeningen

Marfanforeningen

Mental Helse

Momentum

Morbus Addisons Forening

Multipel Sklerose Forbundet i Norge

Munn- og halskreftforeningen

Norges Blindeforbund

Norges Døveforbund

Norges Fibromyalgi Forbund

Norges Myalgisk Encefalopati Forening

Norges Migreneforbund

Norges Parkinsonforbund

NORILCO, Norsk Forening for Stomi- og

Reservoaropererte

Norsk Craniofacial Forening

Norsk Dymeliforening

Norsk Dystoniforening

Norsk Epilepsiforbund

Norsk Forbund for Svaksynte

Norsk Forening for Analatresi

Norsk Forening for Cystisk Fibrose

Norsk Forening for Ehlers-Danlos Syndrom

Norsk Forening for Nevrofibromatose

Norsk Forening Osteogenesis Imperfecta

NOFUS, Norsk Forening for personer med Urologiske

Sykdommer og inkontinens

Norsk Forening for Slagrammede

Norsk Forening for Tuberøs Sklerose

Norsk Hemokromatoseforbund

Norsk Immunsviktforening

Norsk Interesseforening for Kortvokste

Norsk Interesseforening for Stamme

Norsk Lymfødemforening

Norsk Osteoporoseforbund

Norsk Porfyriforening

Norsk Revmatikerforbund

Norsk Tourette Forening

Nye Pluss – hivpositive landsforening

Personskadeforbundet LTN

Prostatakreftforeningen (PROFO)

Psoriasis- og eksemforbundet

Ryggforeningen i Norge

Rådgivning om spiseforstyrrelser

Ryggmargsbrokk- og Hydrocephalusforeningen

Stoffskifteforbundet

Turner Syndrom Foreningen i Norge

Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon

FFO er funksjonshemmedes organisasjoners samarbeidsorgan i Norge. FFOs 77 medlemsorganisasjoner har rundt 335 000 medlemmer.

FFOs overordnede mål er samfunnsmessig likestilling og deltakelse for funksjonshemmede. FFO er grunnfestet i troen på menneskeverdets ukrenkelighet og solidaritetssamfunnet, og motarbeider alle former for diskriminering av funksjonshemmede. FFO krever anerkjennelse av alle menneskers likeverd, lik rett og like muligheter.

Likestilling og deltakelse innebærer at funksjonshemmede gis rett til medvirkning og medbestemmelse. Likestilling og deltakelse innebærer at funksjonshemmedes organisasjoner anerkjennes som funksjonshemmedes representanter.

FFOs virksomhet og arbeidsform

FFO er et organ for å fremme felles politisk opp-treden blant funksjonshemmedes organisasjoner i samfunnet. FFO ønsker å styrke medlemsorganisa-sjonene slik at samarbeidet i FFO blir rotfestet i den enkelte organisasjons mål og aktivitet. FFOs opp-lysningsvirksomhet bygger på troen på solidaritet, menneskerettigheter og menneskets evne til livslang læring.

Funksjonshemning

FFO ser på funksjonshemning som en konflikt mellom individets forutsetninger og miljøets og samfunnets krav til funksjon på områder som er vesentlige for etablering og opprettholdelse av menneskers selvstendighet og sosiale tilværelse.

Samfunnets vilje til å kompensere og redusere følgende av funksjonshemning er avgjørende for individets livskvalitet. Overordnet er viljen til lovfesting av individets rettigheter, tilrettelegging av det sosiale og fysiske miljø samt rettferdig sosial og økonomisk fordeling i samfunnet.

Solidaritet

FFO-samarbeidet bygger på troen på et solidarisk samfunn. FFO ønsker en samfunnsutvikling som virkeliggjør alle menneskers likeverd, lik rett og like muligheter. Et samfunn der funksjonshemmede er likestilte er et samfunn tuftet på solidaritet og som praktiserer likeverdige levekår og rettferdig fordeling.

Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon, Mariboegs gate 13, 0183 Oslo.
www.ffo.no E-post: post@ffo.no Telefon: 815 56 940